

สุขสมมตสุสาปิ จ ตสุส ปุณฺณผลสุส
อนฺเต มหาปริฬาหชนิกํ ปริณามทุกฺขตํ^๑
อปฺปสุสาทตฺตญฺจ อปฺปสุสนฺโตปิ ตปฺปจฺจยํ
วุตฺตปฺปการเมว ปุณฺณภิสฺสงฺขารํ อารมฺหิติ
สลโก วยิ ทีปฺลิสฺขาภินิปาตํ, มรฺคฺพิณฺทุคฺคิทุโร
วยิ จ มรฺคฺลิตฺตตฺตถธาราลาเหนํ.

กามฺปเสวณาทีสุ จ สวิปาเกสุ อาทีนํ
อปฺปสุสนฺโต สุขสฺสณฺนาย เจว กิเลสํภิ-
ญฺจตฺตาย จ ทฺวารตฺตยปฺปวตฺตํปิ อปฺปุณฺณภิ-
สงฺขารํ อารมฺหิติ พาโล วยิ กฺุณฺทกัฬิณํ,
มรฺคฺตุกาโม วยิ จ วิสฺขาหนํ.

เพื่อบรรลุผลบุญนั้น เหมือนบุคคลผู้ยากไต่
นาง เพ้อปลื้มปรารภที่จะเกิด เป็น เทวดา.

และเมื่อไม่เห็นว่าเป็นวิปริณามทุกข์ (คือ
ทุกข์เพราะความแปรปรวน) และว่าเป็น
ความสุขน้อย ซึ่งให้เกิดความเรารอนอย่าง
ใหญ่ในที่สุดแห่งผลบุญนั้น แม้ที่สมมติกันว่า
เป็นความสุข ก็ยอมปรารภปุณฺณภิสฺสงฺขารมี
ประการดังกล่าวแล้วนั้นนั่นแหละ ซึ่งมีความ
ไม่รู้เป็นปัจจัย เหมือนแมลงเม่าปรารภ
โผลงเฉพาะสู่เปลวประทีป, และเหมือน
คั้งสัตว์ที่ติดอยู่ในหยาดน้ำผึ้ง ปรารภการ
เลียค้มคัสตราซึ่งน้ำผึ้งติดอยู่ฉะนั้น.

และเมื่อไม่เห็นโทษในวิบากของตน มีการ
เสพกามเป็นต้น ก็ยอมปรารภอปุณฺณภิ-
สงฺขารแม้เป็นไปทางไตรทวาร ด้วยความ
สำคัญว่าเป็นสุขและด้วยความเป็นผู้ถูกกิเลส
ครอบงำ เหมือนเด็กปรารภการเล่นกูด,
และเปรียบเหมือนคนอยากตาย ปรารภการ
กินยาพิษฉะนั้น.

^๑ ฉ. วิปริณามทุกข์.

คุณประวัติ - คุณสมนึก วิริยะวงศ์

อุทิศให้ คุณแม่ไอนิ่ง เรางานานนท์ และคุณแม่ทองหลั่น วิริยะวงศ์

อารุขุปวิปาเกสุ จาปี สงฺขารวิปริณาม-
 ทุกฺขตํ อนวพฺพชฺชมาโน สสฺสตาที-
 วิปลลาเสน จิตฺตสงฺขารภูตํ อานเณฺชชา-
 ภิสงฺขาร^๑ อารภที ทิสามุโพห วิย
 ปิสัจจนตราภิมุขมคฺคกมนํ. เอวํ ยสฺมา
 อวิชฺชาภาวโต สงฺขารภาโว น
 อภาวโต, ตสฺมา ชานิตฺตพฺพเมตํ "อิม
 สงฺขารธา อวิชฺชาปจฺจยา โหนตี"ติ.

อนึ่ง เมื่อไม่หยั่งรู้ความเป็นสังขารทุกขและ
 วิปริณามทุกขแม้ในอรุขาวจรวิบาก ก็ย่อม
 ปรารถนาเณชชาภิสังขาร อันเป็นจิตสังขาร
 ควบความวิปลาสว่าเที่ยงเป็นต้น เปรียบ
 เหมือนคนหลงทิศปรารถนาการเดินทางมุ่งตรง
 ไปยังเมืองปีศาจฉะนั้น. ควบประการฉะนี้
 เพราะมีวิชชานั้นแหละจึงมีสังขาร ไม่ใช่
 เพราะไม่มี, ฉะนั้น ควรทราบข้อนี้ว่า
 "สังขารทั้งหลายเหล่านี้มีเพราะอวิชชาเป็น
 ปัจจัย".

เอตฺถาห : คณฺหา ม ตาว เอตํ
 "อวิชฺชา สงฺขารานํ ปจฺจโย"ติ. ก็
 ปนายเมกา ว อวิชฺชา สงฺขารานํ
 ปจฺจโย, อุทาหุ อญฺเณปิ ปจฺจยา
 สนฺตึตี ? ก็ ปเนตฺถ ยที ตาว
 เอกาว, เอกการณวาโท อาปชฺชตี.

ในอธิการนี้ผู้ทวงกล่าวว่า : เราขอรับ
 ข้อนี้ก่อนว่า "อวิชชาเป็นปัจจัยแห่งสังขาร".
 แต่อวิชชานี้อย่างเดียวเท่านั้นเป็นปัจจัยแห่ง
 สังขารหรือ, หรือว่ามีแม่ปัจจัยอย่างอื่นอยู่
 ควบ ? ก็ในอธิการนี้จะต้องพูดอะไรกัน,
 ถ้าอวิชชาอย่างเดียวเท่านั้นเป็นปัจจัยก่อน,
 ก็ต้องกล่าวถึงเหตุขอเดียว.

^๑ วิสุทธิมคฺค. ๓/๑๒๗ อเนชชาภิสงฺขาร.

คุณประวัติ - คุณสมนึก วิริยะวงค์
 อุทิศให้ คุณแม่ไอนิ่ง เราจนา นนท์ และคุณแม่ทองหลั่น วิริยะวงค์

สหธรรมม.ป-ท.๕-๑๓

อด อดุณเภาปี สันติ, "อวิชชาปัจจุจยา ถ้าปัจจุจยแม่อื่นๆ อีกก็มีไซ้, การแสดงเหตุ
 สงขาราราคี เอกการณินทุเทโส ไวยอเคียว (เอกการณินเทศ)ว่า "เพราะ
 นุปปชชตีติ ? น นุปปชชตี? กสุมมา ? อวิชชาเป็นปัจจุจยจึงมีสังขาร" ก็ไม่จำเป็น
 ยสุมมา : นะซี ? จะว่าไม่จำเป็นก็ไม่ไซ้. เพราะ
 เหตุไร ? เพราะวา :

เอกั น . เอกโต อิศ
 นาเนกมเนกโตปี โน เอกั
 ผลมตฺถิ อตฺถิ ปน
 เอกเหตุผลที่ปเน อตฺถโถ.

ในปัจจุจยาการนี้ ผลอย่างเคียว ไม่
 ไซ้มีแต่เหตุอย่างเคียว แมผลหลาย
 อย่าง(เกิด) แต่เหตุหลายอย่าง
 ก็ไม่มี. ผลอย่างเคียว(เกิด) แต่
 เหตุหลายอย่างก็ไม่มี แต่ประโยชน์
 ในการแสดงเหตุอย่างเคียว ผล
 อย่างเคียวมีอยู่.

ภควา หิ กตฺถจฺจึ ปธานตฺตฺตา กตฺถจฺจึ
 ปากฏตฺตฺตา กตฺถจฺจึ อสํชาธณตฺตฺตา แสดงเหตุและผลอย่างเคียวเท่านั้น โดย
 เทสนาวีลาสสุส จ เวเนยฺยานญฺจ อนุ- สมนควรแกเทสนาวีลาส และแกเวไนยสัตว์
 รูปโต เอกเมว เหตุญฺจ ผลญฺจ ที่เปตี. ทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นประธานใน

๑ ส. นุปปชชตี.
 ๒ วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๔๒, สมฺโมทริโนทณี.
 ๑๔๑ เหตุ วา ผล วา.

คุณวารุณี วิทยะสิรินันท์
 อุตฺตให้ คุณยามะลิ วิทยะสิรินันท์

ธรรมบางแห่ง เพราะอวิชชาปรากฏใน
 ธรรมบางแห่ง เพราะอวิชชาไม่ทั่วไปใน
 ธรรมบางแห่ง.

ตสฺมา อยมิธ อวิชฺชา วิชฺชมาเนสุปิ
 อญฺเณสุ วตฺถารมฺมณสฺสหาตถมฺมาทีสุ
 สงฺขารการเณสุ "อสุสํทาอนุปสุสิโน
 ตณฺหา ปวพฺพตฺตี"^๑ จ, "อวิชฺชาสมฺมทฺยา
 อาสวสมฺมทโย"^๒ จ วจนโต อญฺเณสุปิ
 ตณฺหาทีนํ สงฺขารเหตุณํ เหตุติ ปธานตฺตา,
 "อวิทฺวา ภิกฺขเว อวิชฺชาคโต ปุณฺณภา-
 สงฺขารมฺปิ อภิสงฺขโรตี"^๓ติ ปากฺกตฺตา,
 อสํธาธารณตฺตา จ สงฺขารานํ เหตุภาเว
 ทีปิตาติ เวทิตพฺพา.

เพราะเหตุนั้น ในปัจจุอาการนี้ อวิชชานี้
 แม่เมื่อเหตุแห่งสังขารทั้งหลายอื่น มีวัตถุ
 อารมณ์และสหชาตธรรมเป็นต้น มีอยู่ ก็พึง
 ทราบเถิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
 แสดงโดยความเป็นเหตุแห่งสังขารทั้งหลาย
 เพราะความที่อวิชชานั้นเป็นประธานคือเป็น
 เหตุแห่งสังขารเหตุอื่น ๆ มีตัณหาเป็นต้น
 โดยพระบาลีว่า "อสุสํทาอนุปสุสิโน ตณฺหา
 ปวพฺพตฺตี" แปลว่า "ตัณหาย่อมเจริญยิ่งแก่
 บุคคลผู้ตามเห็นแต่อัสสาหะ"^๑ดังนี้, และโดย
 พระบาลีว่า "อวิชฺชาสมฺมทฺยา อาสวสมฺมทโย"
 แปลว่า เพราะอวิชชาเกิดขึ้น อาสวะจึง
 เกิดขึ้น ดังนี้, เพราะอวิชชาเป็นธรรมชาติ
 ที่ปรากฏ และเพราะเป็นธรรมชาติไม่

^๑ ล. นิ. ๑๖/๑๐๒.
^๒ ม. มุ. ๑๒/๑๐๑.

สาธารณ โดยพระบาลีว่า "อวิทวา ภิกขเว อวิชชากโต ปุณฺณภิสังฆารมฺปิ อภิสงฺขโรติ" แปลว่า ทูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่รู้ ผู้ถูก อวิชชาครอบงำแล้ว ย่อมปรุ่งแต่งปุณฺณภิสังฆารบ้าง ดังนี้.

เอเตเนว จ เอเกกเหตุผลที่ปนบริหาร-
วจเนน สัพพตฺถ เอเกกเหตุผลที่ปน
ปโยชนํ เวทิตพฺพนฺติ.

ก็ด้วยคำนี้แหละ ฟังทราบถึงประโยชน์ใน การแสดงเหตุและผลแต่ละอย่าง ๆ ในที่ทุก แห่งด้วยการกล่าว เฉลยแสดงเหตุและผลแต่ละอย่าง ๆ ฉะนั้นแล.

เอตฺถาห : เอวํ สนฺเตปิ เอกนฺตา-
นิฏฺฐผลาย สาวชฺชาย อวิชฺชาย กถํ
ปุณฺณานเณชฺชาภิสังฆารปจฺจยตฺถํ ยุชฺชตี ?
น หิ นิมฺพพีชโต อจฺจุ อูปฺปชฺชตีติ.
กถํ น ยุชฺชิสฺสตี ?

ในอธิการนี้มีผู้ท้วงกล่าวว่า : แม่เมื่อ เป็นเช่นนี้ ความที่อวิชชาซึ่งประกอบด้วย โทษ มีผลไม่น่าปรารถนาโดยส่วนเดียว จะ เป็นปัจจัยแก่ปุณฺณภิสังฆาร และอเนญชาก็- สังฆารย่อมสมควรอย่างไร ? ตอบว่า ออย จะเกิดจากพีชสะเดาก็หาไม่ได้. จักไม่ สมควรได้อย่างไร ?

โลกสฺมี หิ :

จริงอยู่ในโลก :

วิรุทฺโธ จาวิรุทฺโธ จ
สทิสาสทิสो ตถา

ปัจจัยแห่งธรรมทั้งหลาย ที่ผิดกันและ
ที่ไม่ผิดกัน ที่เหมือนกันและไม่เหมือน

คุณวารุณี วิทยะสิรินันท์
อุทิศให้ คุณย่ามะลิ วิทยะสิรินันท์

ธมฺมานํ ปจฺจโย สิทฺโธ
วิปากา เอว เต จ น.

กัน ก็เป็นเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุสำเร็จ
ได้ แต่ธรรมเหล่านั้น มิได้เป็นวิปาก
(แห่งธรรมเหล่านั้น) เลย.

อิติ อัย อวิชชา วิปากวเสน
เอกนฺตา นิฏฺฐผลา, สภาววเสน จ
สาวชฺชาปิ สมานา สพฺเพสํปิ
เอเตสํ ปุณฺณภิกฺขุสงฺฆาราทินฺนํ ยถานูรูปํ
จํานกฺิจฺจสภาววิรุทฺธาวิรุทฺธปจฺจยวเสน
สทิสาสทิสปจฺจยวเสน จ ปจฺจโย
โหตีติ เวทิตพฺพา.

อวิชชานี้มีผลไม่นำปรารถนาโดยส่วนเดียว
ด้วยสามารถแห่งวิปาก, และแม่ประกอบ
ด้วยโทษ ด้วยอำนาจแห่งสภาวะ ด้วย
ประการฉะนี้ ก็พึงทราบว่า ย่อมเป็นปัจจัย
ด้วยสามารถแห่งปัจจัยที่ผิดกัน และไม่ผิดกัน
โดยฐานะกิจและสภาวะ และด้วยอำนาจ
แห่งปัจจัยที่เหมือนกัน และไม่เหมือนกัน
ตามสมควรแก่ปุณฺณภิกฺขุสงฺฆารเป็นต้น เหล่านี้
ทั้งหมด.

อปิจ :

อีกประการหนึ่ง :

จตุปฺปาเต สํสาเร
สงฺฆารานญฺจ ลกฺขณเ
โย ปฏิจฺจสมุปฺปนฺน-
ธมฺเมสุ จ วิมฺยุหตี.
อมิสงฺขโรติ โส เอเต
สงฺฆาเร ทิวิเช ยโต

บุคคลโดยยอมหลงอยู่ในจตุติ และอุปบัติ
ในสงสาร ในลักษณะแห่งสังขารทั้ง
หลาย และในธรรมอันอาศัยกันและกัน
เกิดขึ้นทั้งหลาย บุคคลนั้นยอมปรุงแต่ง
สังขารทั้ง ๓ ประการเหล่านี้เหตุใด
เพราะเหตุนี้ อวิชชาจึงเป็นปัจจัย

คุณวราจณี วิทยะสิรินันท์
อุทิศให้ คุณย่ามะลิ วิทยะสิรินันท์

อวิชชา ปจฺจโย เตสํ
 ทิวิธานํ อยํ^๑ ตโต.
 ยถาปิ นาม ชฺจจฺจนฺโธ
 นโร^๒ อปริณายโก
 เอกทา ยาคี มคฺเคน
 อุมมคฺเคนาปิ เอกทา.
 สํสาเร สํสรํ พาลो
 ตถา อปริณายโก
 กโรติ เอกทา ปุณฺณํ
 อปุณฺณมฺปิ เอกทา.
 ยทา จ ญตฺวา โส ธมฺมํ
 สจฺจานิ อภิสฺเมสฺสตี
 ตทา อวิชฺชุปสฺมา
 อุปสนฺโต จริสฺสตีติ.

แห่งสังขาร ๓ อย่างเหล่านั้น คนผู้
 บอดแต่กำเนิดไม่มีคนนำไป บางครั้ง
 ก็ไปถูกทาง บางครั้งก็ไปแม่ผิดทาง
 ฉนั้นใด คนพาลก็เหมือนฉนั้นนี้ ผู้ยัง
 ท่องเที่ยวอยู่ในสงสารไม่มีคนแนะนำ
 บางคราวก็ทำบุญบางคราวก็ทำกรรม
 ที่มีโทษต่อเมื่อใดเขารูธรรม ตรัสรู้
 สัจจะ เมื่อนั้นเขาก็เป็นผู้สงบประ-
 พุดดีอยู่ เพราะความเข้าไปสงบแห่ง
 อวิชชา ฉะนั้นแล.

สังขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฉ คำว่า เพราะสังขารเป็นปัจจัยย่อมมี
วิญฺญาณกายา จกฺขุวิญฺญาณํ โสทวิญฺญาณํ วิญฺญาณ มีความว่า วิญฺญาณ ๖ หมวด คือ

^๑ สมุโมทวิโนทนี. ๑๕๔ ทิวิธานมฺปิ ญตฺโต.

^๒ คณฺฐิปเท. สามํ.

ฆานวิญญาณํ ชิวหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ จักขุวิญญาณํ โสทวิญญาณํ ฆานวิญญาณ
 มโนวิญญาณํ. ตตฺถ จักขุวิญญาณํ กุสล- ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ.
 วิปากํ อกุสลวิปากนฺตํ ทฺวิธํ. ตถา ในวิญญาณทั้ง ๖ หมวดนั้น จักขุวิญญาณมี
 โสทฆานชิวหากายวิญญาณานิ. ๒ อย่างคือ ที่เป็นกุศลวิปาก ๑ เป็นอกุศล-

วิปาก ๑. โสทวิญญาณ ฆานวิญญาณ
 ชิวหาวิญญาณ และกายวิญญาณก็มีอย่างละ
 ๒ อย่างเหมือนกัน.

มโนวิญญาณํ เทว วิปากมโนธาตุโย, มโนวิญญาณมี ๒๒ อย่าง คือ มโนธาตุที่เป็น
 ติสฺโส อเหตุกมโนวิญญาณธาตุโย, อฏฺฐ วิปาก ๒, มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอเหตุก ๓,
 สเหตุกวิปากจิตฺตานิ, ปญฺจ รูปาวจรานิ, วิปากจิตที่เป็นสเหตุก ๔, รูปาวจร ๕,
 จตฺตาริ อรูปาวจรานีติ . พาวีสตีวิธํ. อรูปาวจร ๔, ทั้งหมด เป็นวิญญาณที่เป็น
 อิติ สพฺพานิ พตฺตีส โลกียวิปากวิญญาณานิ. วิปากฝ่ายโลกียะ ๓๒ ด้วยประการฉะนี้.

มโนวิญญาณมี ๒๒ อย่าง คือ มโนธาตุที่เป็น
 วิปาก ๒, มโนวิญญาณธาตุที่เป็นอเหตุก ๓,
 วิปากจิตที่เป็นสเหตุก ๔, รูปาวจร ๕,
 อรูปาวจร ๔, ทั้งหมด เป็นวิญญาณที่เป็น
 วิปากฝ่ายโลกียะ ๓๒ ด้วยประการฉะนี้.

ตตฺถ ลียา : กถํ ปเนตํ ชานิตพฺพํ
 "อิทํ วุตฺตปฺปการํ วิญญาณํ สงฺขาร- ในอธิการที่ว่า เพราะสังขารเป็น
 ปจฺจยา โหตี"ติ ? อุปจิตกมฺมาภาเว ปัจจัยจึงมีวิญญาณ นั้น ฟังมีผู้สงสัยถามว่า :
 วิปากภาวโต. วิปากํ เหตุ, วิปากญฺจ ก็คำว่า "วิญญาณมีประการดังกล่าวแล้วนี้
 น อุปจิตกมฺมาภาเว อุปฺปชฺชติ. ย่อมมีเพราะสังขารเป็นปัจจัย" นี้จะพึงรู้ได้
 อย่างไร ? ตอบว่า ฟังรู้ได้เพราะเมื่อ
 กรรมที่ใดสั่งสมไว้ไม่มี วิปากก็ไม่มี. ก็

ในอธิการที่ว่า เพราะสังขารเป็น
 ปัจจัยจึงมีวิญญาณ นั้น ฟังมีผู้สงสัยถามว่า :
 ก็คำว่า "วิญญาณมีประการดังกล่าวแล้วนี้
 ย่อมมีเพราะสังขารเป็นปัจจัย" นี้จะพึงรู้ได้
 อย่างไร ? ตอบว่า ฟังรู้ได้เพราะเมื่อ
 กรรมที่ใดสั่งสมไว้ไม่มี วิปากก็ไม่มี. ก็

วิญญาณนี้เป็นวิบาก, และวิบากจะไม่เกิดขึ้น
ในเมื่อกรรมที่ใดสั่งสมไว้ไม่มี.

ยที อุปฺปชฺชเชยฺย, สพฺเพสํ สพฺพวิปากานิ
อุปฺปชฺชเชยฺย, น จ อุปฺปชฺชชนฺตึติ
ชานิตฺตพฺพเมตฺติ "สงฺขารปฺจฺจยา อิทํ
วิญญาณํ โหตี"ติ. สพฺพเมว हि อิทํ
ปวตฺตติปฏิสนฺธิวเสน เทวธา ปวตฺตติ.

ถ้าจะเกิดขึ้นไซ้, วิบากทั้งหมดก็จะพึง
เกิดขึ้นแก่ทุก ๆ คน, แต่ก็หาเกิดขึ้นไม่
เพราะฉะนั้น ควรจะทราบคำนี้ว่า "วิญญาณนี้
มีเพราะสังขารเป็นปัจจัย". ก็วิญญาณนี้
ทั้งหมดนั้นเที่ยวยอมเป็นไป ๒ ประการ คือ
ด้วยอำนาจปวัตติกาล และปฏิสนธิกาล.

ตคฺคฺก เทว ปญฺจวิญญาณานิ เทว
มโนธาตุโย โสมนสฺสสหคฺคาเหตุกมโน-
วิญญาณธาตุติ อิมานิ เตรสฺส ปญฺจโวการ-
ภเว ปวตฺตติยฺเยว ปวตฺตตฺตติ, เสสํนิ
เอกฺกนวิสฺสติ ตึสุ ภเวสุ ยถานูรูปํ ปวตฺตติยฺปิ
ปฏิสนฺธิยฺปิ ปวตฺตตฺตติ.

ในกาลทั้ง ๒ นั้น วิญญาณทั้ง ๑๓ เหล่านี้
คือปัญจวิญญาณ ๒ มโนธาตุ ๒ มโน-
วิญญาณาตุ ซึ่งเป็นเหตุกะสหคตด้วย
โสมนัส ย่อมเป็นไปในปวัตติกาลอย่างเดียว
ในปัญจโวการภพ, วิญญาณ ๑๔ ดวงที่เหลือ
ยอมเป็นไปทั้งในปวัตติกาล ทั้งในปฏิสนธิ-
กาล ตามสมควรในภพทั้ง ๓.

ลทฺธปฺปจฺจยมิติ ธมฺม-
มตฺตเมตฺติ ภวนฺตรมฺเปติ
นาสฺส ตโต สงฺกนฺติ
น ตโต เหตุํ วินา โหตี.

วิญญาณนี้ใดปัจจัยแล้วเป็นเพียงธรรมะ
ยอมเข้าถึงภพอื่น วิญญาณนั้นหาเคลื่อน
ไปจากภพอื่นนั้นไม่ เว้นเหตุจากภพอื่น
นั้นก็หาไม่มี ด้วยประการฉะนี้.

อิติ เหตุ ลหุรูปปัจจุยํ รูปารูปธมม-
 มตฺตํ อุปฺปชฺชมานํ ภวนฺตรมฺเปตฺติ
 วุจฺจติ, น สฺตฺโต, น ชีโว. ตสฺส จ
 นาปิ อตฺตภาวโต อิธ สงฺกนฺติ อตฺติ,
 นาปิ ตโต เหตุ วิตฺวา อิธ ปาตุภาโว.
 เอตฺถ จ ปุริมํ จวนฺโต จฺติ, ปจฺฉิมํ
 ภวนฺตราทีปฺภิสฺสนฺธานโต ปฺภิสฺสนฺธิํ วุจฺจติ.

จริงอยู่ วิญญาณนี้มีปัจจัยอันใดแล้ว เมื่อ
 เกิดขึ้นเป็นเพียงรูปธรรม และอรูปธรรม
 เรียกว่า ย่อมเข้าถึงภพอื่น, ไม่ใช่สัตว์,
 ไม่ใช่ชีวะะ. และวิญญาณนี้จะเคลื่อนมาใน
 ภพนี้จากอดีตภพก็หาไม่, ทั้งเว้นเหตุจาก
 อดีตภพนั้นจะปรากฏในภพนี้ก็หาไม่. และใน
 จุติและปฏิสนธินี้ วิญญาณดวงแรก เรียกว่า
 จุติ เพราะเคลื่อน, วิญญาณดวงหลัง
 เรียกว่า ปฏิสนธิ เพราะสืบต่อภพอื่นเป็นต้น.

เอตฺถาห : นนฺ เหวํ อสงฺกนฺติ-
 ปาตุภาเว สฺติ เข อิมสฺมิมํ มนุสฺสคฺตฺตภาเว
 ขนฺธา, เตสํ นิรุตฺตคฺตา, ผลปจฺจุยสฺส
 จ กมฺมสฺส ตตฺถ อคมนฺโต, อณฺณสฺส
 อณฺณโต จ ตํ ผลํ ลียา. อุปฺภุชฺชเก จ
 อสฺติ กสฺส ตํ ผลํ ลียา. ตสฺมา น
 สฺนฺทรมิํ วิชาณฺนติ.

ในขอนี้มีผู้ท้วงกล่าวว่า : เมื่อความ
 ปรากฏ(แห่งวิญญาณ) โดยมีใจเคลื่อนมา
 มีอยู่อย่างนี้ ชั้นทั้งหลายเหล่าใดในอดีตภาพ
 แห่งมนุษย์นี้, เพราะชั้นทั้งหลายเหล่านั้น
 ดับไปแล้ว, และเพราะกรรมที่เป็นปัจจัย
 แก่ผลไม่ไปในสถานที่เกิดผลนั้น, ผลนั้น
 จะพึงมีแก่บุคคลอื่น และจากกรรมอื่นหรือ.
 ก็เมื่อผู้เสวยไม่มี ผลนั้นจะพึงมีแก่ใครเล่า,
 เพราะฉะนั้น การกล่าวดังนี้ไม่ดีแล.

ตตฺรึทึ รุจฺจติ :

ในคำท้วงนั้น ขอแก้ดังนี้ :

"สนฺตนาเน ยํ ผลํ เอตํ
 นาณฺณสุสฺส น จ อณฺณโต
 พีชานํ อภิสงฺขารो
 เอตฺตสุสฺสตุสฺส สาธโก
 ผลสุสฺสปุตฺติยา เอว
 ลีหฺธา ภูณฺชกสมฺมตฺติ
 ผลุปาเทน รุกฺขสุสฺส
 ยถา ผลตฺติสมฺมตฺติ"^๑ติ?

"ผลอันใดในความสืบต่อกัน ผลอันนั้น
 ไม่ใช่ของผู้อื่นและไม่ใช่จากกรรมอื่น
 ตัวอย่างของความข้อนี ใต้แก่พืชทั้ง-
 หลายที่เติบโตขึ้นมา การสมมติถึงตัวผู้
 เสวยก็เข้าใจกันใต้ด้วยผลที่เกิดขึ้นมา
 นั้นเอง เปรียบเหมือนการสมมติว่า
 คนไม่เผือกผลก็ด้วยการเผือกผลขึ้น".

โยปิ วเพยฺย "เอวํ สนฺเตปิ
 เอเต สงฺขารา วิชฺชมานา วา ผลสุสฺส
 ปจฺจยา ลียํ อวิชฺชมานา วา. ยทึ จ
 วิชฺชมานา, ปวตฺติกุขณฺเวยว เนลํ
 วิปาเกน ภวิตพฺพํ. อถาปิ อวิชฺชมานา,
 ปวตฺติตโต ปุพฺเพ ปจฺฉา จ นิจฺจผลาวหา"^๒

แม่ผู้ใต้จะฟังท้วงว่า "แม่เมื่อเป็น
 อย่างนี้ สังขารทั้งหลายเหล่านั้นมีอยู่ จึงเป็น
 ปัจจัยแก่ผลหรือ หรือว่าไม่มีอยู่ก็เป็นปัจจัย
 ไต้. ก็ถ้าสังขารที่มีอยู่ฟังเป็นปัจจัยไสร้,
 วิปากของสังขารเหล่านั้น ก็จะมีไต้ใน
 ประวัติขณะนั้นเอง. แม้ถ้าไม่มีอยู่ฟังเป็น

^๑ ฉ. ผลติ สมฺมตฺติ, วิสฺสุทฺธิมคฺค.

๓/๑๖๒ ผลติสมฺมตฺติ.

^๒ ฉ. โปตฺตถเก เจว วิสฺสุทฺธิมคฺค. เจ จ

(๓/๑๖๒) "นิจฺจํ ผลาวหา"ติ ทิสฺสติ,
 สมฺโมหริโนทนิยํ (๒๑๔) ปน ปาโร อธิ
 สทิสฺสว.

สิญฺญ"ติ.

ปัจจัยได้ไซ้, ก็จะมีพินำมาซึ่งผลอยู่เป็นนิจ
ในกาลก่อน และภายหลังปวัตติชณะ".

โส เอว วตฺตพฺโพ:

ควรจะตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า:

"กตฺตฺตา ปจฺจยา เอเต
น จ นิจฺจํ ผลาวหา
ปาฏฺโฏคาทิกํ ตตฺถ
เวทิตพฺพํ นิตฺสฺสนนฺ"ติ.

"สังขารเหล่านี้เป็นปัจจัย เพราะเป็น
กรรมที่ได้กระทำไว้แล้ว และมีใช้ว่า
จะนำผลมาให้เป็นนิจ ในข้อนั้น พึง
ทราบตัวอย่าง มีนายประกันเป็นต้น".

วิญญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ อธิ
เวทนาสณฺหาสังขารกฺขนฺธา นามํ,
จตฺตารี จ มหาภูตานิ จตฺนฺนญจ
มหาภูตานิ อุปาทายรูปํ รูปํ.

คำว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงมี
นามรูป มีความว่า ในที่นี้เวทนาขันธ์
สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ชื่อว่านาม,
มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔
ชื่อว่ารูป.

อภาวกคพฺภเสชฺยกาณํ อณฺทชานญจ
ปฏฺิสนฺธิกฺขณเว วตฺตทสฺกํ กายทสฺกนฺติ
วีสติ รูปานิ, ตโย จ อรูปิโน ขนฺธาติ
เอเต เตวีสติ ธมฺมา วิญญาณปจฺจยา
นามรูปนฺติ เวทิตพฺพา.

สำหรับกรรมไสยกสัตว์ที่ยังไม่มีภาวะ และ
สัตว์จำพวกอหฺตชะ ในปฏฺิสนฺธิชณะมีรูป ๒๐
คือ วัตฺตทสฺกะ (๑๐) กายทสฺกะ (๑๐),
และอรูปขันธ์ ๓ รวมเป็นธรรม ๒๓ กัง
กล่าวมานี้ พึงทราบว่า ชื่อว่านามรูป
เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย.

สภากานัน ภาวทสภัง ปกฺขิปิตฺวา เตตฺตีส, สำหรับกรรมไสยกสัตว์ที่มีภาวะ เพิ่มภาวะ
 โอบปาติกสตุเตสุ พรหมกายิกาทีนํ ทสภะ(๑๐)เข้าควย รวมเป็นรูปธรรม ๓๓,
 ปฏิสนธิกฺขณเณ จกฺขุโสทวตฺถุทสภานิ ในบรรดาโอบปาติกสัตว์ สำหรับเทวดาพวก
 ชีวิตินุทริยนวภุจจาติ เอกุณจตุตาพีส พรหมกายิกะเป็นต้น ในปฏิสนธิขณะมีรูป ๓๘
 รูปานิ, ตโย จ อรูปิโน ขนฺธาคิ เอเต คือ จักขุทสภะ (๑๐) โสททสภะ (๑๐)
 ทฺวาจตุตาพีส ธมฺมา วิญฺญาณปจฺจยา วัตถุทสภะ (๑๐) และชีวิตินุทริยนวภะ
 นามรูป. อิก (๘), และมีอรุปชั้น ๓ รวมเป็นธรรม
 ๕๒ ดังกล่าวมาจะนี้ ชื่อว่า นามรูป เพราะ
 วิญฺญาณเป็นปัจจัย.

กามภเว ปน เสสโอบปาติกานัน ส่วนในกามภพสำหรับโอบปาติกะที่เหลือหรือ
 สํเสทชานัน วา สภากปริปฺพณฺณายตนาณํ พวกสังเสทชะกำเนิดที่มีภาวะและมีอายตนะ
 ปฏิสนธิกฺขณเณ จกฺขุโสทฆานชีวหากาย- ครบในปฏิสนธิขณะ มีรูป ๑๐ คือ จักขุทสภะ
 วตฺถุภาวทสภานีติ สตฺตติ รูปานิ, ตโย (๑๐) โสททสภะ (๑๐) ฆานทสภะ (๑๐)
 จ อรูปิโน ขนฺธาคิ เอเต เตสฺตฺตติ ชีวหาทสภะ (๑๐) กายทสภะ (๑๐) วัตถุ-
 ธมฺมา วิญฺญาณปจฺจยา นามรูป. เอส ทสภะ (๑๐) และภาวทสภะ (๑๐) และมี
 อุกฺกัโส. อรูปชั้น ๓ ฉะนั้น จึงรวมเป็นธรรม ๑๓

เหล่านี้ ชื่อว่า นามรูป เพราะมีวิญญานเป็น
ปัจจัย. นี้เป็นขั้นสูง.

อวกัสนน ปน ตัตฺถสทกวิกถานันํ ตสฺส ตสฺส
วเสน หวาเปตฺวา หวาเปตฺวา ปฏิสนฺธิยํ
วิญญานปจฺจยา นามรูปสจฺจชา เวทิตพฺพา,
อรุปีนํ ปน ตโยว อรุปีโน ชนฺธา,
อสณฺณานํ^๑ รูปโต ชีวิตินฺทริยนวกเมวาทิ.
เอส ทาว ปฏิสนฺธิยํ นโย.

แต่โดยขั้นต่ำ สำหรับสัตว์ที่ขาดแคลนทสกะ
นั้น ๆ ก็จะต้องลดลง ๆ ทวยอำนาจทสกะ
นั้น ๆ ฟังทราบว่าเป็นนามรูปเพราะ
มีวิญญานเป็นปัจจัย ในปฏิสนธิ, ส่วนพวก
อรุปรหมก็มีรูปขั้น ๓ เท่านั้น, สำหรับ
พวกอสณฺณาสัตว์ ว่าโดยรูป ก็มีชีวิตินทริย-
นวกรูปอย่างเดียวกัน ฉะนั้นแล. นี้เป็น
นัยในปฏิสนธิก่อน.

ตตฺถ ลียา : กถํ ปเนตํ ชานิตพฺพํ
"ปฏิสนฺธินามรูปํ วิญญานปจฺจยา โหตี"ติ?
สฺส
ยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย
"จิตฺตานุปริวตฺติโน ๒
ธมฺมา"ติอาทินา

ในข้อที่วิญญานเป็นปัจจัยแห่งนามรูป
นั้น ฟังมีคำท้วงว่า : ก็คำว่า "นามรูปใน
ปฏิสนธิมีเพราะวิญญานเป็นปัจจัย" จะพึงรู้
ได้อย่างไร ? ตอบว่า ฟังรู้ได้โดยพระสูตร

^๑ วิสุทฺธิมคฺเค (๓/๑๖๘) เจว
สมฺโมทวิโนทนิยญจ (๒๒๖) "อสณฺณินน"ติ
ทิสฺสตี.
^๒ อภี. ส. ๓๔/๓๖๘.

นเยน พหุธา เวทนาที่นี้ วิญญาณปัจจุยตา
ลิตฺธา.

และโดยยุตติ. จริงอยู่ ในพระสูตร ภาวะที่
นามธรรมทั้งหลายมีเวทนาเป็นต้น มีวิญญาณ
เป็นปัจจัย สำเร็จแล้วหลายประการโดยนัย
มีอาทิว่า "จิตฺตานุปริวตฺติโน ฌมฺมา"
แปลว่า ธรรมทั้งหลาย เปลี่ยนแปลงไป
ตามจิต กังนี้.

ยุตฺติโต ปน :

ส่วนโดยยุตติ:

จิตฺตเชน หิ รูเปน

อิธ ทิฏฺฐเจน ลิตฺตมฺหิตฺติ

อทิฏฺฐสฺสาปิ รูปลสฺส

วิญฺญาณํ ปจฺจโย อิติ.

ก็คำว่า วิญญาณเป็นปัจจัยแห่งรูป แม้
ที่ไม่เห็น กังนี้ ย่อมสำเร็จได้โดย
จิตตชรูปที่เห็นได้แล้วในโลกนี้.

นามรูปปัจจุยา สฬายตนนฺติ นามํ

คำว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงมี

วุตฺตเมว. อิธ ปน รูปํ นิยมโต จตฺตาริ
ภูตานิ ฉ วตฺตุนิ ชีวิตินฺทริยนฺติ
เอกาทสวริธํ. สฬายตนํ จกฺขฺวายตนํ
โสไตยตนํ ฆานายตนํ ชิวฺหายตนํ
กายายตนํ มนายตนํ.

สฬายตนะ มีอธิบายว่า นาม ขาพเจ้าได้
กล่าวไว้แล้วนั้นเทียว. ส่วนในที่นี้ รูปโดย
นิยมมี ๑๑ อย่างคือ ภูตรูป ๔ วัตถุรูป ๖
ชีวิตินทรีย์ ๑. สฬายตนะ ๖ คือ จักขาย
ตนะ ๑ โสไตยตนะ ๑ ฆานายตนะ ๑
ชิวหายตนะ ๑ กายายตนะ ๑ มนายตนะ ๑.

ตตถ สียา : กถั ปเนตัง ชานิตัพพัง
 "นามรูป สฬายตนสสุส ปจฺจโย"ติ ?
 นามรูปภาเว ภาวโต. ตสฺส ตสฺส หิ
 นามสฺส รูปสฺส จ ภาเว ตัง ตัง อายตณํ
 โหติ, น อญฺญถาติ.

ในข้อที่ว่า สฬายตนะมีเพราะนามรูป
 เป็นปัจจัย นั้น พึงมีคำท้วงว่า : ก็คำว่า
 "นามรูปเป็นปัจจัยแก่สฬายตนะ" ดังนี้ นี้จะ
 พึงรู้ได้อย่างไร ? ตอบว่า รู้ได้เพราะเมื่อ
 มีนามรูป จึงมี(สฬายตนะ). จริงอยู่ เมื่อ
 นามและรูปนั้น ๆ มีอยู่ อายตนะนั้น ๆ จึงมี,
 ไม่ใช่มีโดยประการอื่น ๆ ฉะนั้นแล.

สฬายตนปจฺจยา ผลสฺโสติ :

คำว่า เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยจึง
มีผัสสะ มีอธิบายว่า :

ฉเพว ผลสฺสา สงฺเขปา
 จกฺขุสมฺผลสฺสาทโย
 วิญฺญาณมิว พตฺตีส
 วิตุถา เรน ภาวนติ เต.

ผัสสะ ว่าโดยย่อมี ๖ เท่านั้น มีจักขุ-
 สัมผัสเป็นต้น ว่าโดยพิสดาร ผัสสะ
 เหล่านั้น มีถึง ๓๒ เหมือนวิญฺญาณ.

ผลสฺสปจฺจยา เวทนาติ :

คำว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมี
เวทนา มีอธิบายว่า :

ทวารโต เวทนา วุตฺตา
 จกฺขุสมฺผลสฺสาทิกา
 ฉเพว ตา ปเภเทน
 อิตฺ พตฺตีส เวทนา.

เวทนา ว่าโดยทวาร ทานกล่าวไว้
 ๖ อย่างเท่านั้น มีจักขุสัมผัสชาเวทนา
 เป็นต้น เวทนาเหล่านั้น ว่าโดย
 ประเภทก็มี ๓๒ ในโลกนี้.

บริษัทวงศวานิชการไฟฟ้า และคุณไชโจ้ว แซ่เตี๋ย
 อุตฺศให้หมุ่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

เวทนาปัจจุยา ตณฺหา ติ :

คำว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงมี

ตณฺหา มีอธิบายว่า :

รูปตณฺหาทีเมเทน

จ ตณฺหา อธิ ทีปิตา

เอเกกา ตีวิชา ตตุถ

ปวตฺตาการโต มตา.

ทุกฺขี สุขี ปตฺถยติ

สุขี ภียโยปิ อิจฺฉติ

อุเปกฺขา ปน สนฺตตุตา

สุขมิจฺเจว ภาสิตา.

ตณฺหาย ปจฺจุยา ตสฺมา

โหนฺติ ติสฺโสปี เวทนา

เวทนาปัจจุยา ตณฺหา

อิตฺติ วุตฺตา มहेสีนา.

ตณฺหาในโลกนี้ท่านแสดงไว้ ๖ อย่าง โดยประเภทแห่งรูปตณฺหา เป็นต้น ในตณฺหา ๖ อย่างนั้น ตณฺหาแต่ละอย่าง ๆ มี ๓ ประการ ท่านกล่าวไว้โดยอาการที่เป็นไป. ผู้ที่มีความทุกข์ ย่อมปรารถนาความสุข ผู้มีความสุข ย่อมอยากแม้ยิ่งขึ้นไป ส่วนอุเบกขาท่านกล่าวไว้ สุขเหมือนกัน เพราะเป็นความสงบ. เพราะฉะนั้น เวทนาแม้ทั้ง ๓ จึงเป็นปัจจัยแก่ตณฺหา พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ได้ตรัสไว้ว่า เวทนาปัจจุยา ตณฺหา (เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตณฺหา).

ตณฺหาปัจจุยา อุปาทานนฺติ จตฺตารี

คำว่า เพราะตณฺหาเป็นปัจจัยจึงมี

อุปาทานานิ กามุปาทานํ ทิฏฐุปาทานํ

อุปาทาน มีอธิบายว่า อุปาทานมี ๔ อย่าง

บริษัทวงศวานิชการไฟฟ้า และคุณไชโจ้ว แซ่เตี้ย

อุทิศให้หมุ่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

โส จ น อเหตุโก สพฺพทา จ สพฺเพสญฺจ
 อภาวโต, น กมฺมภาวโต อญฺญเหตุโก
 ตทภินิพฺพตฺตกสฺตฺตานํ อชฺฌตฺตสฺนฺตาเน
 อญฺญสฺส การณสฺส อภาวโตติ
 กมฺมภาวเหตุโกว.

และความต่างกันนั้น ก็มีใช้ว่าจะไม่มีเหตุ
 เพราะไม่มีอยู่ทุกเมื่อและทุกคน, และไม่ใช่
 มีเหตุอื่นไปจากกรรมภาพ เพราะไม่มีเหตุ
 อย่างอื่น ในสันดานภายในของสัตว์ผู้นั้น
 กรรมภาพให้บังเกิด เพราะฉะนั้น ความ
 ต่างกันนั้นจึงมีกรรมภาพเป็นเหตุนั่นเอง.

กมฺมํ หิ สฺตฺตานํ หีนปฺปถิตตาทิวีสเสสฺส
 เหตุ. เตนานท ภควา "กมฺมํ สฺตฺเต
 วิภชฺตี, ยทิตํ หีนปฺปถิตตายา"ติ?

จริงอยู่ กรรมเป็นเหตุแห่งความต่างกัน มี
 ความเลว และความประณีตเป็นต้นของสัตว์
 ทั้งหลาย. ควดยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า
 จึงตรัสว่า "กรรมยอมจำแนกสัตว์ทั้งหลาย,
 ให้เลวและให้ประณีต" ดังนี้.

ชาติปจฺจยา ชฺรามรณฺนติอาทิสฺสุ
 ยสฺมา อสฺติ ชาตียา ชฺรามรณํ นาม
 โสกาทโย วา ธมฺมา น โหนฺติ, ชาตียา
 ปน สฺติ ชฺรามรณญฺเจว ชฺรามรณสฺงฺขาต-
 ทุกฺขธมฺมณฺญจฺสฺส จ พาลสฺส ชฺรามรณาภิ-
 สมฺปนฺธา วา เตน เตนํ ทุกฺขธมฺเมน

ในคำว่า เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงมี
ชฺรามรณะเป็นต้น มีอธิบายว่า เพราะเหตุ
 ว่า เมื่อชาติไม่มีอยู่ ขึ้นชื่อว่าชราและมรณะ
 หรือธรรมทั้งหลาย มีโสกะเป็นต้นยอมไม่มี,
 แต่เมื่อชาติมีอยู่ ชราและมรณะ และธรรม
 ทั้งหลาย มีโสกะเป็นต้น อันเนื่องเฉพาะ

๑ ม. ฉ. ๑๔/๓๘๕.

ผุจฺส อณิสฺมพฺพชา วา โสภาทโย จ
ธมฺมา โหนฺติ, ตสฺมา อัย ชาคี
ชรามรณสฺส เจว โสภาทินฺนญจ ปจฺจโย
โหตีติ เวทิตฺตพฺพา.

ควยชราและมรณะของคนพาลผู้ถูกทุกขธรรม
กล่าวคือชราและมรณะถูกต้องแล้ว, หรือไม่
เนื่องเฉพาะของบุคคลผู้ถูกทุกขธรรมนั้น ๆ
ถูกต้องแล้วก็ตามยอมี, เพราะฉะนั้น ชาคีนี้
พึงทราบว่าเป็นปัจจัยแก่ชราและมรณะและ
แก่ธรรมทั้งหลายมีโสกะ เป็นต้น.

โส ตถาภาวิทฺเตน จิตฺเตนาตี-
อาทิสฺส ปุพฺเพนิวาसानุสตีญาณายาติ
เอตสฺส ญาณสฺส อธิคฺมายํ, ปตฺตติยาตี
วุคฺคํ โหตี. อนเนกวิทิตฺตํ อนเนกวิช-
นนานุปการํ, อนเนเกหิ จ ปกฺกาเรหิ
ปวตฺติตฺตํ, สํวณฺณิตฺตํ อตฺถโถ.

ในคำว่า ภิกษุนี้มีจิตอันอบรมแล้ว
อย่างนั้น เป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้
คำว่า เพื่อปุพเพนิวาसानุสติญาณ ความว่า
เพื่อบรรลุ, มีคำอธิบายว่า เพื่อถึงญาณนี้.
คำว่า เป็นอันมาก คือมากอย่าง ต่าง
ประการ, หรือความว่า ให้เป็นไปแล้ว
คือสังวรณนาแล้วโดยประการเป็นอันมาก.

ปุพฺเพนิวาสนฺติ สมนฺนุตราตีตํ ภวํ อาที
กตฺวา ตตฺถ ตตฺถ นินฺวคฺคฺกสฺสํ. อนุสฺสรตีติ
ขนฺธปฏิปาฏิวเสณ จติปฏิสนฺธิ-
วเสณ วา อนุคฺคฺกตฺวา อนุคฺคฺกตฺวา สรตี.
อิมํ หิ ปุพฺเพนิวาสนํ จ ชฺนา อนุสฺสรนฺติ
ตีตฺถติยา ปกฺกิสํวภา มหาสํวภา

บทว่า ปุพเพนิวาสนํ ความว่า ความสืบทอด
แห่งชั้นที่ เคยอยู่อาศัยแล้วในภพนั้น ๆ เริ่ม
ต้นแตกพัวลวงไปแล้วเป็นลำดับ. คำว่า
ยอมระลึกได้ คือ ยอมระลึกได้ตามไป ๆ
ควยอำนาจลำดับแห่งชั้น หรือควยอำนาจ
จติปฏิสนธิ. ก็ชาคีก่อนนี้คน ๖ จำพวกยอม

คุณเอื้อ ปรงสุทธิรัตน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๙-๖-๖๖-๖๖-๖๖

อภุคสาวกา ปจฺเจกพุทฺธา พุทฺธาติ. ระลึกได้ คือ พวกเดียรฉัตร ๑ พระปกติสาวก
 ๑ พระมหาสาวก ๑ พระอัครสาวก ๑
 พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ พระพุทธเจ้า ๑.

ตตฺถ คิตฺติยา จตุตาฬีสัเยว กปฺเป ในบรรดาคณ ๖ จำพวกนั้น พวกเดียรฉัตร
 อนุสฺสรนฺติ, น ตโต ปรี. กสฺมา? ระลึกได้ ๕๐ กับเท่านั้น, เกินกว่านั้นไม่
 พุพฺพลปณฺณตฺตา. เตสํ หิ นามรูป- ได้. เพราะเหตุไร? เพราะมีปัญญาอ่อน
 ปริจฺเฉทวิรหิตตฺตา พุพฺพลา ปณฺญา โหติ. กำลัง. จริงอยู่ ปัญญาของพวกเดียรฉัตร
 เหล่านั้น ย่อมชื่อว่าอ่อนกำลัง เพราะเว้น
 จากการกำหนดนามรูป.

ปกติสาวกา กปฺปสฺตมฺปิ กปฺปสฺหสฺสมฺปิ พระปกติสาวกทั้งหลาย ระลึกได้เมร่อยกับ
 อนุสฺสรนฺติเยว พลวปณฺณตฺตา. อสึติ แม่น้ำกับที่เคียว เพราะความที่มีปัญญามี
มหาสาวกา สตสฺหสฺสกปฺเป อนุสฺสรนฺติ. กำลัง. พระอสีติมหาสาวก ระลึกได้
 เทว อภุคสาวกา เอกมสฺงฺเขยฺยึ แสนกับ. พระอัครสาวกทั้ง ๒ ระลึกได้
 สตสฺหสฺสญฺจ. ปจฺเจกพุทฺธา เทว หนึ่งอสงฺไขยแสนกับ. พระปัจเจกพุทธเจ้า
 อสฺงฺเขยฺยานิ สตสฺหสฺสญฺจ. เอกตฺโก ทั้งหลาย ระลึกได้สองอสงฺไขยแสนกับ.
 หิ เตสํ อภินิหารโร. พุทฺธานํ ปน ก็อภินิหารของท่านเหล่านั้น มีเพียงเท่านั้น.

๑. ไปตฺถเก "กปฺปสฺตสฺหสฺสญฺจา"ติ
 ทิสฺสตี, วิสุทฺธิมคฺเค (๒/๒๕๐) ปน
 ปาโจ อธิ สทฺธิโส.

คุณเอื้อ ปรงสุทธิรัตน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปริจฺเจโท นาม นตฺถิ. ติตฺถิยา จ ส่วนพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ไม่มีเขตกำหนด.
 ขนฺธปฺปฏิปาฏิเมว สรรนฺติ, ปฏิปาฏิ ก็เตียรถียทั้งหลายระลึกได้เฉพาะลำดับแห่ง
 มุญฺจิตฺวา จุตฺติปฺปฏิสนฺธิวเสน สรริตฺตํ น ชันธฺแทนั้น, ละลำดับเสียยอมไม่อาจจะ
 สกฺโกณตฺติ. ยถา อนฺธธา ยญฺจ อมุญฺจิตฺวา ว ระลึกได้ ด้วยอำนาจแห่งจติและปฏิสนธิ.
 กจฺจนฺติ, เอวํ เต ขนฺธปฺปฏิปาฏิ อุปมาเหมือนคนบอดยังไม่ปล่อยไม่เท่าก็ยอม
 อมุญฺจิตฺวา ว สรรนฺติ. ไปได้ฉันใด, พวกเตียรถียเหล่านั้นยังไม่
 ปล่อยลำดับแห่งชันธฺก็ยอมยังระลึกได้เหมือน
 ฉนั้น.

ปกฺทิสาวกา ขนฺธปฺปฏิปาฏิยาปิ พระปกฺทิสาวกทั้งหลาย ย่อมระลึกได้แม้โดย
 อนฺธสรนฺติ, จุตฺติปฺปฏิสนฺธิวเสนปิ สงฺกมฺนฺติ, ลำดับแห่งชันธฺ, ย่อมข้ามแมด้วยสามารถ
 ตถา อสฺสิตฺติ มหาสาวกา. ทฺวินฺนํ ปน แห่งจติและปฏิสนธิก็ได้, พระอสฺสิตฺติมหาสาวก
 อคฺคสาวกานํ ขนฺธปฺปฏิปาฏิภิกฺขุจํ นตฺถิ. ก็เหมือนกัน. ส่วนพระอัครสาวกทั้ง ๒ ไม่
 มีกิจด้วยลำดับแห่งชันธฺ.

เอกสฺสํ อตฺตภาวสฺสํ จุตฺติ ทิสฺวา ปฏิสนฺธิ ทานเห็นจติแห่งอตฺตภาพหนึ่งแล้ว ย่อมเห็น
 ปสฺสสนฺติ, ปุณฺ อปรสฺสํ จุตฺติ ทิสฺวา ปฏิสนฺธิ, ครั้นเห็นจติของอตฺตภาพอื่นอีกแล้ว
 ปฏิสนฺธินฺติ เอวํ จุตฺติปฺปฏิสนฺธิวเสนเว กีย่อมเห็นปฏิสนธิอีก, ย่อมข้ามไปด้วยอำนาจ
 สงฺกมฺนฺตา กจฺจนฺติ, ตถา ปจฺเจกพุทฺธา. แห่งจติ และปฏิสนธิด้วยประการดังกล่าวมา
 ฉนะนี้ที่เดียว, พระปัจเจกพุทธรเจ้าทั้งหลาย
 ก็เช่นเดียวกัน.

คุณเอื้อ ปรงสุทธีรัตน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

พุทธานํ ปน เหนว ขนฺธปฺปฎิปาฎิกิจฺจํ, น
 จุติปฏิสนฺธิวเสน สงฺกมณิกิจฺจํ อตฺถิ. เตสํ
 หิ อเนกาสุ กปฺปโกฎฐิสฺส เหฏฺฐา วา อฺปรี
 วา ยํ ยํ สานํ อิจฺฉนฺติ, ตํ ตํ
 ปากฎิกเมว โหติ.

ส่วนพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มีกิจด้วย
 ลำดับแห่งชั้น, ไม่มีกิจด้วยการขามด้วย
 อำนาจแห่งจุติ และปฏิสนธิ. เพราะทรง
 ปรรณาสฐานะใด ๆ ข้างหลังหรือข้างหน้า
 ในโกฏิกัมปิใช้น้อย, ฐานะนั้น ๆ ย่อมเป็น
 อันปรากฏทีเดียวแก่พระพุทธเจ้าเหล่านั้น.

ตสฺมา อเนกาปิ กปฺปโกฎฺธิโย สงฺขิปิตฺวา
 ยํ ยํ อิจฺฉนฺติ, ตตฺถ ตตฺถเว โอกฺกมฺนฺตา
 สึโหกฺกนฺตวเสน กจฺฉนฺติ. เอวํ
 กจฺฉนฺตानญฺจ เนสํ ญาณํ อนฺตรนฺตราสฺส
 ชาตีสฺส อสชฺชมานํ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตญฺ्ञานเมว
 กณฺหาติ.

เพราะเหตุฉะนั้น ทรงย่อโกฏิกัมปิแม้มิใช้
 น้อยแล้ว ทรงปรรณาสฐานะใด ๆ เมื่อก้าว
 ลงในฐานะที่ทรงปรรณานั้น ๆ นั้นแหละ
 ย่อมไปได้ ด้วยอำนาจการก้าวลงดุจลีหะ.
 และพระญาณของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นผู้ทรง
 ดำเนินไปอยู่อย่างนี้ ก็จะไม่ขัดข้องในชาติ
 อันเป็นระหว่าง ๆ ย่อมถือเอาฐานะที่ทรง
 ปรรณมาแล้ว ๆ ที่เดียว.

อิเมสุ ปน ฉสุ ปุพฺเพนิวาสํ
 อนุสฺสรนฺเตสุ ติตฺถิยานํ ปุพฺเพนิวาสทสฺสนํ
 ชชฺโชปนกปฺปภาสทิสฺส หุตฺวา อฺปฺภูจาทิ,
 ปกตีสาวกานํ ทิปฺปภาสทิสฺส, มหา-
 สาวกานํ อุกฺกาปภาสทิสฺส, อคฺคสาวกานํ

ก็ในบรรดาบุคคล ๖ จำพวก ผู้ระลึก
 ชาติก่อนได้เหล่านั้น การเห็นชาติก่อนของ
 พวกเดียรถีย์ ปรากฏเป็นเสมือนแสงสว่าง
 ของหิ่งห้อย, การเห็นชาติก่อนของพระปกติ-
 สาวกทั้งหลาย ปรากฏเป็นเหมือนแสงสว่าง

คุณบุญเลิศ - คุณศรีประภา กุศลศิลป์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โอสถิตารกาปภาสทิสฺส, ปจฺเจกพุทฺธานํ แห่งแสงประทีป, การเห็นชาติก่อนของ
 จนุทปฺปภาสทิสฺส. พุทฺธานํ รสฺมีสฺสทิสฺส- พระมหาสาวกทั้งหลาย ปรากฏเป็นเหมือน
 ปฏิมณฺฑิตสฺสทิสฺสทิสฺสทิสฺสทิสฺสทิสฺส ทุทฺทวา แสงคบเพลิง, การเห็นชาติก่อนของพระ-
 อูปญฺจาติ. อัครสาวกทั้งหลาย ปรากฏเป็นเหมือนแสง
 ดาวประกายพฤษ์, การเห็นชาติก่อนของ
 พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ปรากฏเป็น
 เหมือนแสงพระจันทร์. การเห็นชาติก่อน
 ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายปรากฏเป็นเหมือน
 ดวงอาทิตย์ในสรวงกาล อันประดับด้วยรัศมี
 ตั้งพัน.

ติตฺถิยานํ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสรณํ อนุธานํ การระลึกชาติก่อนของพวกเคียรถีย์ เป็น
 ยญฺฉิโกฏฺฐิคมณํ วย โหติ. ปกฺทิสาวกานํ เหมือนการไปไต่ควายปลายไม้เท้าของคนตา-
 ทญฺทกเสตุคฺคณํ วย, มหาสาวกานํ บอด. การระลึกชาติก่อนของพระปกตีสาวก
 ชงฺขมเสตุคฺคณํ วย, อคฺคสาวกานํ ึ่งหลาย เป็นเหมือนการไปบนสะพานทอน-
 สกฺกเสตุคฺคณํ วย, ปจฺเจกพุทฺธานํ ไม้, การระลึกชาติก่อนของพระมหาสาวก
 ชงฺขมคฺคณํ วย, พุทฺธานํ มหาสกฺก- ึ่งหลาย เป็นเหมือนการไปบนสะพานเดิน
 มคฺคณํ วย โหติ. อิมสฺมี ปน อธิกาเร เทา, การระลึกชาติก่อนของ พระอัคร-
 สาวกานํ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสรณํ อธิปฺเปตฺต. สาวกทั้งหลาย เป็นเหมือนสะพานเกวียน,

การระลึกชาติก่อน ของพระปัจเจกพุทธเจ้า
ทั้งหลาย เป็นเหมือนการไปโดยทางเดิน
เท้า, การระลึกชาติก่อนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย เป็นเหมือนการไปในทางเกวียน
ใหญ่. ก็ในอธิการนี้ท่านประสงค์เอาการ
ระลึกชาติก่อนของพระสาวกทั้งหลาย.

ตัสมา เอว อนุสฺสริตุกาเมน เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เริ่มบำเพ็ญเพียร
อาทิกมฺมิเกน ภิกษุณา ปจฺจามตฺตํ ประสงค์จะระลึกชาติได้อย่างนี้ กลับจาก
ปิณฑปาตปฏิกุกนฺเตน รโหคเตน บิณฑบาตในเวลาปัจฉิมภัตแล้ว ไปในที่
ปฏิสลลีนเนน ปฏิปาฏิยา จตฺตาริ ฌานานิ ลับเรณอยู่ ฟังเข้าฌาน ๔ ตามลำดับแล้ว
สมาปชฺชิตฺวา อภิญญาปาทกจตฺตถชฺ- ออกจากฌานที่ ๔ อันเป็นบาทแห่งอภิญญา
ฌานโต^๑ วุฏฺฐาย วุตฺตนเยน ปฏิจฺจ- พิจารณาปฏิจจสมุปบาทตามนัยที่ใดกล่าวแล้ว
สมุปฺปาท์ ปจฺจเวกฺขิตฺวา สพฺพปจฺจิมมา ฟังนี้ถึงการนั่งอันหลังสุดกว่ากิริยาทั้งปวง.
นิสฺชชา อาวชฺชิตพฺพา.

ตโต อาสนปญฺญาปนํ เสนาสนปฺปเวสนํ ต่อจากนั้น ฟังคำนี้ถึงกิจที่ใดทำแล้วตลอด
ปตฺตจิวรปฏิสามนํ โภชนกาโล คามโต ทั้งคืนและวันทั้งคืน โดยทวนลำดับอย่างนี้
อาคมนกาโล คามเม ปิณฑาย จริตกาโล คือการปูลาดอาสนะ การเข้าสู่เสนาสนะ

^๑ ฉ. อภิญญาปาทกชฺฌานโต.

คามัม ปิณฑาย ปวิฏฐกาโล วิหารโต การเก็บบาตรและจีวร เวลานั้น เวลา
 นิภุมนกาโล เจตียโพธิวนทนกาโล มาจากบ้าน เวลาเที่ยวไปบิณฑบาตใน
 ปตฺตโรชนกาโล ปตฺตปฏิคฺคหณกาโล บ้าน เวลาเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต เวลา
 ปตฺตปฏิคฺคหณโต ยาว मुखโรचना กตทิจฺจํ ออกจากวัด เวลาไหว้พระเจดีย์และต้น
 ปจฺจุสกาเล กตทิจฺจํ มชฺฌิมยามะ โพธิ์ เวลาว่างบาตร เวลารับบาตร กิจ
 ปจฺมยามะ กตทิจฺจนฺติ เหว่ ที่ใดกระทำต่อจากรับบาตร จนถึงล้างปาก
 ปฏิโลมกุกเมน สกัล รตฺตินทิว กิจที่ใดกระทำในเวลาเข้ามืด กิจที่ใด
 กตทิจฺจํ อาวชฺชิตพฺพํ. กระทำในมัชฌิมยาม ในปฐมยาม.

เอตฺตํ ปน ปกฺคิจิตฺตสฺสปี ปากฏํ โหติ, ก็การนึกถึงเพียงเท่านั้นย่อมเป็นอันปรากฏแก่
 ปริกมฺมสมาธิจิตฺตสฺส ปน อติปากฏเมว. แก่จิตโดยปกติ, แต่ปรากฏอย่างยิ่งที่เดียว
 สเจ ปเนตฺถ กิณฺจ น ปากฏํ โหติ, ปน แก่จิตที่เป็นปริกรรมสมาธิ. แต่ถ่าในการ
 ปาทกชฺฌานํ สมาเป็นชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย นึกถึงดังนี้จะไม่ปรากฏอะไร ๆ เลย, ต้อง
 อาวชฺชิตพฺพํ. เอตฺตเกน ทีเป ชลิตะ เข้าฌานอันเป็นบาทออกแล้วนึกใหม่ ฟังนึก
 วีย ปากฏํ โหติ. ถึงกิจที่ทำแล้วอีก. ก็จะปรากฏเหมือนเมื่อ
 ตามประทีปไว้วางอาการเพียงเท่านั้น.

เอวํ ปฏิโลมกุกเมนเนว ทุติยทิวเสปี ฟังนึกถึงกิจที่ทำแล้ว แม้ในวันที่ ๒ แม้ใน
 ตติยจตุตฺถปญฺจมทิวเสสฺสปี ทสาเหปี วันที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ แม้ใน ๑๐ วัน แม้ถึงเดือน
 อหฺตมาเสปี มาเสปี สํวจฺจนเรปี กตทิจฺจํ แม้เดือนหนึ่ง แม้ปีหนึ่ง โดยทวนล่ำดับไป
 อาวชฺชิตพฺพํ. เอเตเนว อุปาเยน ทส นั้นเที่ยวอย่างนี้. เมื่อนึกย้อนไป ๑๐ ปี ๒๐ ปี

คุณบุญเลิศ - คุณศรีประภา กุศลศิลป์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วสุธานี วิสติ วสุธานีติ ยาว อิมสฺมี ภเว ทำนองนี้ จนถึงเวลาปฏิสนธิของตนในภพนี้
 อุตฺตโน ปฏิสนฺธิ, ตาว อาวชฺชุนฺเตน ก็จะมีถึงนามรูปที่เป็นไปในจิตขณะ ในภพ
 ปุริมภเว จตฺติกฺขณฺเ ปวตฺตนา มรูป^๑ ก่อนได้. ก็ภิกษุผู้เป็นบัณฑิตย่อมสามารถ
 อาวชฺชิตพฺพ. ปโหติ หิ ปญฺหิตโต ภิกฺขุ ที่จะเพิกปฏิสนธิ โดยวาระแรกทีเดียวแล้ว
 ปจฺมวาเรเนว ปฏิสนฺธิ อุกฺขมาเถตฺวา กระทำนามรูปในจิตขณะให้เป็นอารมณ์.
 จตฺติกฺขณฺเ นามรูปํ อารมฺมณํ กาคฺคฺ.

ยสฺมา ปน ปุริมภเว นามรูปํ อเสสํ แต่เพราะนามรูป ในภพก่อนดับแล้ว ไม่มี
 นิรุทฺธํ, อธิ อณฺณํ อุปฺปนฺนํ, ตสฺมา คํ เหลือ, ที่เกิดขึ้นในภพนี้ก็เป็นามรูปอื่น,
 จานํ อาหุณฺทริก^๒ อนฺธตมมिव โหติ เพราะฉะนั้น ฐานะนั้นยอมเป็นอันบุคคลผู้มี
 สุตฺตทสฺสํ ทุปฺปญฺเณน. ปัญญาโณจะพึงเห็นได้แสนยาก เปรียบ
 เหมือนความมืด ความบอด ที่ถูกปิดกั้นไว้
 ฉะนั้น.

เตนาปิ "น สกฺโกมฺหํ ปฏิสนฺธิ แม้ภิกษุนั้นก็อย่าพึงกระทำ ความทอดธุระว่า
 อุกฺขมาเถตฺวา จตฺติกฺขณฺเ นามรูปํ อารมฺมณํ "เราไม่สามารถจะเพิกปฏิสนธิ กระทำ

^๑ ฉ. ปวตฺตํ นามรูปํ, วิสุทฺธิมคฺค.
 ๒/๒๕๒ ปวตฺติตตนา มรูป.
^๒ อาหุณฺทริกนฺตฺติ สมฺนตโต อุปฺริมขณฺสญฺจนฺนํ
 สมฺพาธญฺจานนฺตฺติ วิสุทฺธิมคฺคกฺฎีกา.

กาตุนุ"ติ ชุรนิกฺเขโป น กาทพฺโพ. อารมณฺ์ คือนามรูปในจุติขณะใด". แต่ฟัง
 ตเทว ปน ปาทกชฺฌานํ ปุณฺปุณฺํ เข้าฌานอันเป็นบาทนั้นนั้นแหละแล้วออกเข้า
 สมาสชฺชิตฺวา วุฏฺฏาย วุฏฺฏาย ตํ ออก นี้ถึงฐานะนั้นบอย ๆ.
 จานํ อาวชฺชิตพฺพํ.

เอวํ กโรนฺโต หิ เสยฺยถาปิ นาม
 พลวา ปุริโส ภูฏาการกณฺณิกตฺถาย
 มหารุกฺขํ ฉินฺทนฺโต สาขาปลาสุเจทน-
 มตฺเตเนว ผรสุธาราย วิปนฺนาย
 มหารุกฺขํ ฉินฺทิตฺถุ อสฺสโกนฺโตปิ ชุรนิกฺเขปํ
 อกฺตฺวา ว กมฺมารสาละ คนฺตฺวา ติชิณฺ
 ผรสุํ การาเปตฺวา ปุณฺ อากนฺตฺวา
 ฉินฺทเยยฺย, ปุณฺ วิปนฺนาย จ ปุณฺปิ ตเถว
 กาทเรตฺวา ฉินฺทเยยฺย,

ก็ภิกษุเมื่อกระทำอย่างนี้ อุปมา
 เหมือนตั้งบุรุษผู้กำลัง เมื่อตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อ
 ประโยชน์แก่การทำเป็นซ้อฟ้าเรือนยอด แม
 เมื่อไม่สามารถจะตัดต้นไม้ใหญ่ด้วยคมขวาน
 อันวิบัติเสียแล้วโดยเพียงตัดกิ่งและก้านเท่า
 นั้น ก็มีใ้ได้กระทำการทอดธุระที่เกี่ยว ฟังไป
 สูโรงช่างโลหะ ให้เขากระทำขวานให้คม
 แล้วมาตัดใหม่, เมื่อคมขวานร่อยไปอีก ก็
 ให้เขาลับใหม่อีกเหมือนอย่างนั้นแล้วจึงตัด,

โส เอวํ ฉินฺทนฺโต ฉินฺนสฺส ปุณฺ
 เจตพฺพาภาวโต อฉินฺนสฺส จ เจทนฺโต

บุรุษนั้นเมื่อตัดอยู่อย่างนี้ก็จะฟังลมต้นไม้ใหญ่
 ไ้ได้ในไมชานัก เพราะสิ่งที่ไ้ตัดไว้แล้ว ๆ

๑-๑ ฉ. ฉินฺนสฺส ฉินฺนสฺส ปุณฺ เจตพฺพา-
 ภาวโต, วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๕๓ ฉินฺนสฺส
 ปุณฺจ เจตพฺพาภาวโต.

น จิรสฺเสว มหารุกฺขํ ปาเตยฺย, ก็ไม่จำเป็นต้องตัดอีก และเพราะตัดส่วน
 เอมเมว ปาทกชฺฌานา วุฏฺฏาย ปุพฺเพ ที่ยังไม่ได้ตัดแล้ว ขอนี้มีอุปมาฉันใด, เธอ
 อาวชฺชิตํ อนาวชฺชิตฺวา ปฏิสนฺธิเมว ออกจากฉานอันเป็นบาทแล้วไม่ต้องนึกถึงกิจ
 อาวชฺชนฺโต ตํ น จิรสฺเสว ปฏิสนฺธิ ที่ได้นึกไว้แล้วในตอนต้น นึกถึงปฏิสนธิ
 อุกฺมา กฺเขตฺวา จุตฺกฺขณ นามรูปํ อารมฺมณํ อย่างเดียว ก็จะเพิกถอนปฏิสนธินั้นได้ใน
 กเรยฺยาติ. ไม่ช้านัก แล้วพึงกระทำนามรูปในจุติขณะ
 ให้เป็นอารมณ์นั้นแล.

ตตฺถ ปจฺฉิมนิสฺสชฺชโต ปญฺจติ ยาว ปฏิ- ในการกระทำครั้งวานั้น ญาณที่เป็นไปกระทำ
 สนฺธิโต อารมฺมณํ กตฺวา ปวตฺตํ ฌานํ ให้เป็นอารมณ์ จำเดิมแต่การนั่งครั้งหลัง
 ปุพฺเพนิวาสนาณํ นาม น โหติ, ตํ ปน ตลอดถึงปฏิสนธิยังหาชื่อว่า เป็นปุพเพนิวาสนา-
 ปริกมฺมสมาธิญาณํ นาม โหติ. ญาณไม่, แต่ญาณนั้น ชื่อว่าเป็นบริกรรม
 "อตีตัสถาณนฺ" ติปิ ตํ เอเก วทฺตติ. ตํ สมาธิญาณ. อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวญาณนี้ว่า
 อตีตัสถาณสฺส รูปาวจรตฺตา รูปาวจโร "เป็นอตีตัสถาณ" ทั้งนี้ก็มี. การกล่าว
 สนฺธาย วจฺนํ น ยุชฺชติ. หมายถึงรูปาวจร เพราะอตีตัสถาณเป็น
 รูปาวจรนั้นยังไม่ถูก.

ยทา ปนสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสนฺธิ อตฺติกุมฺม แต่มนโหวาราวชฺชนะ กระทำนามรูปที่เลย
 จุตฺกฺขณ ปวตฺตนามรูปํ อารมฺมณํ กตฺวา ปฏิสนฺธิ เป็นไปในจุติขณะให้เป็นอารมณ์เกิด
 มโนหวาราวชฺชนํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปุพฺเพ ขึ้นแล้ว อับปนาจิตเกิดขึ้นแก่ภิกษุนี้ตามนัยที่
 วุตฺตนเยน อุปฺปนาจิตํ อุปฺปชฺชติ, ได้กล่าวแล้วในตอนต้นในกาลใด, ในกาล

คุณพื่อน เล่าเอียง เฮง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตทาสัส เตน จิตฺเตน สมฺปยุตฺตํ ญาณํ นันฺญาณํที่สมฺปยุตฺตวฺยจิตฺตํของภิกษุณฺนี้ ชื่อว่า
 ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีญาณํ นาม. เตน ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีญาณ. เรายอมระลึกชาติ
 ญาณเณ สมฺปยุตฺตตาย สตียา ปุพฺเพนิวาสนํ หนหลังใดควยสติอันสมฺปยุตฺตวฺยญาณนฺ.
 อนุสฺสรตี.

ตตฺถ เสยฺยถิหนฺตี อารทฺธปฺการ-
 หสฺสณฺตฺเถ นิปาโต. เตเนว ยวฺยาญํ
 ปุพฺเพนิวาโส อารทฺธโร, ตสฺส ปการปฺ-
 ปเกทํ หสฺสเสนฺโต เอกมฺปิ ชาติินฺตี-
 อาทิมฺหา. ตตฺถ เอกมฺปิ ชาติินฺตี เอกมฺปิ
 ปฏิสฺนธิมุลํ จุติปริโยสานํ เอกภว-
 ปริยาปนฺนํ ขนฺธสนฺตานิ. เอส นโย
เทวปิ ชาติโยติอาทิสฺสุ.

ในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เสยฺยถิ หนฺตี
 เป็นนิบาต ลงในอรรถแสดงประการที่ได้
 บรรารภแล้ว. ควยบทว่า เสยฺยถิ หนฺตี
 พระธรรมเสนาบดี เมื่อจะแสดงประเภท
 แห่งประการของชาติหนหลัง ที่ได้บรรารภ
 แล้วนั้น, จึงกล่าวคำว่า คือระลึกใด
ชาติหนึ่งบ้าง ดังนี้เป็นต้น. ในคำนั้นคำว่า
ชาติหนึ่งบ้าง ความว่า ไต่แก่ ชั้นธสนฺตานิ
 (คือความสืบต่อแห่งชั้นธ) อันนับเนื่องในภพ
 เดียวกันมีปฏิสฺนธิเป็นเบื้องต้น มีจุติเป็น
 ปริโยสานหนึ่งบ้าง. แม้นในคำว่า ๒ ชาติ
บ้าง เป็นต้น ก็มีนัยนี้.

อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเปตีอาทิสฺสุ ปน
 ปริหายมาโน กปฺโป สํวฏฺฏกปฺโป ตทา
 สพฺเพสํ พุรฺหมโลเก สนฺนิปตฺนโต.

ส่วนในคำว่า ตลอดสังวฏฺฏกปฺเปตี เป็นอันมาก
 เป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้ กัณฑ์
 เลื่อมอยู่ชื่อว่าสังวฏฺฏกปฺเปตี เพราะในเวลา

คุณนั้น เล่าเอียงเฮง
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วพฺพมาโน กปโป วิวญฺญกปโป ตทา นั้น สัตว์ทั้งหมดไปประชุมรวมในพรหมโลก.
 พรหมโลกโต สุตตานํ วิวญฺญโต. ตตฺถ กัปที่เจริญอยู่ชื่อว่า วิวัญญกัป เพราะในเวลา
 สํวญฺเณน สํวญฺญจายี คหิโต โหติ นั้น สัตว์ทั้งหลายเวียนมาจากพรหมโลก.
 คัมมุตตทา. วิวญฺเณน จ วิวญฺญจายี. ในสังวัญญกัปและวิวัญญกัปนั้น ย่อมเป็นอันถือ
 เอาสังวัญญจายีกัปด้วยความเลื่อม เพราะ
 มีความเลื่อมนั้นเป็นมูล และย่อมเป็นอันถือ
 เอาวิวัญญจายีกัปด้วยความเจริญ.

เอวํ หิ สติ "จตุตตาริมา นิกฺขเว ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ย่อมเป็นอันกำหนดถือ
 กปฺปสฺส อสงฺเขยฺยานิ. กตมานิ จตุตตาริ, เอาอสงฺไชยทั้ง ๔ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ยทา นิกฺขเว กปฺปโป สํวญฺญติ, ตํ น ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสงฺไชยแห่ง
 สุกฺรํ สงฺขาทุํ. ยทา นิกฺขเว กปฺปโป กัปมี ๔ เหล่านี้. ๔ เป็นใจน, ดูกรภิกษุ
 สํวญฺโณ ติฏฺฐติ ฯเปฯ ยทา นิกฺขเว ทั้งหลายเมื่อใดกัปเลื่อม, เมื่อนั้นไม่ใช่ทำ
 กปฺปโป วิวญฺญติ ฯเปฯ ยทา นิกฺขเว ไตฺจายเพื่อจะนับ. ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อใด
 กปฺปโป วิวญฺโณ ติฏฺฐติ, ตํ น สุกฺรํ กัปเลื่อมตั้งอยู่ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 สงฺขาทุนฺ"ติ^๑ วุตฺตานิ จตุตตาริ เมื่อใดกัปเจริญ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 อสงฺเขยฺยานิ ปริกฺคหิตานิ โหนติ. เมื่อใดกัปเจริญตั้งอยู่, เมื่อนั้นไม่ใช่ทำ
 ไตฺจายเพื่อจะนับ".

^๑ อง. จตฺตก. ๒๑/๑๕๐.

ตตฺถ ตโย ลํวภูฏา เตโซลํวภูฏโ
 อาโปลํวภูฏโ วาโยลํวภูฏโติ. ทิสฺโส
 ลํวภูฏสีมา อากฺสฺสรา สุกฺกิณฺหา
 เวหฺปฺผลาติ. ยทา กปฺโป เตเชน
 ลํวภูฏติ, อากฺสฺสรโต เหฏฺฐา อคฺคิณา
 ทยฺหติ. ยทา อาเปน ลํวภูฏติ,
 สุกฺกิณฺหโต เหฏฺฐา อุกฺเคน วิลียติ.
 ยทา วายุณา ลํวภูฏติ, เวหฺปฺผลโต
 เหฏฺฐา วาเตน วิหฺธฺลียติ.

ในอสงไขยแห่งกัปนั้น สัจวัฏฏะ คือ
 ความเสื่อม มี ๓ คือ เสื่อมเพราะไฟ เสื่อม
 เพราะน้ำ เสื่อมเพราะลม. เขตแห่งความ
 เสื่อมก็มี ๓ ชั้นคือ ชั้นอากัสรา ชั้นสุกกิณหา
 ชั้นเวหัพผลา. เมื่อใดกัปเสื่อมด้วยไฟ,
 ย่อมถูกไฟไหม้ ภายใต้อากัสราลงมา.
 เมื่อใดกัปเสื่อมด้วยน้ำ, ถูกน้ำทำให้ละลาย
 ไปภายใต้อากัสราลงมา. เมื่อใดกัป
 เสื่อมด้วยลม, ย่อมถูกลมพัดกระจัดกระจาย
 ไปภายใต้อากัสราลงมา.

วิตุถารโต ปน สทาปี เอกํ พุทฺธกฺเขตฺตํ
 วินสฺสตี. พุทฺธกฺเขตฺตํ นาม ติวริธํ โหติ
 ชาตีกฺเขตฺตํ อาณาภฺเขตฺตํ วิสยกฺเขตฺตณฺจ.
 ตตฺถ ชาตีกฺเขตฺตํ ทสฺสทสฺสจกฺกวาฬ-
 ปริยณฺตํ โหติ, ยํ ตถาคตสฺส
 ปฏิสนฺธิกฺกณฺหาทีสุ กมฺปติ. อาณาภฺเขตฺตํ
 โภฏิสฺสทสฺสจกฺกวาฬปริยณฺตํ, ยตฺถ
 รตนปริตฺตํ ขนฺธปริตฺตํ ฐชฺคคปริตฺตํ
 อาฏานาฏियปริตฺตํ โมรปริตฺตุนฺติ อิมสฺส^๑ ปริตฺตร
 ฐชฺคคปริตฺตร อาฏานาฏियปริตฺตร

แต่ว่าโดยพิสดาร ย่อมพินาศไปพุทธเขตหนึ่ง
 แม้ทุกครั้ง. ชื่อว่า พุทธเขตมีอยู่ ๓ คือ
 ชาตียเขต อาณาเขต และวิสัยเขต. ใน
 เขตทั้ง ๓ นั้น ชาตียเขต มีหมื่นจักรวาลเป็น
 ที่สุด, ซึ่งจะหวนไหวในเมื่อพระตถาคตเจ้า
 ไต่ทรงถือนุปภิสันธิเป็นต้น. อาณาเขต มีแสน
 โภฏิจักรวาลเป็นที่สุด, ซึ่งเป็นที่แผ่อานุภาพ
 แห่งพระปริตรเหล่านี้คือ รัตนปริตร ชั้นธ-

^๑ ฉ. ทยฺหติ.

ปริตฺตทานํ อานุกาโว วตฺตติ. วิสัยกฺเขตฺตํ โมรปริตร. วิสัยเขตไม่มีที่สุดหาปริมาณ
อนนฺตมปริมาณ, ยํ "ยาวตา วา ปน มิได้, ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า
อากงฺเขยฺยา"ตี^๑ วุตฺตํ. "ก็จะพึงหวังอยู่เพียงใดก็ดี" ดังนี้.

ยตฺถ^๒ ยํ ยํ ตถาคโต อากงฺขติ, ตํ ตํ ในวิสัยเขตนั้น พระตถาคตย่อมทรงจำนง
ชานาติ. เอวเมเตสุ เตสุ พุทฺธกฺเขตฺเตสุ หวังอารมณ์ใด ๆ, ย่อมทรงรู้อารมณ์นั้น ๆ.
เอกํ อากงฺกเขตฺตํ วินสฺสตี, ตสฺมี ปน ในบรรดาพุทธเขตทั้ง ๓ ดังกล่าวมานี้ ย่อม
วินสฺสนฺเต ชาตฺกฺเขตฺตํ วินฺนฺจเมว โหติ, พินาศไปอาณาเขตหนึ่ง, ก็เมื่ออาณาเขต
วินสฺสนฺตญฺจ เอกโตว วินสฺสตี, หนึ่งนั้นพินาศอยู่ ชาติเขตย่อมเป็นอันพินาศ
สณฺจหนฺตญฺจ เอกโตว สณฺจหตี. ตสฺเสว เหมือนกัน, และเมื่อพินาศอยู่ก็ย่อมพินาศ
วินาโส จ สณฺจหนฺตญฺจ เวทิตพฺพํ: พร้อมกันทีเดียว, และเมื่อตั้งอยู่ก็ตั้งอยู่
พร้อมกัน. พึงทราบความพินาศและความ
ดำรงอยู่ของพุทธเขตนั้นอย่างนี้ :

ยสฺมี สมเย กปฺโป อคฺคินา ในสมัยใดกับพินาศด้วยไฟ, มีมหาเมฆ
นสฺสตี, อาทีโตว กปฺปวินาสกฺมหาเมโฆ อันจะยังกับไฟพินาศ ตั้งขึ้นแต่ต้นทีเดียว
วฺจฺจหิตฺวา โภกฺกิสฺตสฺสทฺสจกฺกวาเพ เอกํ ตกเป็นฝนใหญ่ครั้งหนึ่งในแสนโกฏิจักรวาล.

^๑ อง. ติก. ๒๐/๒๔๓.

^๒ ฉ. ตตฺถ.

มหาวาสสั วาสสตี. มนุสสา ตุกฺกา มนุชฺชทั้งหลายพากันยินดีนำพืชทั้งปวงออกมา
 สัพพพีชานี นีหริตฺวา วปนฺตี. สสุเสสุ ปน หวาน. แต่เมื่อข่าวกล้าเกิดแล้ว พอที่โคจะ
 โคชಾಯิตกมตฺเตสุ ชาเตสุ กทฺตรรวั เคี้ยวกินได้ มหาเมฆก็จะร้องเป็นเสียงลา
 รวนฺโต เอกพินฺทุปี^๑ น วาสสตี, ตทา ไมตกแม่แต่เพียงหยดเดียว, ในเวลานั้นฝน
 ปจฺฉินฺนํ ปจฺฉินฺนเมว วาสสั โหตี. ก็จะขาดหายไป ๆ ที่เดียว.

วาสฺสุปชีวิโน สตุตา กเมน พุรฺหมโลกे สัตว์ทั้งหลายผู้อาศัยฝนเลี้ยงชีวิต ก็จะบัง-
 นิพฺพตฺตุนฺตี, ปฺุณฺณผลูปชีวินิโย^๒ จ เทวตา. เกิดในพรหมโลกในลำดับ, และเทพยดา
 เอวํ ทีเม อทฺธาเน วิตีวตฺเต ตตฺถ ที่เอเม อทฺธาเน วิตีวตฺเต ตตฺถ
 ตตฺถ อุกํ ปริกฺขยํ คจฺฉตี, อถานุกฺกเมน ในพรหมโลก. เมื่อกาลอันยาวนานล่วงไป
 มจฺฉกจฺฉปาปี กาลํ กตฺวา พุรฺหมโลกे แล้วอย่างนี้ นำในที่นั้น ๆ ก็จะถึงความสิ้น
 นิพฺพตฺตุนฺตี, เนรยิกสตุตาปี. ไปโดยรอบ, ทั้งปลาและเต่า ทั้งเหล่า
 เนรยิกสัตว์ กระทำกาลแล้วไปบังเกิดใน
 พรหมโลกโดยลำดับ.

ตตฺถ "เนรยิกา สตุตฺตมสุริยปาตุภาเว ในข้อนั้น อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า "พวก
 วินสฺสนตี"ตี เอเก. ฌานํ วินา นตฺถี สัตว์นรกทั้งหลาย จะพินาศไปในเมื่อพระ-

^๑ ฉ. เอกพินทุมตฺตมฺปิ.
^๒ ลี. ปุณฺณผลูปชีวินิโย.

ลพพ.ม.ป. - ๗. ๕ - ๑๕

พรหมโลกเก นิพฺพตฺตี, เอเตสฺสจฺ เภจิจฺ
 ทฺพฺภิกขบิปีตฺตา, เภจิจฺ อภพฺพา
 ฌานาธิกมฺมาย, เต กถํ. ตตฺถ
 นิพฺพตฺตฺนฺตฺตี ? เทวโลกเก ปฏฺิลทฺธ-
 ฌานวเสฺน.

ตทา หิ "วสุสฺสตฺสทฺสสุสฺส อจฺจเยน
 กปฺปวฺภูจฺจันํ ภวิสฺสตี"ติ โลกพฺยุหา นาม
 กามาวจรเทวา มุตฺตสิรฺวา วิภิกฺขณฺณเกสา
 รุทฺมฺขฺยา อสุสฺสุนิ หตฺถเถหิ ปุณฺณมานา
 รตฺตวตฺตฺถนินฺวตฺถา อตีวีย วิรูปเวสธาริโน
 หุตฺวา มนุสฺสฺสปเถ วิจรนฺตา เอวํ
 อาโรเจนฺติ "มาริสฺสา มาริสฺสา อิตฺโต
 วสุสฺสตฺสทฺสสุสฺส อจฺจเยน กปฺปวฺภูจฺจันํ
 ภวิสฺสตี, อยํ โลกโก วินสฺสิสฺสตี,
 มหาสมุทฺโทปิ อสุสฺสฺสฺสิสฺสตี, อยญฺจ

อาทิตฺยคฺวงฺที่ ๑ ปฺราภฺภู". ถาไม่ว่า ความ
 บังเกิดในพรหมโลก ขาดฌานเสี่ย้อมไมมี,
 และบรรดาสัตว์เหล่านี้ สัตว์บางพวกถูก
 ทฺพฺภิกขบิปีตฺตาแล้ว, บางพวกก็ไมมีความ
 สามารถเพื่อจะบรรลุฌาน, สัตว์เหล่านี้จะ
 บังเกิดในพรหมโลกนั้นไต่อย่างไร ? ติอ
 ภา กิเกิดทวฺยอำนาจฌานที่ไต่เฉพาะแล้วใน
 เทวโลก.

ทวฺยว่าในเวลานั้นมีเทวคาศันคามาวจรพวก
 ที่ชื่อว่ โลกพฺยุหะ ทราบว่ "กัปปินาศ
 จักมีโดยลวงไปอีกแสนปี" ก็จะไม่ลยเคียร
 สยายเกศร่องให้ หัตถ์ทั้งสองเช็ดอัสสุธาร
 ฌงผาสีแดงเป็นผุทรวงเพศผิตรูปยั้งนั้ก เที่ยว
 ไปในถิ่นแห่งมนุษย์ ร่องประกาศอยางนี้ว่
 "ชาวเราเอย ๆ แตนี้โดยลวงไปแสนปีจะมี
 ความพินาศแห่งกัปป, โลกนี้จักฉิบหาย, แม
 มหาสมุทฺธก็จักเหือดแห่ง, ทั้งมหาปฐพีและ
 ขุนเขาสิเนรุก็จักถูกไฟไหมพินาศไป, ความ

คุณวิรดา ดิษยมณฑล

สร้างคณฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทฺธบูชา

มหาปจวี ลีเนรูปพุทธราชา อุททยหิสฺสนฺติ
 วินสฺลิสฺสนฺติ, ยาว พุรหมโลกา
 โลกวินาโส ภวิสฺสติ, เมตฺตํ มาริสฺสา
 ภาเวถ, กรุณฺ, มุทิตฺ, อุเปกฺขี มาริสฺสา
 ภาเวถ, มาตฺรํ อุปฏฺจหน, ปีตฺรํ
 อุปฏฺจหน, กุเล เชฏฺจาปจายิโน โทถา"ติ.

เตสํ วจันํ สุตฺวา เยภุยุเยน มนุสฺสา
 จ ภุมฺมา เทวา จ สํเวคชาตา อญฺญมญฺญํ
 มุทุจิตฺตา หุตฺวา เมตฺตาทีนึ ปุณฺณานิ
 กริตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตุนฺติ. ตตฺถ
 ทิพฺพสุธาโกชนํ ภูยฺชิตฺวา วาโยกสิณ-
 ปริกมฺมํ กตฺวา ฌานํ ปฏฺิลภฺนฺติ.

ตทญฺเฒ ปน อปฺราปรียเวทนีเยน^๒
 กมฺเมน เทวโลเก นิพฺพตฺตุนฺติ. อปฺรา-

พินาศแห่งโลกจักมีตลอดถึงพรหมโลก, ขอ
 ให้ทานทั้งหลายจงเจริญเมตตา, กรุณา,
 มุทิตา, อุเบกขา, จงอุปัฏฐากมารดา,
 อุปัฏฐากบิดา, จงเป็นผู้ประพฤติอ่อนน้อมต่อ
 บุคคลผู้เจริญในตระกูลเถิด".

ครั้งใดที่คำขอร้องของพวกเขาอันมีชื่อว่า
 โลกพยุหะเหล่านั้น โดยมากมนุษย์ทั้งหลาย
 และพวกภุมมเทวดา ต่างก็เกิดความสลัดใจ
 เป็นผู้มีจิตอ่อนโยนต่อกันและกัน บำเพ็ญบุญ
 ทั้งหลาย มีเมตตาเป็นต้น แล้วบังเกิดใน
 เทวโลก. ครั้งใดที่บริโศคสุธาโกชนอันเป็น
 ทิพย์ในเทวโลกนั้นแล้ว ก็ได้กระทำปริกรรม
 ในวาโยกสิณได้เฉพาะซึ่งฌาน.

ส่วนเทวดาเหล่านี้จากพวกนั้น บังเกิด
 ในเทวโลก ด้วยอุปฺราปรียเวทนียกรรม.

^๑ ฉ. ลีเนรุ จ ปพุทธราชา.
^๒ ฉ. อปรปรียเวทนีเยน.

ปรียเวทนียกมฺมรหิโต^๑ หิ สัสสาเร
 สัสสรนฺโต นาม สตฺโต นตฺถิ. เตปิ ตตฺถ
 ตตฺถเณ ฌานํ ปฏิลภนฺติ. เอวํ เทวโลเก
 ปฏิลทฺธชฺฌานวเสณ สพฺเพปิ พุรหมฺโลก
 นิพฺพตฺตนฺตํ.

จริงอยู่สัตว์ที่ชื่อว่าทองเที่ยวไปอยู่ในสังสาร
 เว้นจากอปรายเวทนียกกรรม ย่อมไม่มี.
 แม้เทวดาเหล่านั้น ก็ย่อมได้เฉพาะซึ่งฌาน
 ในเทวโลกนั้น ๆ นั้นเอง. สัตว์ทั้งหลาย
 ทั้งหมด ย่อมบังเกิดในพรหมโลกด้วยอำนาจ
 ฌานที่ได้เฉพาะแล้วในเทวโลก อย่างนี้
 ฉะนั้นแล.

วสุสฺส
 อทฺธโน อจฺจเยน ทฺตฺติโย สฺสุริโย
 ปาตุภวติ, ตสฺมี ปาตุญฺเต เณ
 รตฺตฺติปริจฺเจโท, น ทิวสฺปริจฺเจโท
 ปญฺญาตฺติ. เอโก สฺสุริโย อุกฺเตติ, เอโก
 อตฺถํ กจฺจติ, อวิจฺฉินฺนสฺสุริยสฺสนฺตาโป
 โลโก โหติ. ยถา จ ปกฺคิสฺสุริเย
 สฺสุริยเทวปฺตฺโต โหติ, เอวํ กปฺปวินาสก-
 สฺสุริเย นตฺถิ.

เบื้องหน้าแต่กาลที่ฝนขาดไปเมื่อล่วง
 ไปเป็นเวลาช้านาน ก็ปรากฏพระอาทิตย์
 ดวงที่ ๒, เมื่อพระอาทิตย์ดวงที่ ๒ นั้น
 ปรากฏแล้วก็ไม่ปรากฏการกำหนดกลางวัน,
 ไม่ปรากฏการกำหนดกลางคืน. พระอาทิตย์
 ขึ้นดวงหนึ่ง, ตกดวงหนึ่ง, โลกจะมีแต่
 ความเรารอนแห่งพระอาทิตย์ ไม่ขาดสาย
 ที่เดียว. ตามธรรมดาในพระอาทิตย์ตามปกติ
 จะมีสุริยเทพบุตรอยู่ฉนั้นใด, ในพระอาทิตย์
 ที่จะยังกับให้ฝนขาดไม่มีเหมือนอย่างนั้น.

^๑ ฉ. อปรปรียเวทนีเยน.

ตตถ ปกตีสูริเย วตตมาเน อากาเส
 วลาหกาปิ ฐมลีขาปิ จรณติ. กပ္ป-
 วินาสกสูริเย วตตมาเน วิคตฐมวลาหกั
 อาทาสมณฺหลั วีย นิมฺมลั นภั โหติ.
 สเปตฺวา ปญฺจ มหานทีโย เสสฺสกุณฺเฑ-
 อาทีสุ อุกกัปิ สุตฺตตี.

ในบรรดาพระอาทิตย์ทั้ง ๒ ดวงนั้น เมื่อ
 พระอาทิตย์ปกติเป็นไปอยู่ ทั้งเมฆหมอกทั้ง
 กลุ่มควัน ก็ยังลอยไปอยู่ในอากาศ. เมื่อ
 พระอาทิตย์อันยังกับไฟพินาศ เป็นไปอยู่
 ทองฟ้ายอมปราศจากควันและเมฆหมอก ไม่
 มีมลทินจุกแวนกระจก. น้ำในแม่น้ำน้อยที่
 เหลือเป็นต้น เว้นมหานทีทั้ง ๕ ย่อมเหือด
 แห้งไป.

ตโตปิ ทิมฺมสฺส อหุจฺจโน อจฺจเยน
 ตติโย สุริโย ปาตุภวติ, ยสฺส ปาตุภาวา
 มหานทีโยปิ สุตฺตสนฺตี.

แมตจากนั้น โดยลวงไปแห่งกาล
 ชานาน ก็ปรากฏพระอาทิตย์ดวงที่ ๓,
 ซึ่งความปรากฏก็เป็นเหตุให้เมฆมหานทีทั้ง ๕
 ก็เหือดแห้งไป.

ตโตปิ ทิมฺมสฺส อหุจฺจโน อจฺจเยน
 จตฺตโถ สุริโย ปาตุภวติ, ยสฺส
 ปาตุภาวา หิมวตี มหานทีนั ปภาวา
 "สีหปปาทโน หัสปาทโน กณฺณมฺมุทโก
 รตการทโห อโนตตฺตทโห ฉทฺทนฺตทโห
 กุณฺดาลทโห"ตี อีเม สตฺต มหาสฺรา
 สุตฺตสนฺตี.

แมตจากนั้น โดยลวงไปแห่งกาล
 ชานานก็ปรากฏพระอาทิตย์ดวงที่ ๔, ซึ่ง
 ความปรากฏ เป็นเหตุให้สระใหญ่ทั้ง ๑
 เหล่านี้คือ "สระใหญ่ ชื่อว่า สีหปาทนะ
 สระใหญ่ ชื่อว่า หัสปาทนะ สระใหญ่
 ชื่อว่า กณณมุทกะ สระใหญ่ ชื่อว่า
 รตการทนะ สระใหญ่ชื่อว่า อโนตตตทนะ

สระใหญ่ ชื่อว่า ฉัตถันตทหะ สระใหญ่
ชื่อว่า กุณาลทหะ" อันเป็นต้นน้ำแห่ง
มหานทีทั้งหลายในหิมวันตประเทศ ก็เหือด
แห้งไป.

ตโตปิ ทิมสฺส อหฺรฺชโน อจฺจเยน
ปณฺจโม สุริโย ปาตุภวติ, ยสฺส
ปาตุภาวา อนุปฺพุเพน มหาสมุทฺเท
องฺคฺลีปฺพุพเตมนมตฺตํปี อุกฺกํ น สณฺจติ.

แมตจากนั้น โดยลวงไปแห่งกาล
ชานานก็ปรากฏพระอาทิตย์ดวงที่ ๕, เพราะ
พระอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ น้ำ แม่เพียง
แต่จะยังขອງคูลีให้เปียกในมหาสมุทร ก็
เหือดแห้งไปโดยลำดับ.

ตโตปิ ทิมสฺส อหฺรฺชโน อจฺจเยน
ฉนฺนุโจ สุริโย ปาตุภวติ, ยสฺส ปาตุภาวา
สกลจกฺกวาฬิ เอกธุมฺ โหติ ปริยาทินฺน-
ลีเนหิ ธูเมน. ยถา จิตฺ, เหว
โกฏิสตฺสทสฺสจกฺกวาฬานิปี.

ต่อจากนั้น โดยลวงไปแห่งกาลชานาน
ก็ปรากฏพระอาทิตย์ดวงที่ ๖, เพราะพระ-
อาทิตย์ดวงที่ ๖ ปรากฏ จักรวาลทั้งสิ้นก็
กลายเป็นกลุ่มควัน เพราะกลุ่มควันจึงทำให้
สิ้นยางเหนียว. แม่แสนโกฏิจักรวาลก็เหมือน
จักรวาลนี้.

ตโตปิ ทิมสฺส อหฺรฺชโน อจฺจเยน
สตฺตโม สุริโย ปาตุภวติ, ยสฺส
ปาตุภาวา สกลจกฺกวาฬิ เอกชาลํ โหติ

แมตจากนั้น โดยลวงไปแห่งกาล
ชานานก็ปรากฏพระอาทิตย์ดวงที่ ๗, เพราะ
พระอาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏ จักรวาลทั้งสิ้น

บริษัทสหศิลปอุตสาหกรรม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สหุธิ โภภิสตสหัสสจกุกวาเพหิ. โยชน- กับแสนโภภิจักรวาล ก็ลุกพลีบเป็นเปลวไฟ.
 สติกาทิเกทานิ สีเนรุภูฏานิปี ปลุชชิตุวา แมยอกเขาสีเนรุ อันต่างด้วยยอดมีความสูง
 อากาเสเยว อนุตฺตราชยฺนติ. รอยโยชนเป็นตน ก็ละลายหายไปในอากาศ
 นั้นเอง.

สา อคฺคิชาลา อญฺจหิตฺวา จาตุมฺมหา- เปลวอัคคีนั้น ตั้งขึ้นจับทั่วโลกชั้นจาตุมหา-
 ราชิกิเก กณฺหาติ. ตตฺถ กนกวิมานรตน- ราชิกา. ไหมวิมานทอง วิมานแก้ว และ
 วิมานมณีวิมานานิ ฌาเปตฺวา ตาวตีสฺสวณฺ์ วิมานแก้วมณีในเทวโลก ชั้นจาทุมหาราชิกา
 กณฺหาติ. เอเตเนว อุปาเยน ยาว นั้นแล้ว จับชั้นดาวดึงส์พิภพ. โดยอุบายนี้
 ปจฺมชฺฌานญฺมิ กณฺหาติ. ตตฺถ ตโยปิ แลละจับไปจนถึงปฐมฌานญฺมิ. ไหมพรหมโลก
 พุรฺหมโลเก ฌาเปตฺวา อากสฺสเร ทั้ง ๓ ในปฐมฌานญฺมินั้น ตั้งอยู่จรดพรหม-
 อาหจฺจ ติฏฺฐติ. สา ยาว อญฺมตฺตฺปิ โลกชั้นอากัสรา. เปลวอัคคีนั้นจะไม่ดับ
 สจฺจารคตฺ อตฺถิ, ตาว น นิพฺพายติ. トラบเท่าที่ยังมีสังขารแม่เพียงอัญอยู่.

สพฺพสจฺจารปริกฺขยา ปน สปิเตล- แต่เพราะสังขารทั้งหมดลั่นไปก็ยอมกับไปไม่
 ฌापนคฺคิสิชา วิย จาริกํปี อนวเสเสตฺวา เหลือแม่แต่เถา เปรียบเหมือนเปลวไฟ
 นิพฺพายติ. เหฏฺฐาอากาเสน สห ที่เผาเนยใสและน้ำมันฉะนั้น. อากาศเบื้อง-
 อุปฺริอากาโส เอโก โหติ มหนฺตกาโร. บนพร้อมอากาศเบื้องล่าง ก็ยอมเป็นมหันต-
 การ (มีตมน) เป็นอันเดียวกัน.

คุณบังอร บุญอยู่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อด ที่ขลุส อทุธโน อจุจเยน ครั้นกาลล่วงไปช้านาน มหาเมฆก็ตั้งขึ้น
 มหาเมโฆ อฏฐหิตฺวา ปจมี สุขุมํ สุขุมํ ตกเป็นฝอย ๆ ก่อน. ยังธารน้ำประมาณ
 วสุสฺสตี. อนุปุพฺพเพน กุมุทนาฬยภูจฺ- เทากานบัว เทาไม้เทา เทาสากและ
 มุสลตาลกฺขณฺธาทีปฺปมาณาหิ ธาราหิ เทาลำตาลเป็นต้น ใหตกโดยลำดับเต็ม
 วสุสนฺโต โภกฺกิสฺสทฺสทฺสจกฺกวาเพสุ สพฺพิ สถานที่ ๆ ถูกไฟไหม้ทั้งหมด ในเส้นโกฏ
 ทพฺพญฺจานํ ปุเรตฺวา อนุตฺตรธายตี. ตํ จักรวาลแล้วหายไป. ลมตั้งขึ้นในชั้นล่าง
 อุกฺกํ เหฏฺฐา จ ติริยญฺจ วาโต และเป็องขวาง กระทำน้ำนั้นให้เป็นแท่ง
 สมุฏฺฐหิตฺวา ฆนํ กโรตี ปรีวฏฺฐํ กลมรอบ เหมือนกับหยาดน้ำในใบบัว.
 ปทุมินิปตฺเต อุกฺกพินฺทุสฺสทิสฺ.

กถํ ทาวมหนฺตํ อุกฺกราสี ฆนํ กโรตีตี หากจะมีคำถามว่า กองน้ำใหญ่ถึงเพียงนั้น
 เจ ? วิวรสมฺปทานโต. ตํ หิสฺส ทหิ ทหิ ลมทำให้เป็นแท่งได้อย่างไร ? ตอบว่า ทำ
 วิวรํ เทตี. ตํ เอวํ วาเตน ให้เป็นแท่งได้โดยวิธีที่น้ำไหลช่อง. จริงอยู่
 สมฺปิณฺฑิยมาณํ ฆนํ กรียมาณํ ปรีกฺขยมาณํ น้ำนั้นไหลช่องตรงนั้น ๆ แก่ลมนั้น. น้ำนั้น
 อนุปุพฺพเพน เหฏฺฐา โอตฺรตี. โอตฺติญฺเณ ถูกลมพัดมารวมตัวอยู่อย่างนี้ เมื่อถูกทำให้
 โอตฺติญฺเณ อุกฺเก พุรหฺมโลกฺกุสาเน เป็นแท่งหมดสิ้น ก็หยั่งลงภายใต้โดยลำดับ.
 พุรหฺมโลโก; อฺปฺริ กามาจร- เมื่อน้ำหยั่งลงแล้ว ๆ พรหมโลกก็ย่อมปรากฏ
 เทวโลกฺกุสาเน จ เทวโลกาปาตุภวฺนตี. ในสถานพรหมโลก, และเทวโลกก็ปรากฏ

๑ จ. พุรหฺมโลกา.

ในสถานแห่งเทวโลก ชั้นกามาจรทั้ง ๔
ข้างบน.

ปุริมปจวิภูจანი โอตัญญเณ ปน พลววาตา
อุปปชชุนตี. เต ตํ ปิहितทวาเร ธมกรเก
จิตอุทกมิว นิสฺสาสํ^๑ กตฺวา รุมนฺตี.
มธฺโรทกํ ปริกฺขยํ คจฺจนานํ อุปฺริ รสฺปจฺวิ
สมฺภูจเปตี. สา วณฺณสมฺปนฺนา เจว โหตี
กนฺธรสฺสมฺปนฺนา จ นิสฺสทกฺปายาสฺสํ อุปฺริ
ปตลํ วีย.

ก็เมื่อน้ำหยั่งลงถึงสถานที่แห่งแผ่นดินอันมีใน
ก่อนแล้ว ย่อมเกิดลมมีกำลังทั้งหลาย.
ลมเหล่านั้นก็กั้นน้ำ กระทบไม่ให้ลอดออกไป
ไปได้ เหมือนอย่างน้ำที่อยู่ในธัมมกรกซึ่งปิด
ช่องไว้. น้ำอันมีรสอร่อยเมื่อถึงคราว
งวดเข้า ก็ยังรสปลูฟิ(งวนกิน) ให้ตั้งขึ้นใน
เบื้องบน. และดินที่มีรสขึ้นถึงพร้อมด้วยสี
ถึงพร้อมด้วยกลิ่นและรส เหมือนอย่างขึ้น
เบื้องบนแห่งขาวปายาสที่ปราศจากน้ำ.

ตทา จ อากฺสฺสรพฺรหฺมโลเก ปจฺมตฺราภิ-
นินฺพตฺตา สฺตฺตา อายุกฺขยา วา ปุณฺณกฺ-
ขยา วา ตโต จวิตฺวา อิทฺ อุปปชชุนตี^๒
เต โหนตี สยฺปภา อนฺตลิกฺขจฺรา. เต
อคฺคณฺณสฺสฺเต^๓ วุตฺตนฺเยน ตํ รสฺปจฺวิ

และในกาลนั้นสัตว์ทั้งหลาย ที่ผูกขึ้นก่อนผู้น
ในพรหมโลกชั้นอภัสรา จุติจากพรหมโลก
ชั้นอภัสรานั้น เพราะสิ้นอายุบ้าง เพราะสิ้น
บุญบ้าง แล้วมาอุบัติในโลกนี้ สัตว์เหล่านั้น
เป็นผู้มีรัศมีในตัวเอง เทียวไปในอากาศ.

^๑ ฉ. ธมกรเณ. ^๒ ฉ. นิสฺสาสํ.
^๓ ฉ. อิตฺอุปฺชชุนตี. ^๔ ที. ปา. ๑๑/๘๗.

สายิตวา ตณฺหาภิกฺขตา อาลูปฺปการกั สัตว์เหล่านั้นล้มดินที่มีรสนั้น ตามนัยที่ได้
 ปริภุญชิตุ อูปกุกมนฺติ. กล่าวไว้ในอัครกัณฺฐสูตร เป็นผู้นับคัมภี
 ครอบงำแล้ว พยายามจะบริโภคนำให้เป็น
 คำ ๆ.

อถ เคสํ สยัมปภา อนฺตรธายติ, ลำคั้นนั้น รัศมีในตัวเองของสัตว์
 อนฺธกาโร โหติ. เตะ อนฺธการํ ทิสฺวา เหล่านั้นก็อันตรธานไป, มีแต่ความมืด.
 ภายนฺติ. ตโต เนสํ ภยํ นาเสตุวา สัตว์เหล่านั้น ครั้นเห็นความมืดแล้วกลัว.
 สุรภาวํ ชนยนฺตํ ปริปุณฺณปณฺณาสโยชนํ แตนนั้นก็ปรากฏดวงอาทิตย์เต็ม ๕๐ โยชน์
 สุริยมณฺฑลํ ปาตุภวติ. เตะ ตํ ทิสฺวา ซึ่งยังความกลัวของสัตว์เหล่านั้น ให้หายไป
 "อาโลกํ ปฏิลภิมฺหา"ติ หนฺยฺสคฺกุสฺสา ให้เกิดแต่ความกล้าหาญ. สัตว์เหล่านั้น
 หุตฺวา "อมฺหากํ ภิตานํ ภยํ นาเสตุวา ครั้นเห็นดวงอาทิตย์นั้นแล้วต่างก็เป็นผู้พากัน
 สุรภาวํ ชนยนฺโต อุกฺกสิโต, ตสฺมา เราเรียงยืนที่ว่า "เรากลับได้ความสว่าง"
 สุริโย โหตุ"ติ สุริโยเตววสุส นามํ จึงขนานนามพระอาทิตย์นั้นว่า สุริโย คว้ย
 กโรนฺติ. เหตุที่คิดว่า "พระอาทิตย์ตั้งขึ้นยังความกลัว
 ของเราทั้งหลาย ผู้กลัวแล้วให้หายไป ให้
 เกิดความกล้าหาญ, เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า
 สุริโยเกิด (ซึ่งแปลว่า ทำให้กล้าหาญ)".

อถ สุริเย ทิวสํ อาโลกํ กตฺวา ครั้นเมื่ออาทิตย์กระทำแสงสว่าง ในเวลา
 อุตฺตงฺกเต "ยมฺปิ อาโลกํ ลภิมฺหา, โสปิ กลางวันแล้วก็อัสถงคต สัตว์เหล่านั้นต่างก็

คุณบังอร บุญอยู่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็น พุทธบูชา

โน นนุโจ"ติ ปุณ ภีตา โหนติ, เตสํ เป็นผู้กลัวอีกว่า "พวกเราได้แสงสว่าง
 เอวํ โหติ "สาธุ วตสฺส สเจ อณฺเณ" แม่ใจแล้ว, แสงสว่างเมื่อนั้นของเรา
 อาโลกํ ลเภยยามา"ติ. เตสํ จิตฺตํ ก็หายไปแล้ว", สัตว์เหล่านั้นก็มีความคิด
 ฌตฺวา วีย เอภฺนปณฺณาสโยชนํ จนฺทมนฺทลํ อย่างนี้ว่า "จะพึงเป็นการดีหนอ, ถ้าเรา
 ปาตุภวติ. จะพึงได้แสงสว่างอื่น". ก็ปรากฏดวงจันทร์

ประมาณ ๔๘ โยชน์ เหมือนอย่างกับรูจืด
 ของสัตว์เหล่านั้น.

เต ตํ ทิสฺวา ภิชฺโชโส มตฺตตาย สัตว์เหล่านั้นครั้นเห็นดวงจันทร์นั้นแล้วต่างก็
 หนฺจตุฏฺฐา หุตฺวา "อมฺหากํ จนฺทํ ฌตฺวา เป็นผู้ราเรงยินดียิ่งกว่าประมาณ จึงตั้งชื่อ
 วีย อญฺจโตะ, ตสฺมา จนฺโท โหตุ"ติ ดวงจันทร์นั้นว่า จันโท ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่คิด
 จนฺโทเตววสฺส นามํ กโรหนฺติ. ว่า "พระจันทร์ตั้งขึ้นเหมือนรูความพอใจ
 ของเราทั้งหลาย, เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า
 จันโทเกิด (แปลว่า พอใจ)".

เอวํ จนฺทิมสฺสุริเยสฺสุ ปาตุภูเตสฺสุ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ปรากฏ
 นกฺขตฺตานี ตารกรูปานี ปาตุภวนฺติ. ตโต อย่างนี้ จึงปรากฏดาวนักษัตรทั้งหลาย.
 ปภฺวติ รตฺตินฺทิวา ปณฺณายนฺติ, อนุภกฺกเมน ตั้งแต่นั้นมาจึงปรากฏเป็นกลางวันเป็นกลาง-
 จ มาสทฺตมาสอตุสฺสวจฺจรา. จนฺทิมสฺสุริยานํ วัน, และปรากฏเดือน กิ่งเดือน ฤดู ปี
 ปน ปาตุภูตทิวเสเยว สีเนรุจกฺกวาฬ- ตามลำดับ. ก็ในวันที่ปรากฏพระจันทร์และ
 หิมวนฺตปพฺพตา ปาตุภวนฺติ. เต จ โข พระอาทิตย์นั่นเอง จึงปรากฏเขาสีเนรุ

เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ปรากฏ
 อย่างนี้ จึงปรากฏดาวนักษัตรทั้งหลาย.
 ตั้งแต่นั้นมาจึงปรากฏเป็นกลางวันเป็นกลาง-
 วัน, และปรากฏเดือน กิ่งเดือน ฤดู ปี
 ตามลำดับ. ก็ในวันที่ปรากฏพระจันทร์และ
 พระอาทิตย์นั่นเอง จึงปรากฏเขาสีเนรุ

คุณบังอร บุญอยู่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อปุพพิ อจริมี ผคฺคฺคณฺณปฺณณมีทิวเสเยว
ปาตุภวณฺติ.

เขากัจจรวาลและเขาคิมวันต์. ก็เขาสีเนรุ
เขากัจจรวาล และเขาคิมวันต์เหล่านั้นแล
ปรากฏในวันเพ็ญเดือนผัคคฺคณมาศ (เดือน ๔)
ไมก่อนไมหลังกัน.

กถํ ? ยถา นาม กงฺคฺคกฺคเต ปจฺจมาเน
เอกปฺปหาเรเนว ปุพฺพุพิกา อฏฺฐหนฺติ,
เอเก ปเทสา ญฺปญฺปา โหนฺติ เอเก
นินฺนินฺนา เอเก สมฺสมา, เอวเมว
ญฺปญฺปฏฺจาเน ปพฺพตา โหนฺติ นินฺน-
นินฺนฏฺจาเน สมฺมุตฺทา สมฺสมฺมฏฺจาเน
ทีปาติ.

ข้อนี้อย่างไร ? อุปมาเหมือนเมื่อบุคคล
หุงข้าวฟ่างอยู่ ย่อมเกิดฟองขึ้นพร้อม ๆ กัน
ที่เดียว ๆ, ส่วนหนึ่งปูด ๆ ขึ้นมา ส่วนหนึ่ง
ก็ยุบ ๆ ลงไป ส่วนหนึ่งเรียบ ๆ เสมอกัน
ข้อนี้ฉันใด, ข้ออุปไมยนี้ฉันนั้นเหมือนกันคือ
ตรงที่ปูด ๆ ขึ้นมาเป็นภูเขา ตรงที่ยุบ ๆ
ไปเป็นทะเล ตรงที่เรียบ ๆ เสมอกันเป็น
ทวีปเช่นนี้แล.

อถ เตสํ สตฺตทานํ รัสปลวี
ปริภุญฺชฺนฺทานํ กเมเน เอกจฺเจ วณฺณวนฺโต,
เอกจฺเจ ทพฺพณฺณา โหนฺติ. ตตฺถ
วณฺณวนฺโต ทพฺพณฺเณ อติมณฺณนฺติ.
เตสํ อติมานปฺจฺจยา สาปี รัสปลวี
อนฺตรธายติ, ภูมิปฺปฏฺโก ปาตุภวณฺติ. อถ
เตสํ เตเนว นเยน โสปี อนฺตรธายติ,

ครั้งเมื่อสัตว์เหล่านั้นบริโภคน้ำที่มีรส
อยู่ สัตว์บางพวกก็มีผิวพรรณงาม, บางพวกก็
มีผิวพรรณทรามตามลำดับ. ในสัตว์เหล่านั้น
พวกที่มีผิวพรรณงาม ดูหมิ่นพวกที่มีผิวพรรณ
ทราม. ดินที่มีรสนั้นก็หายไป เพราะความดู-
หมิ่นของสัตว์เหล่านั้น เป็นปัจจัย, ปรากฏ
เป็นกระบิดินขึ้นมา. ลำดับนั้นแม่กระบิดินนั้น

คุณบังอร บุญอยู่
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปทาลตา^๑ ปาตุภวติ. เตเนว นเยน
 ส่าปี อนุตฺตรธายติ, อกฺกุสฺสปาโก ส่าลี
 ปาตุภวติ อกโณ อตุโส สุตฺโต สุกนฺโต
 ตณฺหุลปฺผโล.

ตโต เนสํ ภาชนานิ อุปฺปชฺชนฺติ. เต
 ส่าลี ภาชเน จเปตฺวา ปาสาณปิฏฺจียํ
 จเปนฺติ. สยเมว ชาลาลิชา อุกฺกุสฺสิตฺวา
 ตํ ปจฺจติ. โส โหติ โอทโน, สุมฺนชาติ-
 ปฺปผสฺสทิสฺโส. น ตสฺส สฺสุเปเน วา
 พุณฺณชเนเน วา กรณียํ อตุถิ. ยํยรฺสํ
 ภูยฺชิตฺตุกามา โหนฺติ, ตํตฺโรสฺว โหติ.
 เตสํ ตํ โอฟาริกํ อาหารํ อหารยตํ ตโต
 ปภฺวติ มุตฺตกรีสํ สณฺชายติ.

อตฺต เนสํ ตสฺส นิภฺขมฺนตฺถาย วณฺมุขานิ
 ปภฺชชฺชนฺติ. ปุริสฺสสฺส ปุริสฺสกาโว, อิตฺถิยา

ของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปโดยนัยนั้นนั่นแหละ,
 ปรากฏเป็นเครื่องดินขึ้น. แม้เครื่องดินนั้น
 ก็หายไปโดยนัยนั้นนั่นทีเดียว, ก็ปรากฏ
 ขาวสาลีสุกเองในที่ ๆ ไม่ต้องไถ เป็นขาว
 ที่ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์กลิ่นหอม มี
 เมล็ดเป็นขาวสาร.

ลำดับนั้นภาชนะทั้งหลาย ก็เกิดขึ้นแก่สัตว์
 เหล่านั้น. สัตว์เหล่านั้นเก็บขาวสาลีไว้ใน
 ภาชนะ เก็บไว้ที่หลังแผ่นดิน. ก็มีเปลวไฟ
 ตั้งขึ้นเอง หุงขาวสาลีนั้น. ขาวสาลีนั้นก็
 กลายเป็นข้าวสุกเหมือนกับดอกมะลิ. ไม่จำ-
 เป็นต้องใช้แกง หรือกับสำหรับข้าวสาลีนั้น.
 สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ต้องการจะบริโภครส
 ใด ๆ, ก็มีรสนั้น ๆ ที่เดียว. เมื่อสัตว์เหล่านั้น
 กลืนกินอาหารอันหยาบนั้น ตั้งแต่นั้นมาก็เกิด
 ปัสสาวะและอุจจาระ.

ลำดับนั้น ปากแผลก็แตกเพื่อประโยชน์ให้
 ปัสสาวะและอุจจาระนั้น ของสัตว์เหล่านั้น

^๑ ส. พทาลตา.

อิตถิภาโว ปาตุภาติ. ตตฺร สฺหํ อิตถิ อออกไป. ปุริสภาวะก็ปรากฏแก่ชาย,
 ปุริสํ, ปุริโส จ อิตถิ อตีเวลํ อิตถิภาวะก็ปรากฏแก่หญิง. ได้ยินว่าในหญิง
 อุปนิชฌายติ. เตสํ อตีเวลํ อุปนิชฌายน- และชายนั้น หญิงก็จ้องมองดูชาย, และชาย
 ปจฺจยา กามปริฬาโห อุปฺปชฺชติ. ตโต ก็จ้องมองดูหญิงเกินเวลา. เพราะการ
 เมถุนธมฺมํ ปฏิเสวนฺติ. เต อสฺสทฺธมฺม- จ้องมองดูกันจนเกินเวลาของสัตว์นั้น เป็น
 ปฏิเสวนปจฺจยา วิญฺญฺหิ ครหิยมานา เหตุ ความเรารอนเพราะกามจึงเกิดขึ้น.
 วิเหสิยมานา ตสฺส อสฺสทฺธมฺมสฺส ลำค้ำนั้น สัตว์เหล่านั้นก็เสพเมถุนธรรมกัน.
 ปฏิจฺฉาทนเหตุ อคารานิ กโรนฺติ. สัตว์เหล่านั้นก็ถูกวิญญูชนพากันตำหนิ เมื่อถูก

เบียดเบียน เพราะการเสพอัสสัทธรรมเป็น
 ปัจจัย ย่อมสร้างบ้านเรือน เพราะเหตุจะ
 ปกปิดอัสสัทธรรมนั้น.

เต อการํ อชฺฌาวสมานา อนุกกฺกเมน สัตว์เหล่านั้นเมื่อครอบครองบ้านเรือน ก็ถือ
 อณฺณตรสฺส อลสฺชาติกสฺส สตฺตสฺส เอาแบบอย่างของสัตว์ซึ่งมีความเกียจคร้าน
 ทิฏฺฐานุกตฺติ อาปชฺชนฺตา สนฺนิธิ กโรนฺติ. เป็นปกติตนหนึ่งทำการเก็บงำไว้โดยลำค้ำ.
 ตโต ปภฺวติ กโณปิ ลุโสปี ตณฺหุลํ ตั้งแต่นั้นมาทั้งรำ ทั้งแกลบก็รังรัดข้าวสาร
 ปรีโยนฺทตฺติ, ลายิตฺถุสฺซานมฺปิ น ไว้, แม้สถานที่เกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้น,
 ปฏิวิรูหติ, เต สนฺนิปตฺติวา อนุตฺตุนฺนติ สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ทอดถอนใจว่า
 "ปาปกา วต โภ ธมฺมา สตฺเตสฺสุ "ชาวเราเอ๋ยธรรมอันลามกหนอปรากฏแล้ว
 ปาตุภูตา, มยํ หิ ปุพฺเพ มโนมยา ในหมู่สัตว์, ก็เมื่อก่อนพวกเราเป็นผู้นี้กเอา

แล้ว

คุณบังอร บุญอยู่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อหุมหา"ติ อภคณณสุตเต^๑ วุตตนเยน กิสำเร็จ" ดังนี้ พึงขยายความให้พิสดาร
 วิตุถาเรตพพิ. ตโต มรียาท์ จเปนติ. ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว ใน
อภคณณสุตตร. ลำดับนั้นสัตว์เหล่านั้นก็กั้นเขต
 กันไว้.

อถ อญตโร สตุโต อญตสุส ภาค
 อทินน อาทิยติ. ตํ ทวิกุขตุตํ ปริภาสิตวา
 ตตียวาเร ปาณิลเหตุตุมเทหิ ปหรนติ.
 เต เอว อทินนาทานครหมุสาวาตตุมทา-
 ทาเนสฺ อุปปนเนสฺ สนนิปิตฺตวา จินุตยนฺติ
 "ยมนุน มยฺ เอกํ สตุตํ สมฺมมนฺเนยฺยาม,
 โย โน สมฺมา ชียิตพฺพิ ชีเยยฺย,
 ครหิตพฺพิ กรเหยฺย, ปพฺพาเชตพฺพิ
 ปพฺพาเชยฺย. มยฺ ปนสฺส สาลีนํ ภาค
 อนุปฺปทสฺสามา"ติ.

ครั้นต่อมา สัตว์ตนหนึ่งได้อือเอาส่วน
 ของคนอื่นที่เขาไม่ได้ให้. สัตว์ทั้งหลายจึงพา
 กันบริภาษสัตว์ตนนั้น ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓
 ประหารด้วยฝ่ามือ กอนดิน และทอนไม้.
 สัตว์เหล่านั้นเมื่อการอือเอาทรัพย์ที่เจ้าของ
 ไม่ได้ให้ การตีเตียน การกล่าวเท็จ การอือ
 ทอนไม้ตอสูกันเกิดขึ้น จึงประชุมกันคิดว่า
 "ถ้ากระไรพวกเราจะพึงยกย่องสัตว์ตนหนึ่ง
 ขึ้น, ซึ่งจะพึงเป็นผู้ตำหนิติเตียน ผู้ที่ควร
 ตำหนิติเตียน, เนรเทศผู้ที่ควรเนรเทศได้
 ในหมู่พวกเราโดยชอบ. แต่พวกเราจะต้อง
 แบ่งส่วนแห่งข้าวสาละให้แกทานนั้น" ดังนี้.

^๑ ที. ปา. ๑๑/๔๔.

๑๑-๑-๒๖

เอวํ กตสนฺนิฏฺจาเนสุ ปน สตุเตสุ อิมสฺมิ
 ทาว กปุเป อยเมว ภควา โโพธิสตุตฺถโต
 เตน สมเขน เตสุ สตุเตสุ อภิรูปตโร จ
 ทสฺสนียตโร จ มहेสฺสขตโร จ พุทธิ-
 สมฺปนฺโน ปฏิพโล นิคฺคหปคฺคหํ กาคุ.
 เต ตํ อุปสงฺกมิทฺวา ยาจิตฺวา สมฺมณฺสีสุ.

ก็ในหมู่วิวาจาที่ใดกระทำการตกลงกันไว้อย่าง
 นี้ เบื้องต้นในกัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้านี้
 แลละเป็นพระโพธิสัตว์ โดยสมัยนั้นทรงเป็น
 ผู้มีรูปงามยิ่ง ทรงเป็นผู้นาคูยิ่ง ทรงเป็นผู้มี
 ศักดิ์ใหญ่ยิ่ง ในหมู่วิวาจาเหล่านั้นสมบุรณ์ด้วย
 ความรู้ สามารถจะกระทำนิกคหะ ปักคหะ
 ได้. สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาพระโพธิสัตว์
 นั้นวิงวอนยกย่องแล้ว.

โส "เคน มหาชเนน สมฺมโตติ
 มหาสมฺมโต, เขตฺตานํ อธิปตฺตี ขตฺติโย,
 ธมฺเมน สเมน ปเร สํรณฺเชตฺตี"^๑
 ราชา"ติ ตีหิ นามเหหิ ปญฺญาชิตฺถ. ยํ หิ
 โลเก อจฺฉริยญฺจานํ, โโพธิสตุตฺถโตว ตตฺถ
 อาทิปฺริโสติ. เอวํ โโพธิสตุตฺถํ อาทึ กตฺวา
 ขตฺติยมณฺฑลเ สณฺจิตเ อนุปฺพุเพน
 พฺราหฺมณาทโยปี วณฺณา สณฺจหึสุ.

พระโพธิสัตว์นั้นจึงปรากฏโดยชื่อ ๓ ชื่อ "ชื่อ
 ว่า มหาสมมต ด้วยอรรถว่า อันชนส่วนใหญ่
 นั้นยกย่องแล้ว ๑, ชื่อว่า ขัตติยะ ด้วยอรรถว่า
 เป็นใหญ่ยิ่งแห่งนาทั้งหลาย ๑, ชื่อว่า ราชา
 ด้วยอรรถว่า ยิ่งบุคคลอื่นให้ยินดีโดยธรรม
 อันสม่าเสมอ ๑". ก็พระโพธิสัตว์นั้นแลละ
 ทรงเป็นอาทิบุรุษ (คือผู้เป็นประมุข) ใน
 ฐานะที่นำอัสจรรยในโลกลนั้น ฉะนั้นแล. เมื่อ
 ได้กระทำพระโพธิสัตว์ให้เป็นประมุข ดำรง

^๑ ฉ. ปเร รมฺเชตฺตี.

ส. รุ่ง เรืองฮาร์ดแวร์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ขัตติยมณฑลอย่างนี้แล้ว วรรณะทั้งหลายแม่ม
พราหมณ์เป็นต้นก็ดำรงอยู่โดยลำดับ(ต่อมา).

ตตถ กปฺปวินาสกมหาเมฆโต
ยาว ชาลุปฺจเฉโท, อิทฺตเมกมสงฺเขยฺย
สํวณฺณโกติ วุจฺจติ. กปฺปวินาสก-
ชาลุปฺจเฉทโต ยาว โกณฺฐิสตสทฺส-
จกฺกวาฬปริปุรโก สมฺปตฺติมหาเมโฆ,
อิทฺตํ หุตฺติยมสงฺเขยฺย สํวณฺณโกติ
วุจฺจติ. สมฺปตฺติมหาเมฆโต ยาว
จนฺทิมสฺสุริยปาตุภาโว, อิทฺตํ หุตฺติยมสงฺเขยฺย
วิวณฺณโกติ วุจฺจติ. จนฺทิมสฺสุริยปาตุภาวโต
ยาว ปุณ กปฺปวินาสกมหาเมโฆ, อิทฺตํ
จตฺตถมสงฺเขยฺย วิวณฺณโกติ วุจฺจติ.
อิมานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ เอโก
มหากปฺโป โหติ. เอวํ ตาว อคฺคินา
วินาโส จ สณฺจหนฺนจ เวทิตพฺพ.

ในข้อนี้ ตั้งแต่มหาเมฆอันยังกบให้
พินาศตลอดจนถึงขาดเปลวไฟ, นี้ เป็น
อสงฺไขย ๑ เรียกว่า สํวณฺณโกติ. ตั้งแต่ว่า
เปลวไฟอันยังกบให้พินาศไป จนถึงมีมหา-
เมฆสมบัติอันยังแสนโกณฺฐิจักรวาลให้บริบูรณ์,
นี้เป็นอสงฺไขยที่ ๒ เรียกว่า สํวณฺณโกติ.
ตั้งแต่มหาเมฆที่ทำกบให้สมบูรณ์ จนถึงความ
ปรากฏแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์, นี้
เป็นอสงฺไขยที่ ๓ เรียกว่า วิวณฺณโกติ. ตั้งแต
ความปรากฏแห่งพระจันทร์ และพระอาทิตย์
จนถึงมหาเมฆอันยังกบให้พินาศอีก, นี้เป็น
อสงฺไขยที่ ๔ เรียกว่า วิวณฺณโกติ.
๔ อสงฺไขยนี้เป็นมหากบ ๑. นักปราชญ์
พึงทราบความพินาศด้วยไฟและการดำรงขึ้น
มาอย่างนี้ก่อน.

ยสฺมี ปน สมเย กปฺโป อุตฺเทน
นสฺสติ, อาทิตฺโตว กปฺปวินาสกมหาเมโฆ

กัณฺโถสมฺมัยโถกบิพินาศด้วยน้ำ, เบื้องต้น
ทีเดียว ก็มีมหาเมฆอันยังกบให้พินาศตั้งขึ้น

ส. รุ่ง เรื่องฮาร์ดแวร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุจฺจหิตฺวาติ^๑ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว พิงฺยัง เนื่อความให้พิสดารตามนัยที่กล่าวแล้ว
 วิตุถาเรตพฺพ. ในเบื้องต้นนั้นแหละด้วยประการฉะนี้.

อัย ปน วิเสโส : ยถา ตตฺถ ทฺติโย ส่วนความต่างกันมีดังต่อไปนี้ : ในกัปอันจะ
 สุริโย, เอวมิธ กปฺปวินาสโก ชารุทก- พินาศด้วยน้ำนี้ มีมหาเมฆน้ำกรด อันจะยัง
 มหาเมโฆ อุจฺจหิตฺวาติ^๒ โส อาทิตฺโต กัปให้พินาศตั้งขึ้น เหมือนกับพระอาทิตย์ดวง
 สุขุมสุขุมํ วสุสนฺโต อนุกฺกเมน ที่ ๒ ตั้งขึ้นในกัป อันจะพินาศด้วยไฟนั้น.
 มหาธาราหิ โกฏิสตสทสฺสจกฺกวา^๓พานํ มหาเมฆน้ำกรดนั้นเมื่อยังฝนละเอียด ๆ ให้
 ปุเรนฺโต วสุสฺติ. ชารุทเกน ฌฺญสฺสฌฺญา ตกในเบื้องต้นก็ยอมตกเต็มแสนโกฏิจักรวาล
 ปจฺวีปพฺพตาทโย วิลียนฺติ. อุทกํ สมนฺตโต ด้วยธารน้ำใหญ่ตามลำดับ. แผ่นดิน และ
 วาเตหิ ธารียฺติ. ภูเขาเป็นต้น ถูกน้ำกรดสัมผัสแล้วๆ ละลาย
 หายไป. น้ำถูกลมทานไวโดยรอบ..

ปจฺวีโต ยาว ทฺติยชฺฌานญฺมิ อุทกํ น้ำจับตั้งแต่แผ่นดิน จนถึงพรหมโลกชั้นทุติย-
 คณฺหติ, ตตฺถ ตโยปิ พฺรหฺมโลเก ฌานญฺมิ, ยังพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้นในทุติย-
 วิลียาเปตฺวา สุกฺกิณฺเห อาหจฺจ ติฏฺฐสฺติ. ฌานญฺมินั้น ให้ละลายไปแล้ว ตั้งจรดชั้น
 ตํ ยาว อณฺมตฺตมฺปิ สงฺขารคฺคํ อตฺถิ, พรหมสุกฺกิณฺหะ. น้ำนั้นจะยังไม่สงบตราบ
 ตาว น รูปสฺมมฺติ. อุทกานุกฺคํ ปน เทาที่ยังมีสังขารอยู่แม้เพียงอณูหนึ่ง. แต่

^๑ ฉ. อุจฺจหิตฺวา.

^๒ ฉ. อุจฺจหิตฺวา.

^๓ ส. โกฏิสตสทสฺสจกฺกวาฬ.

ส. รุ่ง เรื่องฮาร์ดแวร์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สัพพสงฆารคตํ อภิกวิตฺวา สหสา กรอบงำสั่งขารทั้งปวง อันไปตามน้ำแล้ว
 รูปสมมุติ, อนุตรธานํ กจฺจติ. ก็สงบโดยพลัน, ถึงซึ่งกาลอันตรธานไป.

เหตุจาอากาศเสน สห อุปริอากาศโส อากาศเบื้องบนพร้อมอากาศเบื้องล่าง ก็มีค
 เอโก โหติ มหฺนุทธกาโรติ สพฺพ อันธการเป็นอันเดียวกัน ถ้อยคำทั้งปวง
 วุตฺตสทิสฺส. เกวลํ ปนิธ อามสุสร- เหมือนกับที่กล่าวแล้วควยประการฉะนี้. แต่
 พรหมโลกํ อาที กตฺวา โลโก ในที่นี้โลกปรากฏ เริ่มตั้งแต่พรหมโลกชั้น
 ปาตุภวติ. สุกฺกิณฺหโต จ จวิตฺวา อากัสระไปอย่างเดียว. และสัตว์เคลื่อน
 อามสุสรภูจนาทิสฺส สตฺตนา นิพฺพตฺตุนฺติ. จากชั้นสุกฺกิณฺหะไปบังเกิด ในสถานพรหมชั้น
 ตฺตฺถ กปฺปวินาสกมหาเมฆโต ยาว อากัสระเป็นต้น. ในข้อนั้น ตั้งแต่มหาเมฆ
 กปฺปวินาสกขารุกุปฺจเจโท, อิทเมกํ อันยังกับให้พินาศไป จนถึงการขาดน้ำกรด
 อสงฺเขยฺยํ. อุกุปฺจเจโท ยาว อันยังกับให้พินาศ, นี้เป็นอสงฺไชย ๑.
 สมฺปตฺติมหาเมโฆ; อิทํ ทฺตฺติยมสงฺเขยฺยํ. ตั้งแต่การขาดน้ำไป จนถึงมหาเมฆอันยัง
 สมฺปตฺติมหาเมฆโต ๆเปฯ อิมานิ กับให้สมบูรณ์, นี้เป็นอสงฺไชยที่ ๒. ตั้งแต่
 จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ เอโก มหาเมฆอันยังกับให้สมบูรณ์ ๆลฯ อสงฺไชย
 มหากปฺโป โหติ. เอวํ อุกฺกเณ ทั้ง ๔ นี้ เป็นมหากป ๑. พึงทราบความ
 วินาโส จ สณฺจหนฺนจ เวทิตฺพฺพ. พินาศด้วยน้ำและการดำรงอยู่อย่างนี้.

ยสฺมี ปน สมฺเข กปฺโป วาเตน พึงยังเนื้อความ ให้พิสดารตามนัยที่
 วินสฺสติ, อาทีโตว กปฺปวินาสกมหาเมโฆ กล่าวในหนหลังนั้นเห็นว่า แต่ในสมัยใด
 ภูจฺหิตฺวาติ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว ก็บ้จะพินาศด้วยลม, เบื้องต้นที่เดียว ก็มี

เจ้าหน้าที่ธนาคารกรุงเทพ สำนักงานใหญ่
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วิตถาเรตพพิ. อัย ปน วิเสโส: ยถา
 ตตถ ทุติยสุริโย, เอวมิตถ กปฺปวินาสนตถ
 วาโต สมฺภูจาทิ. โส ปจฺมํ ฐลรชํ
 อญฺญาเปติ, ตโต สณฺหรชํ สุขุมวาลิกํ
 ฐลวาลิกํ สกฺขรปาสาณาทยติ ยาว
 ญฺญาการมตฺเต ปาสาณ วิสมญฺญาเน
 จิตฺมหารุกฺเข จ อญฺญาเปติ.

มหาเมฆอันยังกับให้พินาศตั้งขึ้น ดังนี้. ส่วน
 ความต่างก็มีดังต่อไปนี้: ในที่นี้ก็เหมือน
 กับพระอาทิตย์ดวงที่ ๒ ขึ้นในคราวก็จะมี
 พินาศด้วยไฟนั้น ก็มีลมตั้งขึ้นเพื่อจะยังกับ
 ให้พินาศ. ลมนั้นยังถูกละเหยียดให้ตั้งขึ้นก่อน,
 ต่อจากนั้น ยังถูกละเหยียดให้ตั้งขึ้น ยังทราย
 อันละเหยียดให้ตั้งขึ้น ยังทรายหยาบให้ตั้งขึ้น
 ยังกรวดและศิลาเป็นต้นให้ตั้งขึ้นไปจนถึงยัง
 ศิลาที่มีประมาณเท่า เรือนยอดให้ตั้งขึ้น และ
 ยังต้นไม้ใหญ่อันตั้งอยู่ในที่ขรุขระให้ตั้งขึ้น.

เต ปจฺวิโต นภมุกฺคตา น ปฺน ปตฺนติ,
 ตตฺถ เถว จุณฺณวิจฺจุนฺนา หุตฺวา อภาวํ
 คจฺจนฺติ. อถานุกฺกเมน เหมจฺจา-
 มหาปฺลวียา วาโต สมฺภูจาทิตฺวา ปจฺวี
 ปรีวตฺเตตฺตวา อุตฺถํ มุลํ กตฺวา อากาเส
 ชิปฺติ. โยชนสฺตปฺปมาณา ปจฺวิปฺปเทสา
 ทฺวิโยชนติโยชนจฺตโยชนปฺญจโยชนสฺตปฺ-
 ปมาณาปี ภิชฺชิตฺวา วาตเวคฺคชิตฺตา
 อากาเสเยว จุณฺณวิจฺจุนฺนา หุตฺวา อภาวํ

สิ่งเหล่านั้น ลอยจากแผ่นดินขึ้นไปถึงฟ้าก็ไม่
 ตกอีก, ก็จะเป็นจุณวิจฺจุนไปในพื้นที่นั้นแหละถึง
 ซึ่งความไม่มี. ลำดับนั้น ลมตั้งขึ้นในภายใต
 แห่งมหาปฐพีโดยลำดับ พลิกแผ่นดินกระทำ
 ข้างบนให้เป็นข้างล่าง ชัดไปในอากาศ.
 ปฐพีประเทศอันมีประมาณ ๑๐๐ โยชน์ แม้ม
 ประมาณ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์
 และ ๕๐๐ โยชน์ก็แตกถูกชัดขึ้นด้วยกำลังลม
 เป็นจุณวิจฺจุนไปในอากาศนั่นเอง ถึงซึ่งความ

เจ้าหน้าที่ธนาคารกรุงเทพ สำนักงานใหญ่
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

คจฺจนฺติ. จกฺกฺวาฬปพฺพตฺตมฺปิ ลีเนรุ- ไม้มี. ลมช้คขึ้นแม่ซึ่งภูเขาจักรวาล แม่ซึ่ง
 ปพฺพตฺตมฺปิ วาโต อุกฺขิปิตฺวา อากาเส ภูเขาลีเนรุ หอบไปในอากาศ ภูเขา
 ขิปติ. เต อญฺญมญฺญํ อภินฺทฺตฺวา จฺจนฺ- เหล่านั้น กระทบเฉพาะซึ่งกันและกันก็เป็น
 วิจฺจฺญา หุตฺวา วินสฺสฺนฺติ. จฺจนวิจฺจนพินาศไป.

เอเตเนว อฺปาเยน ภูมฺมฺภูจกฺวิมานานิ ลมทำลายวิมานอันตั้งอยู่บนแผ่นดินและวิมาน
 จ อากาสนฺภูจกฺวิมานานิ จ วินาเสนฺโต อันตั้งอยู่ในอากาศให้พินาศโดยอุบายนี้แหละ
 ฉ กามาวจรเทวโลเก วินาเสตฺตฺวา ยังเทวโลกชั้นกามาวจร ๖ ชั้นให้พินาศ
 โภกฺกิสฺตสฺสทฺสจกฺกฺวาฬานิ วินาเสตี. ตตฺถ แล้วยังแสนโกฏิจักรวาลให้พินาศ. ภูเขา
 จกฺกฺวาฬ่า จกฺกฺวาฬเหตี, หิมวนฺตฺตา จักรวาลทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาลนั้นก็มา
 หิมวนฺเตหิ ลีเนรุ ลีเนรุหิ อญฺญมญฺญํ กระทบกันกับภูเขาจักรวาลทั้งหลาย, ภูเขา
 สฺมาคนฺตฺตฺวา^๑ จฺจนฺวิจฺจฺญา หุตฺวา หิมพานต์ทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาลนั้นก็มา
 วินสฺสฺนฺติ. ปจฺวิโต ยาว ตตฺตียชฺฌานภฺมฺมิ กระทบกันกับภูเขาหิมพานต์ทั้งหลาย, ภูเขา
 วาโต กณฺหาตี, ตตฺถ ตโย พุรฺหมโลเก ลีเนรุทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาลนั้น ก็มา
 วินาเสตฺตฺวา เวหฺปฺผลฺเล อาทฺจฺจ ติฏฺฐติ. กระทบกันกับภูเขาลีเนรุทั้งหลาย พินาศเป็น
 เอวํ สฺพฺพสฺงฺขารคตํ วินาเสตฺตฺวา สยฺมฺปิ จฺจนวิจฺจนไป. ลมจับแต่ปลูฟี่ไปจนถึงพรหมโลก
 วินสฺสฺตี. เหมฺจฺจฺอากาเสน สห ชั้นตตฺตียชฺฌานภฺมฺมิ, ยังพรหมโลก ๓ ชั้นใน
 อฺปรีอากาโส เอโก โหตี มหนฺธกาโรตี ตตฺตียชฺฌานภฺมฺมินั้นให้พินาศแล้วตั้งจรตเวทป์ผล-

^๑ ก. สมหตฺตา.

สัพพ วุตตสทิสฺส.

ภูมิ. ครั้นยังสั่งขารทั้งปวงให้พินาศอย่างนี้แล้ว แมตตนเองก็พินาศไปด้วย. อากาศเบื้องบนกับอากาศเบื้องล่างมีคัมภีร์เป็นอันเดียวกัน คำทั้งปวงเหมือนกับที่กล่าวแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

อิธ ปน สุกฺกิณฺหพฺพรหฺมโลกํ อาที กตฺวา โลกโณ ปาตุภวตี. เวหฺปฺผลโต จ จวิตฺวา สุกฺกิณฺหภูจฺจานาทีสุ สตฺตา นีพฺพตฺตฺนฺติ. ตตฺถ กปฺปวีนาสกฺมหาเมฆโต ยาว กปฺปวีนาสกฺวาตฺตฺตฺจฺเจโท, อิทฺเมกํ อสงฺเขยฺยํ. วาตฺตฺตฺจฺเจโท ยาว สมฺปตฺตฺติมหาเมโฆ, อิทํ ทฺตฺติยฺมสงฺเขยฺยํ ๑ เปฯ อิมานี จตฺตารี อสงฺเขยฺยานี เอโก มหากปฺโป โหตี. เอวํ วาเตน วีนาสो จ สณฺนหนฺนฺจ เวทิตฺพฺพํ.

และในที่นี่ โลกปรากฏเริ่มต้นแต่พรหมโลก ขึ้นสู่สุกฺกิณฺหะไป. และสัตว์ทั้งหลายจตุจาก ขึ้นเวหฺปฺผละ ไปบังเกิดในสถานชั้นสุกฺกิณฺหะ เป็นต้น. ในข้อนั้น ตั้งแต่มหาเมฆอันยังกัปปให้พินาศไป จนถึงลมอันยังกัปปให้พินาศขาดตอนไป, นี้เป็นอสงฺไชย ๑. ตั้งแต่มหาเมฆขาดตอนไป จนถึงมหาเมฆอันยังกัปปให้สมบูรณ์, นี้เป็นอสงฺไชยที่ ๒ ๓ ๔ อสงฺไชยนี้เป็นมหากัปป ๑. พึงทราบความพินาศด้วยลมและการตั้งอยู่อย่างนี้.

กึการณํ เอวํ โลกโณ วินสฺสตี ? อุกุสลมฺมูลการณํ. อุกุสลมฺมุเลสุ หิ อุกุสฺสนฺเนสุ เอวํ โลกโณ วินสฺสตี. โส จ โช ราเค อุกุสฺสนฺนตฺเร อุกุคินา วินสฺสตี,

โลกพินาศอย่างนี้ เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุแห่งอกุสลมฺมูล. จริงอยู่ เมื่ออกุสลมฺมูลหนาขึ้นแล้ว โลกก็พินาศอย่างนี้. และโลกนั้นแลเมื่อราคะหนาขึ้นยิ่งย่อมพินาศ

คุณหญิงมุกดา อายุรภิจโกศล และคณะอาสาภาษา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โทเส อุตฺตุนฺนตเร อุตฺแทน วินสฺสตี. เกจิ ปน "โทเส อุตฺตุนฺนตเร อคฺคินา, ราเค อุตฺแทนา"ติ วทฺตฺติ. โมห อุตฺตุนฺนตเร วาเตน วินสฺสตี. เอวฺ วินสฺสนฺโตปิ จ นีรฺนฺตรเมว สฺตฺต วาเร อคฺคินา นสฺสตี, อฏฺฐเม วาเร อุตฺแทน. ปฺน สฺตฺต วาเร อคฺคินา, อฏฺฐเม วาเร อุตฺแทนาติ เอวฺ อฏฺฐเม อฏฺฐเม วาเร วินสฺสนฺโต สฺตฺตกฺขตฺตํ อุตฺแทน วินสฺสตีวา ปฺน สฺตฺต วาเร อคฺคินา นสฺสตี. เอตฺตาวตา เตสฺสจฺจ กปฺปา อตีตา โหนฺตฺติ. เอตฺถนฺนตเร อุตฺแทน นสฺสนวารี สมนฺตฺตมฺปิ ปฏฺิพาหิตฺวา ลทฺโธกาโส วาโต ปริปฺญฺณจตฺสฺสจิกปฺปาเยเก สฺสกฺกิเณท วิหฺธํเสนฺโต โลกํ วินาเสตี.

ด้วยไฟ, เมื่อโทสะหนายังยอมพินาศด้วยน้ำ. ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า "เมื่อโทสะหนายังยอมพินาศด้วยไฟ, เมื่อราคะหนายังยอมพินาศด้วยน้ำ" ดังนี้. เมื่อโมหะหนายังยอมพินาศด้วยลม. และแม่มื่อพินาศอยู่อย่างนี้ ย่อมพินาศด้วยไฟ ๑ ครั้งติดต่อกันทีเดียว, ในครั้งที่ ๘ พินาศด้วยน้ำ. พินาศด้วยไฟ ๑ ครั้งอีก, ในครั้งที่ ๘ พินาศด้วยน้ำ เมื่อพินาศในทุกครั้งที่ ๘ ดังกล่าวมานี้ ก็พินาศด้วยน้ำอีก ๑ ครั้ง พินาศด้วยไฟ ๑ ครั้งอีก. ตามลำดับนี้ลงไปถึง ๖๓ กัปป. ในระหว่างนี้ลมใดโอกาส ห้ามวาระที่จะพินาศด้วยน้ำแม่อังแล้ว ยังโลกให้พินาศทำลายสุภกัณเฑาะซึ่งมีอายุครบ ๖๔ กัปปให้กระจัดกระจายไป.

ปฺพุเพนิวาสํ อฺนุสฺสรนฺโตปิ จ กปฺปานุสฺสรณโก ภิกฺขุ เอเตสฺ กปฺเปสฺ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป อฺนุสฺสรตี. สํวฏฺฏกปฺเป วิวฏฺฏกปฺเปติ จ

ก็ภิกษุผู้ระลึกไตรตลอดกัปปแม่มื่อระลึกชาติก่อน ก็ระลึกไตรตลอดสังวัฏฏกัปปแม่มื่อเป็นอันมาก ตลอดวิวัฏฏกัปปแม่มื่อเป็นอันมาก ตลอดสังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปปแม่มื่อเป็นอันมาก ในบรรดากัปปเหล่านี้. ก็คำว่า ตลอดสังวัฏฏกัปป

คุณหญิงยุภา อาจารย์จโกศล และคณะอาสาภาษาชาติ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กปฺปสฺส อพฺม คเหตุวา วุตฺตํ. ตลอดวิวัฏฏกัปป ท่านกล่าวถ้อยเอาครั้งหนึ่ง
สํวณฺณวิวัฏฏกปฺเปติ สกลกปฺปํ คเหตุวา ของกัปป. คำว่า ตลอดสังวิวัฏฏกัปปและวิวัฏฏ-
 วุตฺตํ. กถํ อนุสฺสรตีติ เจ ? กัปป ท่านกล่าวถ้อยเอากัปปทั้งสิ้น. หากจะมี
อมุตราสินฺตืออาทินา นเยน. คำถามว่า ระลึกอย่างไร ? ตอบว่า ระลึก
 โดยนัยว่า ในชาติโนนเราใดมีแล้ว ตั้งนี้
 เป็นตน.

ตตถ อมุตราสินฺตือ อมฺมุหิ สํวณฺณกปฺเป อหํ
 อมฺมุหิ ภเว वा โยนินา वा คติยา वा
 วิญญาณฺณจิตฺติยา वा สตฺตาวาเส वा
 สตฺตนิกาเย वा อาสี. เอวํนาโมติ
 คิสฺโส वा ปุสฺโส^๑ वा. เอวํโคตฺโตติ
 กจฺจาโน वा กสฺสโป वा. อิทมสฺส
 อตีตฺทเว อตฺตโน นามโคตฺตานุสฺสรณ-
 วเสณ วุตฺตํ.

ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในชาติโนนเรา
ใดมีแล้ว ความว่า ในสังวิวัฏฏกัปปโนนเราใดมี
 คือในภพโนน หรือในกำเนิดโนน หรือในคติ
 โนน หรือในวิญญาณจิตฺติโนน หรือในสัตตาวาส
 โนน หรือในสัตตนิกายโนนเราใดมีแล้ว.
 คำว่า มีชื่ออย่างนี้ คือว่า มีชื่อว่าติสสะบ้าง
 มีชื่อว่าปุสสะบ้าง. คำว่า มีโคตรอย่างนี้
 ความว่า มีโคตรกัจจานะบ้าง มีโคตร-
 กัสสะปะบ้าง. นี้ท่านกล่าวด้วยอำนาจการ
 ระลึกถึงชื่อ และโคตรของตนในอดีตภพของ
 ภิกษุณนั้น.

^๑ ฉ. ผุสฺโส.

สเจ ปน ตสมิ กาลเอ อตุตโน
 วรรณสมุปัตติ วา ลุขปณิตชิวิกภาว วา
 สุขทุกขพหุลค วา อปายุกที่มายุกภาว
 วา อนุสสริตุกาโม โหติ, ตมุปี
 อนุสสรติเยว. เตนานห "เอวัญญโณ
 ๆเปฯ เอวมายุปริยนุโต"ติ.

ก็ถ้าเธอประสงค์จะระลึกถึง ความถึง
 พรหมควยวาระของตน หรือความเป็นผู้มี
 ชีวิตเศร้าหมองและประณีต หรือความเป็นผู้
 มากไปควยสุขและทุกข์ หรือความเป็นผู้มี
 อายุ่น้อย และความเป็นผู้มีอายุยืนของตนใน
 กาลนั้น, ก็ย่อมระลึกแม่ขอนั้นได้เหมือนกัน.
 ควยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าววว่า "มีวาระ
 อย่างนี้ ๆลฯ มีที่สุดแห่งอายุอย่างนี้".

ตตถ เอวัญญโณติ โอิทาโต วา
 สาโม วา. เอวมาหาโรติ
 สาสิมโสทนาหาโร วา ปวตตผลโกชโน
 วา. เอวสุขทุกขปปฏิสเวทิติ อเนกปป-
 กวเรน กายิกเจตสิกานัน สามีสนิรามิสา-
 ทิปเปทานัน วา สุขทุกขานัน ปฏิสเวทิติ.
เอวมายุปริยนุโตติ เอว วสุสส-
 ปริมาณายุปริยนุโต วา จตุราสีติกปป-
 สตสหัสสายุปริยนุโต วา.

ในบรรดาคำเหล่านั้นคำว่า มีวาระอย่างนี้
 คือมีผิวขาวหรือมีผิวคล้ำ. คำว่า มีอาหาร
อย่างนี้ คือมีข้าวสาลี เนื้อ และข้าวสุกเป็น
 อาหาร, หรือบริโภคแต่ผลไม้ที่หล่นเอง.
 คำว่า เสวยสุขและทุกข์อย่างนี้ ความว่า
 เสวยสุขทุกขทางกายและทางใจ หรือสุข
 ทุกข์อันต่างควยสุขทุกข์ที่เจือควยอามิส และ
 ไม่เจือควยอามิสเป็นต้น โดยประการเป็น
 อันมาก. คำว่า มีที่สุดแห่งอายุอย่างนี้คือ
 มีที่สุดแห่งอายุประมาณ ๑๐๐ ปี หรือมีที่สุด
 แห่งอายุ ประมาณแสนแห่งกัปยิ่งควย ๘๔
 (ประมาณ ๘,๔๐๐,๐๐๐ กัป) อย่างนี้.

พลอากาศโทน้อย - คุณหญิงสรวัย ปาณิกบุตร
 สร้างคั่นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โส ตโต จโต อมฺตร อฺพาทีนํ
 โส อหํ ตโต ภวโต โยนิโต
 คติโต วิญญานฐิติโต สุตตาวาสโต
 สัตตนิกายโต วา จโต ปุน อมฺกสมิ นาม
 ภเว โยนินยา คติยา วิญญานฐิตินยา
 สุตตาวาเส สัตตนิกาเย วา อฺพาที.
ตฺตราปาสินฺตี อถ ตฺตราปิ ภเว โยนินยา
 คติยา วิญญานฐิตินยา สุตตาวาเส
 สัตตนิกาเย วา ปุน อโหสิ.
เอวํนาโมติอาที วุตฺตนยเมว.

อปิจ ยสฺมา อมฺตราสินฺตี อิทํ อานุပ္พุเพน
 อาโรหตฺสส ยาวติจฺฉกํ อานุสฺสรณํ, โส
 ตโต จโตติ ปฏินิวตฺตตฺสส ปจฺจเวกฺขณํ,
 ตสฺมา อธิฐฺปนฺโนติ อิมิสฺสา อธิฐฺปตฺติยา

คำว่า เรานั้น ครั้น จติ จากชาติ นั้น แล้ว
ได้ ไป เกิด ใน ภพ โน้น ทั้งนี้ อธิบายว่า เรานั้น
 ครั้นจติจากภพนั้น จากกำเนิดนั้น จากกตินั้น
 จากวิญญานฐิตินั้น จากสัตตาวาสนั้นหรือจาก
 สัตตนิกายนั้นแล้ว ได้ไปบังเกิดในภพชื่อโน้น
 ในกำเนิดชื่อโน้น ในคติชื่อโน้น ในวิญญานฐิตี
 ชื่อโน้น ในสัตตาวาสชื่อโน้น หรือใน
 สัตตนิกายชื่อโน้นอีก. อนึ่ง คำว่า แม่ ใน ภพ
นั้น เราก้ ได้ มี แล้ว ความว่า แม่ในภพนั้น
 แม่ในกำเนิดนั้น แม่ในกตินั้น แม่ในวิญญาน-
 ฐิตินั้น แม่ในสัตตาวาสนั้น หรือแม่ใน
 สัตตนิกายนั้นเราก้ได้มีแล้ว. คำว่า มี ชื่อ อย่าง
นี้ เป็นต้น มีนัยไต่กล่าวไว้แล้วนั้นเทียว.

อีกอย่างหนึ่งเพราะคำว่า ใน ชาติ โน้น เรา
ได้ มี แล้ว นี้ เป็นการระลึกถึงเท่าที่ตองการ
 ของผู้ที่ระลึกขึ้นไปโดยลำดับ, คำว่า เรานั้น
ครั้น จติ จาก ชาติ นั้น เป็นการพิจารณาของ

^๑ วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๖๖ ยาวติจฺฉกํ.

อนนฺตรเมวสุสฺส อูปตฺตติฎฺฐจฺานํ สนฺธาย
อุมฺตร อุทฺปาทินฺตี อิทํ เวทิตฺพฺพํ.
ตฺตรปาสิเนตี เอวมาทึ ปนฺสฺส ตฺตร
อิมิสฺสา อูปตฺตติยา อนนฺตเร อูปตฺตติฎ-
จฺาเน นามโคตฺตาทึ อนุสฺสรณทฺสฺสนฺตถํ
วฺตฺตํ.

ท่านผู้ระลึกลงมา, เพราะฉะนั้น คำว่า
ไต่บังเกิดในภพโน้น นี้ ฟังทราบว่าเป็น
 กล่าวหมายเอาสถานที่เกิดของภิกษุหนึ่ง ใน
 ลำดับแห่งการอุบัติในภพนั้นนั่นเอง ด้วยคำว่า
บังเกิดในภพนี้. ส่วนคำมีอาทิอย่างนี้ว่า แม่
ในภพนั้น เราก็คงได้มาแล้ว ทั้งนี้ ท่านกล่าวไว้
 เพื่อแสดงการระลึกถึงชื่อ และโคตรเป็นต้น
 ในสถานที่เกิดในลำดับแห่งการเกิดนี้ ในภพ
 นั้นของภิกษุหนึ่ง.

โส ตฺโต จฺโต อิธูปปนฺโนติ สุวาทํ ตฺโต
อนนฺตรูปตฺตติฎฺฐจฺานโต จฺโต อิธ อมุกฺกสมํ
นาม ขตฺตติยกุลเ วา พฺุราหฺมณกุลเ วา
นิพฺพตฺโตติ. อิตีติ เอวํ. สาการํ
สฺสูทฺเทสนฺติ นามโคตฺตวเสน สฺสูทฺเทสํ,
วณฺณาทิวเสน สาการํ. นามโคตฺเตน
หิ สฺสูทฺโต ติสฺสุโส มุสฺสุโส กสฺสุโปติ^๑
อุทฺทิสฺสยติ, วณฺณาทึ สาโม โอทาโตติ

คำว่า เรานั้นครั้งจุติจากภพนั้นแล้วมาเกิด
ในภพนี้ ความว่า เรานั้นครั้งจุติจากสถานที่
 เกิดในลำดับนั้นแล้ว ไต่บังเกิดในภพนี้คือใน
 ตระกูลกษัตริย์ชื่อโนนหรือในตระกูลพราหมณ์
 ชื่อโนน. บทว่า อิติ เท่ากับ เอว (แปลว่า
 ด้วยประการดังกล่าวมานี้.) คำว่า พร้อม
ทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ความว่า พร้อม
 ทั้งอุเทศ ด้วยอำนาจแห่งชื่อและโคตร,

^๑ ก. ติสฺสุโส กสฺสุโปติ.

นानตฺตโต ปญฺญาติ. ตสฺมา นามโคตฺตํ พรหมทั้งอาการ ควฺยอำนาจแห่งวรรณะ
 อุตฺเตโส, อิตเร อาการาติ. เป็นต้น. จริงอยู่ โดยชื่อและโคตร สัตว์
 ย่อมถูกยกขึ้นแสดงว่า ชื่อว่า ติสสะ ชื่อว่า
 ผุสสะ ชื่อว่า กัสสะปะ (โคตร), ก็ย่อม
 ปราภฺวโดยความต่างกันว่ากล่าว ชาวโคช
 วรรณะเป็นต้น. เพราะฉะนั้น ชื่อและโคตร
 จึงเป็นอุเทศ, นอกนี้เป็นอาการฉะนี้แล.

ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสติญาณินิหฺ เตสวณฺณนา
 นิฏฺฐิตา.

พฺรณนาปุพฺพเพนิวาसानุสฺสติญาณินิเทศ

จบ.

๕๔. ทิพพจักขุญาณนิเทศสวณฺณนา

๕๔. พรรณนาทิพจักขุญาณนิเทศ

๑๐๖. ทิพพจักขุญาณนิเทศเส
อาโลกสณฺณํ มนสิ กโรตีติ ทิวา วา รตฺตี
วา สุริยโชติจฺนุทมนฺนิอาโลกํ อาโลโกติ
มนสิ กโรตี. เอวํ มนสิกโรนฺโต จ
อาโลโกติ สณฺณํ มนสิ ปวตฺตฺนโต
"อาโลกสณฺณํ มนสิ กโรตี"ติ วุจฺจติ.

๑๐๖. จะวินิจฉัยในทิพจักขุญาณ-
นิเทศสืบต่อไป : คำว่า ยอมมนสิการซึ่ง
อาโลกสณฺญา ความว่า ยอมมนสิการซึ่ง
แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ แสงสว่างแห่ง
พระจันทร์และแกวมณี ในกลางวันหรือใน
กลางคืนว่า เป็นแสงสว่าง. และเมื่อ
มนสิการอย่างนี้เรียกว่า "ยอมมนสิการ
อาโลกสณฺญา" เพราะยังความสำคัญว่า
แสงสว่างให้เป็นไปในใจ.

ทิวาสณฺณํ อธิฏฺฐาตีติ เอวํ อาโลกสณฺณํ
มนสิกตฺวา ทิวาติ สณฺณํ จเปตี. ยถา
ทิวา ตถา รตฺตฺนฺติ ยถา ทิวา อาโลโก
ทิฏฺฐโจ, ตถาว รตฺตฺมฺปิ มนสิ กโรตี.
ยถา รตฺตี ตถา ทิวาติ ยถา รตฺตี
อาโลโก ทิฏฺฐโจ, ตถาว ทิวาปิ
มนสิ กโรตี.

คำว่า ตั้งสณฺญาว่าเป็นกลางวัน ความว่า
ครั้นมนสิการอาโลกสณฺญาอย่างนี้ ชื่อว่าตั้ง
สณฺญาว่าเป็นกลางวัน. คำว่า กลางวัน
ฉันใด กลางคืนฉันนั้น ความว่า แสงสว่าง
ที่เห็นได้ในกลางวันฉันใด, ยอมมนสิการแม่
กลางคืนฉันนั้นเหมือนกัน. คำว่า กลางคืน
ฉันใดกลางวันฉันนั้น ความว่า แสงสว่าง
ที่เห็นได้ในกลางคืนฉันใด, ยอมมนสิการ
แม่ในกลางวันฉันนั้นเหมือนกัน.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุภา สิริโสภภาพยวดี
ทรงสร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อิตี วิวฏฺเณ เจตสาตี เอว^๑ อภิหิตেন คำว่า มีใจเปิดเผย ดังนี้ คือ มีจิตไม่ปิดอยู่
 จิตฺเตน. อปฺริโยนฺทฺธเณนาตี สมนฺตโต อย่างนี้. คำว่า ไม่มีอะไรหม่อม คือไม่มี
 อนฺทฺธเณ. สฺปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวตีตี อะไรหม่อมโดยรอบ. คำว่า เจริญจิตให้มี
 สโสภาสํ จิตฺตํ วฑฺฒติ. เอเตน แสงสว่าง ความว่า ยังจิตที่มีแสงสว่างให้
 ทิพฺพจกฺขุสฺส ปริกฺขมาโลกาธมฺมณํ จิตฺตํ ขยายออกไป. ควยคํานํ ท่านกล่าวถึงจิต
 กถิตํ. อาโลกกสิณารมฺมณํ จตุตฺถชฺ- อันมีแสงสว่าง ซึ่งเป็นบริกรรมแห่งทิพจักขุ
 ฌานเมว วา สนฺธาย วฺตุตฺตํ. เป็นอารมณ์. อีกอย่างหนึ่ง ท่านกล่าว
 หมายถึง จตุตฺถฌาน ซึ่งมีอาโลกกสิณเป็น
 อารมณฺณํ เอง.

ตสฺสเสว^๑ ภาวยโต โสภาสชาติ จิตฺตํ เมื่อภิกษุนั้นอบรมจิตอยู่อย่างนี้ จิตเกิดเป็น
 โหตี วิกตฺนฺธการาวรณํ. เตน หิ โสภาส ย่อมมีเครื่องกัน คืออันธการไป
 ทิพฺพจกฺขุ^๑ อุปฺปาเทตฺถกาเมน อาทิกมฺมิเกน ปราศจากแล้ว. ควยเหตุ นั้นแหละ กุลฺบุตร
กุลฺบุตร อิมิสฺสาเยว ปาฬิยา ผู้เริ่มบำเพ็ญกสิณ ประสงค์จะยังทิพจักขุ
อนุสาเรณ กสิณารมฺมณํ อภิณฺญาปาท- ให้เกิดขึ้น ฟังกระทำซึ่งฌานอันเป็นบาทแห่ง
กชฺฌานํ สพฺพากาเรณ อภินิหารกฺขมํ อภิณฺญาอันมีกสิณเป็นอารมณ์ ให้ควรแก่การ
กตฺวา " เตโชกสิณํ โธทาทกสิณํ อาโลก- น้อมไปในอารมณ์ทุกอย่าง ตามแนวแห่งพระ-
กสิณนฺ" ติ อิมิสฺ ตีสฺ กสิณฺ อณฺตรํ บาลีนั้นนั้นแหละ แล้วกระทำกสิณทั้ง ๓ เหล่านี้
อาสนนํ กาตพฺพํ, อุปฺจารชฺฌานโคจรํ^๑ คือ " เตโชกสิณ โธทาทกสิณ อาโลกกสิณ"
กตฺวา วฑฺฒเตตฺวา จเปตพฺพํ, น ตตฺถ อย่างใดอย่างหนึ่งให้ใกล้ชิด, ฟังกระทำให้

^๑ วิสุทธิมคค. ๒/๒๗๔ อุปจารชฺฌานํ โคจรํ.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ทรงสร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุปปนา อุปฺปาเตตพฺพาติ อธิอุปฺปาโย. เป็นอารมณ์แห่งอุปจารณาน ขยายแล้วพัก
สเจ ทิ อุปฺปาเตติ, ปาทกชฺฌมานนีสฺสยํ ไว, ยังไม่ต้องให้อุปปนาเกิดในอารมณ์นั้น
โทติ, น ปริกมฺมนีสฺสยํ. อธิบายไว้ดังนี้. เพราะว่าหากทำอุปปนาให้

เกิดไซ้, ทิพจักขุยอมมีมานอันเป็นบาท
เป็นที่อยู่อาศัย, ไม่ใช่มีบริกรรมเป็นที่อาศัย.

อิเมสุ จ ปน ตีสฺส อโลกกสฺสึญฺเชว ก็แลในบรรดากสฺสึญฺ ๓ เหล่านี้ อโลก-
เสฏฺฐจตรํ, ตทฺนุโลเมน ปน อิตรํ กสฺสึญ- กสฺสึญฺอย่างเคี้ยวประเสริฐที่สุดกว่า, แต่ทาน
ทฺวยมฺปิ วุตฺตํ. ตสฺมา อโลกกสฺสึญฺ ก็กล่าวกสฺสึญฺ ๒ นอกนี้ไว้ โดยอนุโลมแก่
อิตเรสํ วา อณฺเฏตรํ อารมฺมณํ กตฺวา อโลกกสฺสึญฺนั้น. เพราะฉะนั้น ฟังกระทำ
จตุตฺตาริ ฌานานิ อุปฺปาเตตฺวา ปุน อโลกกสฺสึญฺหรือกสฺสึญฺนอกนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง
อุปจารณฺมียํเยว จตฺวา กสฺสึญํ วชฺเชตฺตพฺพํ. ให้เป็นอารมณ์ ยังฌานทั้ง ๔ ให้เกิดแล้วตั้ง
วชฺชิตฺตวชฺชิตฺตญฺจานสฺส อนฺโตเยว รูปคตฺ อธิบายในอุปัฏฐกนั้นเที่ยวอีก แล้วเจริญกสฺสึญฺ.
ปสฺสึตฺตพฺพํ. ก็จะมีเห็นรูป แม้ภายในแห่งสถานที่ที่ใด

ขยายแล้ว ๆ.

รูปคตฺ ปสฺสึตฺต ปนสฺส เตน พฺยาปาเรน และเมื่อเธอเห็นอยู่ซึ่งรูป ไม่กระทำการ
ปริกมฺมจิตฺเตน อโลกผรณํ อุกฺกพฺพโต แผ่แสงสว่างไปด้วยบริกรรมจิตอันเป็นความ
ปริกมฺมสฺส วาโร อติกฺกมฺติ, ตโต ขวนขวายนั้น วาระแห่งบริกรรมก็จะก้าว
อโลโก อนฺตรธายติ, ตสฺมี อนฺตรหิเต ล่วงไป, แสงสว่างก็หายไปจากนั้น, เมื่อ
รูปคตฺมฺปิ น ทิสฺสติ. อถาเนน ปุนปฺปุนํ แสงสว่างนั้นหายไปแล้ว แม้รูปก็ไม่ปรากฏ.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ทรงสร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปาทกชฺฌานเมว ปวีลิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย คราวนั้นเธอพึงเข้าฌานอันเป็นบาทนั้นเที่ยว
 อาโลโก ผริตพฺโพ. เอวํ อนุภุกฺกเมน บอย ๆ ออกจากฌานอันเป็นบาทนั้นแล้วพึงแผ่
 อาโลโก ตามคโต โหตีติ. แสงสว่างไป. ด้วยอาการอย่างนี้แสงสว่าง
 ย่อมถึงซึ่งกำลังโดยลำดับ ฉะนั้นแล.

"เอตฺถ อาโลโก โหตุ"ติ ยตฺตํ จานํ เธอยอมกำหนดสถานที่เท่าใดว่า "แสง-
 ปริจฺฉินฺทติ, ตตฺถ อาโลโก ติฏฺฐติเยว. สว่างจงมีอยู่ในสถานที่นี้" ดังนี้, แสงสว่าง
 ทิวสมฺปิ นิสีทิตฺวา ปสฺสโต รูปทสฺสนํ^๑ ก็จะตั้งอยู่ที่เดียวในสถานที่นั้น. ภิกษุเมื่อ
 โหติ. ตตฺถ ยทา^๒ ตสฺส ภิกฺขุโน เธอนั่งอยู่แต่ทั้งวัน ย่อมมีการเห็นรูป. ใน
 มํสจฺกขุสฺส อนาปาถคตํ อนฺโตกฺขุจฺจิกตํ การเห็นรูปนั้น เมื่อใด รูปนี้คือรูปที่อยู่ใน
 หทยวตฺถุณิสฺสิตํ เหฏฺฐาปจฺวีตลนิสฺสิตํ ท้อง รูปที่อาศัยอยู่ในหทัยวัตถุ รูปที่อาศัยอยู่
 ติโรกฺขุทฺทพฺพทปการคตํ ปรจฺกกวาฬ- ใต้พื้นดิน รูปที่อยู่นอกฝา นอกภูเขา นอก
 คตฺนติ อิทํ รูปํ ฌาณจฺกขุสฺส อาปาถ กำแพง และรูปที่อยู่ในจักรวาลอื่น อันไม่มา
 อากจฺจติ, มํสจฺกขุณา^๓ ทิสฺสมานํ วิย สู้คลอง มังสัจักขุของภิกษุนั้น ย่อมมาสู่คลอง
 โหติ, ตทา ทิพฺพจฺกขุํ อุปฺปนฺนํ โหติ, แห่งญาณจักขุ, เป็นราวกะว่า เห็นอยู่ด้วย
 ตทฺเว เจตฺถ รูปทสฺสนสมฺตถํ, น มังสัจักขุ, เมื่อนั้นพึงทราบวาทิพจักขุ เป็น
 ปุพฺพภาคจิตฺตานิ. อันเกิดขึ้นแล้ว, ก็ในบรรดาจิตที่ปรารภรูปนี้
 ทิพจักขุเท่านั้น สามารถในการเห็นรูป,
 บุพภาคจิตทั้งหลาย หาสามารถเห็นไม่.

^๑ ก. รูปทสฺสนมฺปิสฺส. ^๒ ก. ยถา.

^๓ วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๗๕ มํสจฺกขุโน.

ตตฺตฺรายํ ทิพฺพจกฺขุโน อูปฺปตฺตฺติกฺกโม :
 วุตฺตปฺปการเมตํ รูปมารมฺมณํ กตฺวา
 มโนทวาราวชฺชเน อูปฺปชฺชิตฺวา นิริทฺเต
 ตเทว รูปมารมฺมณํ กตฺวา จตฺตาริ
 ปญฺจ วา ชวนานิ อูปฺปชฺชนฺตฺติติ ปุพฺเพ
 วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพํ. อิทฺมปฺน ฌาณํ
 "สฺตฺตฺตานํ จตฺตูปปาเต ฌาณนฺ"ติปิ
 "ทิพฺพจกฺขุญาณนฺ"ติปิ วุจฺจติ.

ลำดับความเกิดขึ้นแห่งทิพจักขุในขั้นนี้
 มีดังต่อไปนี้ : พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้ว
 ในหนหลังว่า เมื่อมโนทวาราวชณะกระทำ
 รูปมีประการที่กล่าวแล้วนี้ให้เป็นอารมณ์เกิด
 ขึ้นดับไป ย่อมเกิดชวณะ ๔ หรือ ๕ ขณะ
 กระทำรูปนั้นนั้นแหละ ให้เป็นอารมณ์เกิดขึ้น
 ดังนี้. ส่วนญาณนี้ท่านเรียกว่า "ญาณรู
 ในจติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย" ดังนี้ก็มี
 "ทิพจักขุญาณ" ดังนี้ก็มี.

ตํ ปเนตํ ปุณฺณชฺชนสฺส ปรีปนฺโถ โหติ.
 โส หิ "ยตฺถ ยตฺถ อาโลโก โหตุ"ติ
 อธิฏฺฐาติ, ตํ ตํ ปจฺวีสมุทฺทปฺพเต
 วินิวิชฺฌิตฺวาปิ เอกาโลกํ โหติ. อตฺสฺส
 ตตฺถ ภยานกานิ ยกฺขรฺกฺขสํทิสฺสาปานิ
 ปสฺสโต ภยํ อูปฺปชฺชติ. เตน จิตฺตวิกฺเขปํ
 ปตฺวา ฌานวิพฺภนฺตโก โหติ. ตสฺมา
 รูปทสฺสเน อูปฺปมตฺเตน ภวิตฺพํ.

ก็ทิพจักขุญาณนั้นนั้นย่อมเป็นอันตรายแก่ปุณฺณช. เพราะ
 เพราะวาปุณฺณชนั้น อธิษฐานว่า "ขอให้
 แสงสว่างจงมีอยู่ในที่ใด ๆ", ที่นั้น ๆ ก็จะมี
 มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน แม้ทะลุแผ่นดิน
 ทะเลและภูเขาไป. ครั้นแล้วเมื่อปุณฺณชนั้น
 เห็นรูปยักษ์และรากษสเป็นต้น ที่น่ากลัวใน
 ที่นั้น ความกลัวก็จะเกิดขึ้น. ด้วยเหตุนี้
 ปุณฺณชก็จะถึงซึ่งความฟุ้งซ่านแห่งจิต เป็น
 ผู้หมุนผิตออกไปจากฌาน. เพราะฉะนั้น
 ไม่ควร เป็นผู้ประมาทในการถูรูป.

สหกรรม.ป-ท.๕-๑๗

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
 ทรงสร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สตฺตานิ จุตฺตปาตณฺณายาติ สตฺตานิ
 จุตฺติยา จ อุปฺปาเต จ ฌานาย. เชน
 ฌาเณน สตฺตานิ จุตฺติ จ อุปฺปาโต จ
 ฌายติ, ตทตฺถํ ทิพฺพจกฺขุฌานตฺถนฺตฺติ วุตฺตํ
 โหติ. ทิพฺเพน จกฺขุณาติ วุตฺตตฺถเมว.
วิสุทฺเธนาติ จุตฺตปาตทสฺสเนน ทิฏฺฐิ-
 วิสุทฺธิเหตุตฺตา วิสุทฺธิ.

คำว่า เพื่อรู้จติและอุปบัติของสัตว์
ทั้งหลาย ความว่า เพื่อญาณในจติและใน
 อุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย. มีอรรถาธิบายว่า
 จติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมรู้ได้ด้วย
 ญาณใด, เพื่อญาณนั้นคือเพื่อทิพจักขุญาณ.
 คำว่า ด้วยทิพจักขุ มีอรรถอันใดกล่าวไว้
 แล้วทีเดียว. บทว่า วิสุทฺเธน ความว่า
 ชื่อว่าบริสุทฺธิ เพราะเป็นเหตุแห่งทิสฺวิสุทฺธิ
 ด้วยการเห็นจติและอุปบัติ.

โย หิ จุตฺติมตฺตเมว ปสฺสตี, น อุปฺปาตํ,
 โส อจฺเจททิฏฺฐิ คณฺหาติ. โย
 อุปฺปาตเมว ปสฺสตี, น จุตฺติ, โส
 นวสฺตฺตปาตฺตภาวทิฏฺฐิ คณฺหาติ. โย ปน
 ตทฺถมฺยํ ปสฺสตี, โส ยสฺมา ทฺวิธมฺปิ
 ตํ ทิฏฺฐิคตฺมตีวตฺตตี, ตสฺมาสฺส ตํ
 ทสฺสนํ ทิฏฺฐิวิสุทฺธิเหตุ โหติ.

จริงอยู่บุคคลใดเห็นแต่เพียงจติอย่างเดียว,
 ไม่เห็นอุปบัติ, บุคคลนั้นย่อมยึดถืออจฺเจททิสฺสุ.
 บุคคลใดเห็นแต่อุปบัติอย่างเดียว, ไม่เห็น
 จติ, บุคคลนั้นย่อมยึดถือทิสฺสุคือความเห็นว่า
 เป็นความปรากฏแห่งสัตว์ใหม่. ส่วนบุคคล
 ใดยอมเห็นทั้งจติ และอุปบัติทั้ง ๒ นั้น,
 บุคคลนั้นเพราะเหตุว่า เป็นไปล่วงซึ่งทิสฺสุทั้ง
 ๒ อย่างนั้น, ฉะนั้น การเห็นอันนั้นของ
 บุคคลนั้นจึงเป็นเหตุแห่งทิสฺวิสุทฺธิ.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
 ทรงสร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุภยัญเจตํ พุทฺธปฺปุตฺตา ปสฺสํนฺตึ. เตน
 วุตฺตํ "จตุปฺปาททสฺสเนน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ-
 เหตุตฺตฺตา วิสุทฺถนฺ"ติ. มนุสฺสํปจาร์
 อติกกมิตฺวา รูปทสฺสเนน อติกกนฺต-
มานุสํกํ, มานุสํกํ วา มํสํจกฺขุ
 อติกกนฺตตฺตฺตา อติกกนฺตมานุสํกํ. เตน
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺถเณน อติกกนฺต-
 มานุสํเกน.

ก็พระพุทธรูปทั้งหลายย่อมเห็นจติและอุปบัติ
 ทั้ง ๒ อย่างนี้. เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า
 "จักขุนั้น ชื่อว่า บริสุทธี เพราะเป็นเหตุ
 แห่งทิสฺวิสุทธี ด้วยการเห็นจติและอุปบัติ".
 ชื่อว่า อติกกันตมานุสํกํ เพราะเห็นรูป
 เลยขอบเขตของมนุษย์, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า
 อติกกันตมานุสํกํ เพราะพนจักขุของมนุษย์
 คือมั่งสํจักขุ. ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธีพน
 ขอบเขตของมนุษย์หรือพนจักขุของมนุษย์นั้น.

สํตฺเต ปสฺสํตีตี มานุสํมํสํจกฺขุณา
 วิย สํตฺเต โอลฺลเกตี. จวมานเ
อุปฺปชฺชมาเนตี เอตฺถ จุติกฺขเณ
 อุปฺปตฺตฺกฺขเณ วา ทิพฺพจกฺขุณา ทฏฺฐํ น
 สกฺกา, เย ปน อาสนนฺจติกา อิทานิ
 จวิสุสํนฺตีตี,^๑ เต จวมานา. เย จ
 คหิตฺปฏิสํนฺธิกา สมนฺปตฺตินิพฺพตฺตา วา^๒ เต

คำว่า เธอ ย่อมเห็นหมู่มสัตว์ ความว่า
 เธอ ย่อมแลดูสัตว์ทั้งหลาย ดูกุด้วยมั่งสํจักขุ
 ของมนุษย์. ในคำว่า กำลังจติกำลังอุปบัติ นี้
 ท่านแสดงว่า ใคร ๆ ไม่อาจจะเห็นได้
 ด้วยทิพจักขุในขณะจติหรือในขณะอุปบัติ, แต่
 สัตว์เหล่าใดไกลจติ จักจติภายในเดี๋ยวนี้,
 สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า กำลังจติ. และสัตว์

^๑ ฉ. มนุสฺसानํ... ^๒ ฉ. จวิสุสํนฺตึ.
^๓ วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๖๘ สมฺปตฺติ นิพฺพตฺตา จ,
 สึ. สมฺปตฺตินิพฺพตฺตา.

สมเด็จพะเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
 ทรงสร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปชชชมานาติ อธิปเปตา. เต เอวรูเป เหล่าใดถือปฏิสนธิแล้ว หรือบังเกิดอยู่ใน
 จวมาเน อุปชชชมานา จ ปสฺสตีติ บัดเดี๋ยวนี้ สัตว์เหล่านั้นท่านประสงค์เออว่า
 ทสฺเสติ. กำลังอุปบัติ. เธอยอมเห็นสัตว์เหล่านั้น
 เห็นปานนี้ ซึ่งกำลังจุติและกำลังอุปบัติอยู่.

หีนติ โมหนิสฺสนฺทยฺตฺตฺตา หีนานํ คำว่า เลว คือ เขาดูหมิ่นเหยียดหยาม
 ชาตีกุลโกคาหีนํ วเสณ หีหิต โอหีหิต ดูแคลนเขาใจว่าคำ ควบคุมอำนาจแห่งชาติ
 โอภาเต อวณฺณาเต. ปณฺเฑติ อโมห- สกฺลและโมคะเป็นต้น ที่เลวเพราะเป็นผู้
 นิสฺสนฺทยฺตฺตฺตา ตพฺพิปริเต. สฺวณฺเณติ ประกอบด้วยผลแห่งโมหะ. คำว่า ประณิต
 อโทสนิสฺสนฺทยฺตฺตฺตา อิกฺกฺกนฺตมฺนาป- คือที่ผิดตรงกันข้ามกับเลวนั้นเพราะประกอบ
 วณฺณยฺตฺเต. ทพฺพณฺเณติ โทสนิสฺสนฺท- ด้วยผลแห่งอโมหะ. คำว่า มีผิวพรรณดี
 ยฺตฺตฺตา อนิกฺกฺกนฺตมฺนาปวณฺณยฺตฺเต, คือ ประกอบด้วยผิวพรรณอันน่าปรารถนา
 อนภีรฺูเป วิรฺูเปติปี^๑ อตุโถ. นานาใคร น่าพอใจ เพราะประกอบด้วยผล
 แห่งอโทสะ. คำว่า มีผิวพรรณทราม คือ
 ประกอบด้วยผิวพรรณไม่น่าปรารถนา ไม่นา
 ใด ไม่น่าพอใจ เพราะประกอบด้วย
 ผลแห่งโทสะ, ความว่า เป็นรูปไม่งาม
 ผิดรูปไป กังนํก็มี.

^๑ วิสฺทฺธิมคฺค . ๒/๒๖๔ อภีรฺูปวิรฺูเปติ .

สุดเขตติ สุดตีกเต, อโลภนิสฺสํหุตฺตตฺตา
 วา อหุตฺเต มหฺตฺเต. ทุกฺคเตติ
 ทุกฺคตีกเต, โลภนิสฺสํหุตฺตตฺตา วา
 ทลิตฺเต อปฺปนฺนาเน. ยถากมฺมุเปติ
 ยํ ยํ กมฺมํ อฺปจฺจํ, เตเน เตเน อฺปคเต.
 ตตฺถ. ปุริเมหิ "จวมาเน"ติอาทีหิ
 ทิพฺพจกฺขุภิจฺจํ วุตฺตํ, อิมินา ปน ปเทเน
 ยถากมฺมุเปคณฺณภิจฺจํ.

คำว่า ไปดี คือ ถึงสุดติ, หรือมั่งคั่งมี
 ทรัพย์มาก เพราะเป็นผู้ประกอบด้วยผลแห่ง
 อโลภะ. คำว่า ตกยาก คือ ถึงทุกติ, หรือ
 ยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เพราะประกอบ
 ด้วยผลแห่งโลภะ. คำว่า ผู้เข้าถึงตาม
กรรม คือ กรรมใด ๆ ที่สัตว์สั่งสมแล้ว,
 ก็เข้าถึงโดยกรรมนั้น ๆ. ในบรรดาคำ
 เหล่านี้ ด้วยคำว่า "กำลังจิต" เป็นต้น
 คำแรกทวนกล่าวถึงกิจแห่งทิพจักขุ, ส่วน
 ด้วยบทนี้ ทวนกล่าวถึงกิจแห่งยถากมฺมุเปค-
 ญาณ.

ตสฺส จ ญาณสฺส อยมุเปตฺตีกุโม :
 อธิ ภิกฺขุ เหฏฺฐานิรยาภิมุขํ อาโลกํ
 วทฺเตตฺวา เนรยิเก สตฺเต ปสฺสตี
 มหาทุกฺขมนุทฺวาเน, ตํ ทสฺสนํ
 ทิพฺพจกฺขุภิจฺจเมว. โส เอวํ มนสิการิตฺติ
 "ภินฺนุ โข กมฺมํ กตฺวา อิเม สตฺตา
 เอตํ ทุกฺขมนุทฺวาเน"ติ.

ก็ญาณนั้นมีลำดับการเกิดขึ้นดังนี้: ภิกษุ
 ในพระศาสนา นี้ ขยายอาโลกกสิณ (แสง-
 สว่าง) ตรงไปยังนรกเบื้องล่าง เห็นพวก
 สัตว์นรกกำลังเสวยทุกข์ใหญ่, การเห็นนั้น
 เป็นกิจแห่งทิพจักขุนั้นเอง. เธอมนสิการ
 อย่างนี้ว่า "สัตว์เหล่านี้กระทำความอะไร
 หนอจึงเสวยทุกข์นี้".

อถสฺส "อิทฺถนาม กตฺวา"ติ ตํกมฺมารมฺมณํ
 ญาณมุเปชฺชตี. ตถา อฺปรี เทวโลกาภิมุขํ

ลำดับนั้น เธอเกิดญาณอันมีกรรมนั้นเป็น
 อารมณฺว่า "กระทำความชื่อนี้". อนึ่ง

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อาโลกิ วุฑฒเตตฺวา นนฺทนนมิสฺสกวณ-
 ปารุสกวณาทีสุ สตุเต ปสฺสตี มหาสมฺปตฺตี
 อนุภวมาเน, ตมฺปิ ทสฺสนํ ทิปฺพจกฺขุ-
 กิจฺจเมว. โส เอวํ มนสิ กโรติ
 "กีนฺนุ โข กมฺมํ กตฺวา อีเม สตุตา
 เอกํ สมฺปตฺตี อนุภวนฺตี"ติ.

เธอชยายอาโลกสิณ ตรงไปยังเทวโลก
 เบื้องบนเห็นหมู่มสัตว์ในส่วนนั้นทวน ส่วน
 มิสกวัน ส่วนปารุสกวันเป็นตน กำลังเสวย
 มหาสมบัติ, การเห็นเช่นนั้นเป็นกิจแห่งทิพ-
 จักขุนั้นเอง. เธอมนสิการอย่างนี้ว่า "สัตว์
 เหล่านี้กระทำความอะไรหนอจึงเสวยสมบัติ
 นี้".

อถสฺส "อิทํ นาม กตฺวา"ติ ตํกมฺมารมฺมณํ
 ญาณมุปฺปชฺชติ.. อิทํ ยถากมฺมุปกฺกณณํ
 นาม. อิมสฺส วิสฺสุ ปริกมฺมํ นาม นตฺถิ.
 ยถา จิมสฺส, เอวํ อนาคตํสฺสญาณสฺสาปี.
 ทิปฺพจกฺขุปาทกาเนว หิ อิมานิ
 ทิปฺพจกฺขุณา สเหว อิชฺฌนฺติ.

ลำดับนั้น เธอก็เกิดญาณอันมีกรรมนั้นเป็น
 อารมณว่า "กระทำความชื่อนี้". นี้ชื่อว่า
 ยถากรมฺมุปกฺกณณ. ญาณนี้ไม่มีปริกรรมต่าง
 หาก. แม่อนาคตังสฺสญาณก็เหมือนกับญาณนี้
 เช่นเดียวกัน. เพราะญาณเหล่านี้มีทิพจักขุ
 เป็นบาทนั้นเที่ยวยอมสำเร็จพร้อมกันกับทิพจักขุ
 นั้นเที่ยว.

อิมเ วต โภณโตติอาทีสุ อิมเอติ
 ทิปฺพจกฺขุณา ทิฏฺฐานํ นิตสฺสนวจนํ. วตาคี
 อนุโลมวจนตฺเถ^๑ นีปาโต. โภณโตติ

จะวินิจฉัยในบทว่า อิมเ วต โภณโต
 (แปลว่า ท่านทั้งหลายสัตว์เหล่านี้หนอ) ดังนี้
 เป็นต้น บทว่า อิมเ เป็นคำแสดงไขสัตว์

^๑ ก. อนุโลจนตฺเถ.

ภวนุโต. พุฏฺฐุ จริตฺ, พุฏฺฐุ วา จริตฺ
 กิเลสปฏิกตฺตาติ พุฏฺฐุจริตฺ, กาเยน
 พุฏฺฐุจริตฺ, กายโต วา อุปฺปนฺนํ
 พุฏฺฐุจริตฺนติ กายพุฏฺฐุจริตฺ. อิตเรสุปี
 เอเสว นโย.

ทั้งหลายที่เห็นด้วยทิพจักขุ. บทว่า วต เป็น
 นิบาตลงในอรรถแห่งคำที่คล้อยตาม. บทว่า
ภวนุโต เท่ากับภวนุโต. ชื่อว่า พุฏฐุจริต
 ด้วยอรรถว่า เป็นความประพฤติชั่ว, หรือ
 เป็นความประพฤติ อันโทษประทุษร้ายแล้ว
 เพราะเนาด้วยกิเลส, ชื่อว่า กายพุฏฐุจริต
 ด้วยอรรถว่า เป็นความประพฤติชั่วทางกาย,
 หรือความประพฤติชั่ว ที่เกิดแล้วจากกาย.
 แม้นในคำนอกนั้นก็มียัตงนี้เหมือนกัน.

สมนฺนาคตาติ สมํจฺกัฏฺฐตา. อริยานํ
อุปฺวาทกาติ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธสาวกานํ
 อริยานํ อนุตฺมโส คิหิโสตาปนฺนानมฺปิ
 อนตฺถกามา หุตฺวา อนุตฺติมวตฺถุณา วา
 คุณฺปริธฺสเนน วา อุปฺวาทกา, อกฺโกสกา
 ครหกาติ วุตฺตํ โหติ. ตตฺถ "นตฺถิ อิเมสํ
 สมณฺธมฺโม, อสฺสมณา เอเต"ติ วทฺนฺโต
 อนุตฺติมวตฺถุณา อุปฺวทฺติ, "นตฺถิ อิเมสํ
 ฌานํ วา วิโมกฺโข วา มคฺโค วา ผลํ
 วา"ติอาทีนํ วทฺนฺโต คุณฺปริธฺสเนน
 อุปฺวทฺตีติ เวทิตฺพฺโพ.

คำว่า ประกอบแล้ว คือ เป็นผู้พร้อมเพียง
 แล้ว. คำว่า ผู้ติเตียนพระอริยเจ้า คือเป็น
 ผู้ประสงค์ซึ่งอนัตตะ (ความฉิบหาย) เข้า
 ไปว่าร้ายด้วยอนติมัตถุ หรือด้วยการขจัด
 เสียซึ่งคุณ, มีอรรถาธิบายว่า คำติเตียนซึ่ง
 พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และ
 พระสาวก ผู้ชื่อว่าอริยะ โดยที่สุดแม้นคฤหัสถ์
 ผู้โศคานั้น. ในข้อนั้นเมื่อกล่าวว่า "พวกนี้
 ไม่มีสมณธรรม, พวกนี้ไม่เป็นสมณะ" ฟัง
 ทราบว่าชื่อว่าเขาไปว่าร้าย ด้วยอนติมัตถุ,
 เมื่อกล่าวคำเป็นต้นว่า "พวกนี้ไม่มีฌานหรือ

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วิโมกข์ มรรคหรือผล" ฟังทราบว่าเป็นชื่อว่า
เขาไปว่าร้ายด้วยขจัดเสียซึ่งคุณ.

โส จ ชานํ วา อูปวเทยฺย อชานํ วา,
อุภยถาปิ อริยุปวาโทว โหติ. ภारियํ
กมฺมํ อานนฺตริยสทิสํ สคฺคาวรณํ
มคฺคาวรณญจ, สเตกัจฉํ ปน โหติ.
ตสฺมา โย อริยํ อูปวตฺติ, เตน คนฺตฺวา
สเจ อตฺตนา วุฑฺฒตโร โหติ, อุกฺกุฏิกํ
นีสิตฺตฺวา "อหํ อายสฺมุนฺตํ อิทฺถจิทฺถจ
อวํ, ตมฺเม ขมาหิ"ติ ขมาเปตพฺโพ.

ก็เขาฟังว่าร้าย ทั้งที่รู้อยู่ก็ดี ไม่รู้อยู่ก็ดี,
ยอมเป็น อริยุปวาท เหมือนกันทั้ง ๒ อย่าง.
เป็นกรรมอันหนัก เหมือนกับอนันตริยกรรม
ห้ามสวรรค์และห้ามมรรค, แต่ยังเป็น
สเตกัจฉา(คือ ยังแก้ไขได้). เพราะฉะนั้น
ผู้ใดเขาไปว่าร้ายพระอริยเจ้า, ผู้นั้นฟังไป
ถาตนแก่กว่า(พระอริยะะ), ฟังนั่งกระโหียง
ขอขมาโทษว่า "ข้าพเจ้าใดกล่าวคำนี้และ
คำนี้กะท่าน, ขอท่านจงไห้ขมาแก่ข้าพเจ้า".

สเจ นวกตโร โหติ, วนฺทิตฺตฺวา อุกฺกุฏิกํ
นีสิตฺตฺวา อญฺชลี ปคฺคเหตฺวา "อหํ ฆนฺเต
ตฺตฺเมห อิทฺถจิทฺถจ อวํ, ตมฺเม ขมถา"ติ
ขมาเปตพฺโพ.

ถาตนเป็นนวกะกว่า, ฟังไหวนั่งกระโหียง
ประคองอัญชลีขอขมาว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ข้าพเจ้าใดกล่าวคำนี้และคำนี้กะท่าน, ขอ
ท่านจงขมาคำนี้แก่ข้าพเจ้า".

สเจ ทิสํ ปกฺกนฺโต โหติ, สยํ วา
คนฺตฺวา สทฺธิวิหาริกาทิเก วา เปเสตฺวา
ขมาเปตพฺโพ. สเจ นาปี คนฺตํ น
เปเสตฺวํ สกฺกา โหติ, เย ตสฺมี วิหาเร

ถาพระอริยเจ้าไปต่างถิ่นเสียแล้ว, ฟัง
ไปเอง หรือส่งสัทธิวิหาริกเป็นตนไปไ้หา
ขมา. ถ้าไม่สามารถจะไป ทั้งไม่สามารถ
จะส่งคนไปได้, ภิกษุเหล่าใดอยู่ในวิหาร

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ภิกษุ วสันติ, เตสั สนฺติกั คนฺตฺวา
 สเจ นวกตรา โหนฺติ, อุกฺกุฏิกั
 นิสีทิตฺวา, สเจ วุฑฺฒตรา, วุฑฺฒ
 วุฑฺฒนเยเนว ปฏิปชฺชิตฺวา "อหิ ฆนฺเต
 อสุกั นาม आयสฺมนฺตํ อิทฺถจิทฺถจ อวจํ,
 ขมตฺ เม โส आयสฺมา"ติ วตฺวา
 ขมาเปตพฺโพ.

นั้น, ฟังไปสู่สำนักของภิกษุเหล่านั้น ถ้าภิกษุ
 เหล่านั้นเป็นนวกะกว่า, ก็ฟังนั่งกระโหย่ง,
 ถ้าแก่กว่า, ก็ฟังปฏิบัติตามนัยที่ใดกล่าวไว้
 แล้ว ในพระอริยเจ้าผู้แก่กว่า กล่าววา
 "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้กล่าวคำนี้
 และคำนี้กะพระคุณท่านชื่อโน้น, ขอพระคุณ
 ท่านนั้นจงลงมาแก่ข้าพเจ้า" ดังนี้แล้วให้ภิกษุ
 หิงหลายขมาโทษ.

สมฺมุขา อุกฺขมนฺเตปิ เอตเมว กาทพฺพํ.
 สเจ เอกจาริกภิกฺขุ โหติ, เนว ตสฺส
 วสนฺภูจํ, น คตฺภูจํ ปญฺญาติ,
 เอกสฺส ปญฺทิตสฺส ภิกฺขุโน สนฺติกั คนฺตฺวา
 "อหิ ฆนฺเต อสุกนฺนาม आयสฺมนฺตํ
 อิทฺถจิทฺถจ อวจํ, ตมฺเม อนุสฺสรโต
 วิปฏิสํวโร โหติ, กิ กโรมี"ติ วตฺตพฺพํ.

แม้เมื่อไม่ได้ขมาอยู่ต่อหน้า ก็ฟังกระทำดังนี้
 นั้นแหละ. ถ้าพระอริยเจ้าเป็นภิกษุผู้เที่ยว
 ไปรูปเดียว, ที่อยู่ของท่านก็ไม่ปรากฏ,
 ที่ ๆ ท่านไปก็ไม่ปรากฏ, ฟังไปสู่สำนักของ
 ภิกษุผู้เป็นบัณฑิตรูปหนึ่ง แล้วกล่าวว่า "ท่าน
 ผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้กล่าวคำนี้และคำนี้กะ
 พระคุณเจ้าท่านชื่อโน้น, เมื่อข้าพเจ้านี้ถึง
 กรรมนั้น มีความวิปปฏิสาร, ข้าพเจ้าจะทำ
 อย่างไร".

โส วกฺขติ "ตุเมห มา จินฺตยิตฺถ, เถโร
 ตุมหากิ ขมตี, จิตฺตํ วุปสฺเมธา"ติ.

ภิกษุผู้เป็นบัณฑิตรูปนั้นก็จักกล่าวว่า "ท่าน
 อย่าคิดเลย, พระเถระยอมขมาท่าน, ขอ

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เตนابي อริยสัส คตทิสากิมุเขน อญชลี ทานจยังจิตให้สงบเกิด". แม้ภิกษุนี้ก็ฟัง
 ปกคเหตฺวา "ขมณา"ติ วตฺตพฺพ. ยถิ โส ประคองอัญชลี มุ่งไปยังทิศที่พระอริยเจ้าไป
 ปรีนิพฺพุโต โหติ, ปรีนิพฺพุตมญฺจุจฺฉานํ แลวกล่าววว่า "ขอทานจงขมาเกิด". ถ้า
 คนุตฺวา ยาว สิวถิกิ คนุตฺวาปิ พระอริยเจ้านั้นปรีนิพพานแล้ว, ฟังไปสู
 ขมาเปตฺพ. เอว กเต เนว สถานที่อันเป็นเตียงที่ปรีนิพพาน แม้ไปจนถึง
 สกฺคาวรรณํ, น มคฺคาวรรณํ โหติ, ปาชาแล้วให้ขมาเกิด. เมื่อกระทำอย่างนี้
 ปากตีกเมว โหตีติ. ก็จะไม่ห้ามสวรรค์, ไม่ห้ามมรรค, จะกลับ
 เป็นปกติตามเดิม.

มิจฺฉาทิฏฺฐิกาทิ วิปริตทสฺสนา. คำว่า เป็นมิจฉาทิสฺฐิ คือเป็นผู้มีความ
มิจฺฉาทิฏฺฐิกมมสฺมาทานาติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ- เห็นวิปริต. คำว่า ยึดถือการกระทำด้วย
 วเสน สมาทินุนนानาวิธกมฺมา, เย มิจฉาทิสฺฐิ คือมีกรรมอันมีอย่างต่าง ๆ ที่ยึดถือ
 จ มิจฺฉาทิฏฺฐิมูลเกสุ กายกมฺมาที่สุ แลวด้วยอำนาจมิจฉาทิสฺฐิ, และผู้ชักชวน
 อญฺเฌปี สมาทเปนฺติ. เอตฺถ จ แม้คนอื่นในกรรมทั้งหลายมีกายกรรมเป็นต้น
 วจิจฺจุจฺริตคฺคหเณเนว อริยุปวา เท, ซึ่งมิจฉาทิสฺฐิเป็นมูล. ก็ในอธิการนี้ ฟัง
 มโนทฺจุจฺริตคฺคหเณน จ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ทราบว่า ที่ท่านกล่าวคำทั้ง ๒ นี้ไว้ก็ เพื่อ
 สงฺคหิตายปิ อิมสํ ทฺวินฺนํ ปุน วจัน จะแสดงว่า แม้เมื่อรวมอริยุปวาทไวด้วย
 มหาสาวชฺชภาวทสฺสนตฺถนฺติ เวทิตฺพ. ค้พทว่า วจิจฺจุจฺริต, และรวมมิจฉาทิสฺฐิไวด้วย
 ค้พทว่า มโนทฺจุจฺริต อริยุปวาทและมิจฉาทิสฺฐิ
 ก็เป็นธรรมที่มีโทษมาก.

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

มหาสาวชฺโช หิ อริยุปวาโท อานนฺตริย- จริงอยู่ อริยุปวาทมฺโทยมาก เพราะ
 สทิสฺสตุตา. วุตฺตมฺปิ เจตฺ "เสยฺยถาปิ เป็นกรรมที่เหมือนกับอนันตริยกรรม. ข้อนี
 สารีปุตฺต ภิกุชฺช สีสฺสมฺปนฺโน สมาธิ- สมควยพระพุทฺธคํารัสที่ตรัสไว้ดังนี้ว่า "คฺกูร
 สมฺปนฺโน ปณฺณาสฺมฺปนฺโน ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สารีปุตฺร ภิกุชฺชเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้
 อณฺเฏ อาราธเยยฺ, เอวํ สมฺปทมิทฺ ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
 สารีปุตฺต วทามิ ตํ วาจํ อปฺปทาย ตํ พิงกระหึ่มมรหัตผล ในปัจจุบันที่เดี๋ยวฉันใด,
 จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิ อปฺปปฏินิสฺสชฺชิตฺวา คฺกูรสารีปุตฺร เรากล่าวคำอุปไมยนี้ก็ฉันนั้น
 ยถาทํ นิกุชิตฺโต, เอวํ นิริเย"ติ^๑ บุคคลยังละวาจานั้นไม่ได้ ยังละจิตนั้นไม่ได้
 มิจฺฉาทิฏฺฐิตฺโต จ มหาสาวชฺชตฺรํ นาม ยังสละคืนทีลุนั้นไม่ได้, ก็จะต้องตกนรก
 อณฺเฏ นตฺถิ. ยถาท "นาหํ ภิกุชฺชเว อณฺเฏ แน่ ๆ". ก็กรรมอื่นชื่อว่ามโทยมากกว่า
 เอกธมฺมมฺปิ สมฺนุสฺสํสามิ, ยํ เอว มิจฺฉาทิฐิยอมไม่มี. เหมือนดังที่ตรัสไว้ว่า
 มหาสาวชฺชํ, ยถยิทํ ภิกุชฺชเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ, "คฺกูรภิกุชฺชทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็น
 มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมานิ ภิกุชฺชเว วชฺชชานี"ติ^๒ ธรรมอย่างอื่นแม้แต่สักอย่างหนึ่ง, ซึ่งจะมี
 โทยมากเหมือนกับมิจฉาทิฐินี้, คฺกูรภิกุชฺชทั้ง
 หลาย โทยทั้งหลายมิจฉาทิฐิเป็นอย่างยิ่ง"
 ดังนี้.

^๑ ม. ม. ๑๒/๑๔๕.

^๒ อง. เอก. ๒๐/๔๔.

คุณจิตต์สอาด ศรียงค์

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กายสัส เกทาติ อุปาทินนุชฺช-
 ปริจจาคา. ปรมมรณติ ตทนนฺตร
 อภินิพฺพตฺติกฺขนฺธคฺคหณเ^๑ อถว กายสัส
 เกทาติ ชีวิตินฺทฺริยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 มรณติ จุติจิตฺตโต อุตฺธ. อปายนฺติ-
 เอวมาที สพฺพํ นิริยเววจนเมว. นิริโย
 หี สกฺคโมกฺขเหตุภูตา ปุณฺณสมฺมตา อายา
 อเปตตฺตา, สุขานํ วา อายสฺส อภาวา
 อปาโย.

ทุกฺขสฺส คติ ปฏิสฺสรณฺติ / ทุกฺคติ,
 โทสฺพหุสฺส ตาย วา ทฺฐเจน กมฺมุนา
 นิพฺพตฺตา คติ ทุกฺคติ. วิวสา นิปตฺนฺติ
 ตคฺค ทุกฺกฏการิโนติ วินิปาโต,

คำว่า เพราะกายแตก ไคแก่ เพราะ
 การสละอุปาทินนุชฺชไป. คำว่า เบื้อง
หน้าแตกความตาย ไคแก่ ในการถือเอาซึ่ง
 ชันฺธที่บังเกิดเฉพาะในลำดับต่อจากกายแตก
 นั้น. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เพราะกายแตก
 ไคแก่ เพราะความขาดแห่งชีวิตินฺทฺริย.
 คำว่า เบื้องหน้าแตกความตาย คือเห็นเนื่องจาก
 จุติจิตไป. คำนี้มีอาทิอย่างนี้ว่า อบาย ทุกคำ
 เป็นไวพจน์ของนรกนั่นเอง. จริงอยู่ นรก
 ชื่อว่า อบาย เพราะปราศจากความเจริญที่
 สมมติกันว่า บุญอันเป็นเหตุแห่งสวรรค์และ
 ความหลุดพ้น, หรือเพราะไม่มีความเกิด
 แห่งความสุขทั้งหลาย.

ชื่อว่า ทุกฺคติ ควบยอรรถว่าเป็นคติ คือเป็นที่
 แล่นไปเฉพาะแห่งความทุกข์, อีกอย่างหนึ่ง
 คติที่บังเกิดควบยกรรมอันชั่ว เพราะมากไป
 ควบยโทสะ ชื่อว่า ทุกฺคติ. ชื่อว่า วินิปาต

^๑ ส. อภินิพฺพตฺติกฺขนฺธคฺคหณเ.

วินัสสนุตตา ว่า เอตถ ปตฺนติ ควฺยอรรถวา เป็นที่ปราศจากอำนาจตกลง
 สมฺภิชฺชมานงฺคปจฺจจฺจคาตีปี วินิปาโต. ไปของคนผู้กระทำกรรมอันชั่ว, อีกอย่าง
 นตฺถิ เอตถ อสุสํสาทสณฺณิโต อโยติ หนึ่ง ชื่อว่า วินิบาต ควฺยอรรถวา เป็นที่ตก
นิริโย. พินาศไปแห่งอังกาพยพ อันแตกพร้อมอยู่ก็มี.
 ชื่อว่า นิริยะ ควฺยอรรถวา เป็นที่ไม่มี ความ
 เจริญที่รู้กันว่า เป็นความสำราญ.

อถวา อปายกฺกหณฺณ ติริจฺฉานโยนิ อีกอย่างหนึ่ง ท่านแสดงกำเนิด
 ที่เปติ. ติริจฺฉานโยนิ หิ อปาโย เตรีจฺฉาน ควฺยศัพท์ว่า อบาย. จริงอยู่
 สุกฺคิโต อเปตตฺตา, น ทฺคฺคฺติ กำเนิดสัตว์ เตรีจฺฉานชื่อว่า อบาย เพราะ
 มหฺสฺกฺขานํ นาคราชาทินํ สมฺภวโต. ปราศจากสุคติ, แต่ไม่เป็นทุกฺติ เพราะสัตว์
 ทฺคฺคฺติกฺกหณฺณ ปิตฺติวิสัยํ. โส หิ อปาโย เตรีจฺฉานมีพญานาคเป็นต้น ซึ่งมีศักดิ์ใหญ่
 เจว ทฺคฺคฺติ จ สุกฺคิโต อเปตตฺตา ก็ยังมีอยู่. ท่านแสดง เปตวิสัย ควฺยศัพท์ว่า
 ทฺคฺคฺตฺส จ กตฺติฏฺตตฺตา, น ตฺถ วินิปาโต ทฺคฺคฺติ. จริงอยู่ เปตวิสัยนั้นเป็นอบายด้วย
 อสุรฺสทิสอวินิปตฺตตฺตา? วินิปาตฺกฺกหณฺณ เป็นทุกฺติด้วย เพราะปราศจากสุคติ และ
 อสุรฺกายํ. เพราะเป็นคติของความทุกข์, แต่ไม่เป็น
 วินิบาต เพราะไม่ตกพินาศไปเหมือนอย่าง
 พวกอสุร. ท่านแสดง อสุรฺกาย ควฺยศัพท์ว่า
 วินิบาต.

๑. อสุรสทิสอวินิปตตตตา.

โส หิ ยถาวุตฺเตน อตฺถเนน อปาโย เจว
 ทุกฺคตฺติ จ สพฺพสมฺมุสฺสเยหิ จ วินิปตฺตตฺตา
 วินิปาโตตฺติ วุจฺจติ. นีรยคฺคหณฺเณ
 อวีจฺจิทมฺเนกปฺปการํ นีรยเมวาทิ.
 อฺุปฺปนนาตฺติ อฺุปกฺตา, ตตฺถ อภินิพฺพตฺตาตฺติ
 อธิปฺปาโย. วุตฺตวิปริยาเยน สฺกฺกปฺกฺโข
 เวทิตฺพฺโพ.

ท้วงว่า อสุรกายนั้นเป็นอบายด้วย เป็น
 ทุกคิตด้วย โดยอรรถตามที่กล่าวแล้ว และ
 ท่านเรียกว่าเป็นวินิบาต เพราะตกพิณาศไป
 จากกองแห่งความสุขทั้งปวง. ท่านแสดง
 นรกอันมีประการมิใช่น้อย มือเวจีเป็นต้น
 นั้นเกี่ยวด้วยศัพท์ว่านिरये. บทว่า อฺุปฺปนนา
 แปลว่า เข้าถึงแล้ว, อธิบายว่า บังเกิด
 เฉพาะแล้วในอบายเป็นต้นนั้น. ฟังทราบ
 สุกัลป์กะ (คือฝ่ายขาว) โดยปริยายต่าง
 จากที่กล่าวแล้ว.

อยมฺปน วิเสโส : ตตฺถ สฺกฺคตฺติคฺคหณฺเณ
 มนุสฺสาคตฺติปิ สงฺกฺคยฺหติ, สกฺคคฺคหณฺเณ
 เทวคฺคตฺติเยว. ตตฺถ สฺนฺทฺรา คตฺติตฺติ สฺกฺคตฺติ.
 รุปาทึหิ วิสเยหิ สฺกฺกฺสุ อคฺโคตฺติ สฺกฺโค.
 โส สพฺโพปิ ลฺุชฺชนฺณเจน^๑ โลโกติ อยฺ
 วจฺนตฺโต. อิติ "ทิพฺเพน จกฺขฺณา"ตฺติอาทึ

ส่วนความต่างก็มีดังนี้: ในข้อนี้แม่
 มนุษยคติท่านก็สงเคราะห์ด้วยศัพท์ว่า สุกคิต,
 เทวคติอย่างเดียว ท่านสงเคราะห์ด้วย
 ศัพท์ว่า สักกะ. ในข้อนี้ ชื่อว่า สุกคิต
 ด้วยอรรถว่า เป็นคติอันดี. ชื่อว่า สวรรค
 ด้วยอรรถว่า มีอารมณ์อันดี ด้วยอารมณ์

^๑ ฉ. ลุชฺชนฺปฺลฺุชฺชนฺณเจน, วิสฺทฺธิมคฺค.

๒/๒๗๓ ปฺลฺุชฺชนฺณเจน.

วรรค)

๑. ญาณกถา ๕๔. พรรณนาทิพจักขุญาณนิเทศ

๒๗๕

สัพพ นิคมนวจนัน. เอว ทิพเพน ทังหลายมีรูปเป็นตน. มีอรรถแห่งถ้อยคำ
จักขุณา ปสฺสตีติ อยเมตถ สงฺเขปตฺโตติ. คังนี้ว่า สวรรคันั้นทั้งหมด ชื่อว่า โลก
ด้วยอรรถว่า ฉิบหายย่อยยับ. คำว่า "ด้วย
ทิพจักขุ" เป็นตน ทั้งหมดเป็นคำนิคมด้วย
ประการฉะนี้. ในข้อนี้มีอรรถโดยสังเขป
คังนี้ว่า ย่อมเห็นด้วยทิพจักขุด้วยประการ
ฉะนี้.

ทิพพจักขุญาณนิเทศสวณฺณา นิฏฺฐิตา.

พรรณานินิเทศแห่งทิพจักขุญาณ จบ.

๑๑๑-๑๑๑-๑๑๑-๑๑๑-๑๑๑

คุณนิยม มงคลสุข

สร้างคณฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อิมะสุ ปญฺจสุ ฌาเณสุ อิทธิวิธญาณ
 ปรีตมฺหคฺคตอตีตํ นาคตปฺจฺจฺปนฺนอชฺฌตฺต-
 พหิทฺธารมฺมณวเสณ สํตฺตสุ อารมฺมเณสุ
 ปวตฺตตี. โสตธาตฺวิสุทฺธิญาณ ปรีต-
 ปฺจฺจฺปนฺนอชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณวเสณ จตฺตสุ
 อารมฺมเณสุ ปวตฺตตี. เจโตปริยญาณ
 ปรีตมฺหคฺคตอปฺปมาณมคฺคตอตีตํ นาคต-
 ปฺจฺจฺปนฺนพหิทฺธารมฺมณวเสณ อฏฺฐสุ
 อารมฺมเณสุ ปวตฺตตี.

ในบรรดาญาณทั้ง ๕ นี้ อิทธิวิธญาณ
 ย่อมเป็นไปในอารมณ ๗ คือ ปรีตอารมณ
 มหัคคตอารมณ อตีตอารมณ อนาคตอารมณ
 ปัจจุบันนารมณ อัชฉัตตอารมณและพหิทธารมณ.
โสตธาตฺวิสุทฺธิญาณ ย่อมเป็นไปในอารมณ ๔
 คือปรีตอารมณ ปัจจุบันนารมณ อัชฉัตตอารมณ
 และพหิทธารมณ. เจโตปริยญาณ ย่อม
 เป็นไปในอารมณ ๘ คือ ปรีตอารมณ
 มหัคคตอารมณ อปฺปมาณารมณ มัคคตอารมณ
 อตีตอารมณ อนาคตอารมณ ปัจจุบันนารมณ
 พหิทธารมณ.

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ปรีต-
 มหคฺคตอปฺปมาณมคฺคตอตีตอชฺฌตฺตพหิทฺธา-
 นวตฺตพพารมฺมณวเสณ อฏฺฐสุ อารมฺมเณสุ
 ปวตฺตตี. ทิพฺพจกฺขุญาณ ปรีตปฺจฺจฺปนฺน-
 อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณวเสณ จตฺตสุ
 อารมฺมเณสุ ปวตฺตตี. ยถากัมมุปกฺกญาณ
 ปรีตมฺหคฺคตอตีตอชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณวเสณ
 ปญฺจสุ อารมฺมเณสุ ปวตฺตตี. อนาคต-

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ย่อมเป็นไปใน
 อารมณ ๘ คือ ปรีตอารมณ มหัคคตอารมณ
 อปฺปมาณารมณ มัคคตอารมณ อตีตอารมณ
 อัชฉัตตอารมณ พหิทธารมณและนวัตตพพารมณ.
ทิพฺพจกฺขุญาณ ย่อมเป็นไปในอารมณ ๔ คือ
 ปรีตอารมณ ปัจจุบันนารมณ อัชฉัตตอารมณ
 และพหิทธารมณ. ยถากัมมุปกฺกญาณ ย่อมเป็น
 ไปในอารมณ ๕ คือปรีตอารมณ มหัคคตอารมณ

คุณนิยม มงคลสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ญาณ ปริศนาคุคตอปปมาณมคคอนาคต- อตีตารมณ อชัตตารมณ และพหิตถารมณ.
 อชุตตพหิตถานวตตพพารมณวเสน อนาคตังสญาณ ยอมเป็นไปในอารมณ ๘ คือ
 อภูสสุ อารมณเณสุ ปวตตตีตี. ปริตตารมณ มหัคคตารมณ อปปมาถารมณ
 มัคคตารมณ อนาคตารมณ อชัตตารมณ
 พหิตถารมณ และนวัตตพพารมณ ดังนี้แล.

ปญจญาณปภินณกั นิฏฐิตัง.

หมวดเบ็ดเตล็ดแห่งญาณทั้ง ๕ จบ.

๕๕. อาสวกุชยฃณณนิตุเทสวณณนา

๕๕. พรรณนานิเทศแห่งอาสวกุชยฃณณ

๑๐๗. อาสวกุชยฃณณนิตุเทเส

๑๐๗. จะวินิจฉัยในนิตเทศแห่งอาสวกุ-

อนณณตณณสสามิตินทริยาที่นี้ วุตตตณณานิ.
กติ จานานิ กจจตีติ เอเกกสส
อุปตติฏจจณนนิยมนตถิ ปุจจนา. เอกกิ จานัน
กจจตีติ เอกสมิ จาเน อุปปชชตีติ วุตต
โหติ. อุปตติโอกาสฏจจณัน หิ ติฏจติ
เอตตณณาคิ จจจจจติ. ฉ จจจจจจจจ
ฉ มกคผลกชชณ.

ชยฃณณตอไป คำว่า อนันณณตณณสสามิตินทริย
เป็นตนมีอรรถไคกลาวไวแล้ว. คำว่า ถึง
ฐานะ เทาไร ? เป็นคำถามเพื่อกำหนด
สถานที่เกิดแห่งอินทริยแต่ละอินทริย. คำว่า
ถึงฐานะ ๑ มีคำอธิบายว่า เกิดในฐานะ ๑.
ก็สถานอันเป็นโอกาสที่เกิดเรียกว่า ฐานะ
ควยอรรถว่าเป็นที่ตั้ง. คำว่า ฐานะ ๖
ไคแกฐานะ ๖ ในขณะแห่งมรรคและผล.

อินทริยานัน อนณณตณณสสามิตินทริยาที่สุ
ตีสุ เอเกกเมว อธิกั โหตีติ ทสสนตถิ
สทธินทริย อธิโมกขปริวาร โหตีติอาทิ
วุตต. ยถา "สทธินทริยสส
อธิโมกขภูโจ"ติอาที่สุ อธิโมกขาทโย
สทธินทริยาที่นั กิจจวเสน วุตตา,

ทานกลาวคำว่า สทธินทริย ซึ่งมีอธิโมกข
เป็นปริวาร เป็นตนไว้ เพื่จะแสดงว่า
ในบรรดาอินทริยทั้ง ๓ มีอนันณณตณณสสามิ-
ตินทริยเป็นตน แต่ละอย่างละอย่างนั้นเพียง
ยิ่งกว่าอินทริยทั้งหลาย ทั้งนี้. ธรรมทั้ง-
หลายมี อธิโมกขเป็นตน ทานกลาวไวควย

๑ พ. ป. ๓๑/๒๓, (ภูมิพโลภิกข ๑/๒๖)

ความเยื่อใยแห่งจิตและเจตสิก ครอบงำแห่ง
จุมสำหรับสنانจะนั้น. อันนี้ท่านกล่าวด้วย
อำนาจมรรคอันสัมปยุตด้วยโสมนั้นนั่นเอง.

อุปกุชาสัมปยุตตมคเค ปน
โสมนสฺสสินฺทริยญฺจาเน อุปกุชินฺทริยํ
ทญฺจพฺพํ. ตมฺปน สัมปยุตฺตานํ
นาตีอุปฺพรุหนฺปรีวารนฺติ คเหตุพฺพํ.
ปวตฺตสฺนตฺตาธิปเตยฺยปรีวารนฺติ ปวตฺตา
สฺนตฺติ ปวตฺตสฺนตฺติ, วตฺตมานสฺนตฺตานนฺติ
อตุโถ.

แต่ในมรรคอันสัมปยุตด้วยอุเบกขา ก็พึงเห็น
อุเบกขินทรีย์ในฐานะแห่งโสมนสฺสสินฺทริยํ. ก็
อุเบกขินทรีย์นั้นพึงถือเอาว่า มีความไม่เข้า
ไปเพิ่มพูนนัก ซึ่งสัมปยุตธรรมทั้งหลายเป็น
บริวาร. บทว่า ปวตฺตสฺนตฺตาธิปเตยฺยปรีวารํ
มีคำอธิบายว่า สันตติที่เป็นไป ชื่อว่าปวัตต-
สันตติ, ความว่า ความสืบทอดที่กำลังเป็น
ไปอยู่.

อธิปฺตีภาโว อาธิปเตยฺยํ, ปวตฺตสฺนตฺตียา
อาธิปเตยฺยํ ปวตฺตสฺนตฺตาธิปเตยฺยํ.
วตฺตมานชีวิตินฺทริยสฺส อุปรีปวตฺตียา จ
ปจฺจยตฺตา ปุพฺพาปรวเสณ ปวตฺตสฺนตฺตียา
อธิปฺตีภาเวน อนนฺณฆาตณฺณสฺสामीตินฺทริยสฺส
ปรีวารํ โหติ.

ภาวะแห่งความเป็นใหญ่ยิ่ง ชื่อว่า อาธิป-
เตยฺยํ, ภาวะแห่งความเป็นใหญ่ยิ่ง
แห่งความสืบทอดซึ่งกำลังเป็นไปอยู่ ชื่อว่า
ปวัตตสันตฺตาธิปเตยฺยํ. เป็นบริวารแห่ง
อนันฺณฆาตณฺณสฺสामीตินฺทริยํ ด้วยภาวะคือความ
เป็นใหญ่ยิ่ง แห่งความสืบทอดที่กำลังเป็นไป
ด้วยอำนาจเบื้องต้นและเบื้องปลาย เพราะ
เป็นปัจจัยแห่งชีวิตินฺทริยํ ซึ่งกำลังเป็นไปอยู่
และแห่งความเป็นไปยิ่งขึ้นไป.

คณะกรรณ เทพมหานคร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โสตาปัตติมคคกขณ ชาตา
ธมฺมาตีอาที สพุเพสํ มคฺคสมฺปยุตฺตานํ
 วณฺณภณนตฺถํ วุตฺตํ. ตตฺถ มคฺคกขณ
ชาตาตี มคฺคสมฺมุจฺจิตา เอว. น อญฺเณ.
 ยสฺมา ปน มคฺคสมฺมุจฺจิตมฺปิ รูปํ กุสลาทิ-
 นามํ น ลภตี, ตสฺมา ตํ อปเนนฺโต
จเปตฺวา จิตฺตสมฺมุจฺจานํ รูปนฺติ อาห.
 สพุเพว ที เต ธมฺมา กุจฺจนิตานํ สลนาทีหิ
 อตฺถเถหิ กุสลา. เต อารมฺมณํ กตฺวา
 ปวตฺตมานา นตฺถิ เอเตสํ อาสฺวาตี
อนาสฺวา.

คำว่า ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในขณะแห่ง
โสตาปัตติมรรค เป็นต้น ท่านกล่าวไว้
 เพื่อพรรณนาคุณแห่ง ธรรมที่สัมปยุตด้วยมรรค
ทั้งปวง. ในคำนั้น คำว่า เกิดขึ้นในขณะแห่ง
มรรค ได้แก่ ธรรมที่ตั้งขึ้นด้วยมรรคนั้นเอง.
 ไม่ใช่ธรรมเหล่าอื่น. ก็เพราะเหตุว่า
 รูปแมตังขึ้นด้วยมรรค ก็ไม่ได้ชื่อว่ากุศล
 เป็นต้น, ฉะนั้น เมื่อนำเอารูปซึ่งตั้งขึ้น
 ด้วยมรรคนั้นออกไป จึงกล่าวว่า เวณรูปซึ่ง
มีจิตเป็นสมุจฺจาน. จริงอยู่ ธรรมเหล่านั้น
 ทั้งหมดทีเดียว ชื่อว่า เป็นกุศล ด้วยอรรถ
 ที่ทั้งหลายมีการตัดธรรมอันน่าเกลียดเป็นต้น.
 ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า หาอาสวะมิได้ ด้วย
 อรรถว่า ไม่มีอาสวะที่กระทำให้เป็นอารมณ์
 เป็นไปอยู่.

วฏฺฐมฺลํ ฉินฺทนฺตา นิพฺพานํ อารมฺมณํ
 กตฺวา วฏฺฐโต นียนฺตํ นียยานิกา.
 กุสลากุสลสงฺขาทา จยา อเปตฺตฺตา
 อปจยสงฺขาคํ นิพฺพานํ อารมฺมณํ กตฺวา

ชื่อว่า เป็นนียยานิกะ ด้วยอรรถว่า เมื่อตัด
 มूलแห่งวัฏฏะจะกระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์
 แลวนำออกจากวัฏฏะ. ชื่อว่า อปจยคามิ
 ด้วยอรรถว่า ถึงความปราศจากความสังสม

ปวตุตฺตนโต อปจยํ คจฺจนฺตํ อปจยคามิโน,
 ปวตุตฺตํ อปจินฺนตา วิหฺธํ เสนฺตา คจฺจนฺตํ อป
 จยคามิโน. โลเก อปฺริยาปนฺนภาเวน
 โลกโต อุตฺตรา อุตฺตติณฺณาติ โลกุตฺตรา.
 นิพฺพานํ อารมฺมณํ เอเตสฺนติ
นิพฺพานารมฺมณา.

เพราะกระทำนิพพาน ที่เรียกว่า อปจยะ
 เพราะปราศจากความสังสม กล่าวคือกุศล
 และอกุศลให้เป็นอารมณ์เป็นไป, ชื่อว่า
 อปจยคามิ ควยอรรถว่า ไม่สังสมคือทำลาย
 ปวตตะไป ดังนี้ก็มี. ชื่อว่า โลกุตระ
 ควยอรรถว่า เห็นคือขึ้นแล้วจากโลกควย
 ภาวะที่ไม่นับเนื่องอยู่ในโลก. ชื่อว่า มี
นิพพานเป็นอารมณ์ ควยอรรถว่า นิพพาน
 เป็นอารมณ์ของธรรมเหล่านี้.

อิมานิ อฏฺฐินฺทริยานีติอาทิ ปุพฺเพ
 วุตฺตปริวารภาวสฺส จ เตน สหคตาที-
 ภาวสฺส จ อาทิวุตฺตอาการานญจ ที่ปนตฺถํ
 วุตฺตํ. ตตฺถ อฏฺฐินฺทริยานีติ ปุพฺเพ
 วุตฺตนเยน ปณฺธินฺทริเยน สห อฏฺฐ
สหชาตปริวาราคี อฏฺฐสฺ อเอเกน^๑ สห
 อิตเร อิตเร สตฺต สหชาตา หุตฺวา ตสฺส
 สหชาตปริวาราน โหนฺติ.

คำว่า อินทริย์ ๘ เหล่านี้ เป็นต้น
 ทานกล่าวไว้เพื่อจะแสดงภาวะที่เป็นปริวาร
 ที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น ภาวะที่สหคตควย
 ธรรมนั้นเป็นต้น และอาการที่กล่าวไว้ใน
 เบื้องต้น. ในบรรดาคำเหล่านี้ คำว่า
อินทริย์ ๘ ไต่แก่ อินทริย์ ๘ พร้อมกับ
 ปัญฺญินทริย์ ตามนัยที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น
 คำว่า มีสหชาตธรรมเป็นปริวาร ความว่า
 ในบรรดาธรรมทั้ง ๘ ธรรม ๗ นอกนั้นก็

^๑ ฉ. เอเกเคน.

อินทรียแต่ละอย่าง ๆ เป็นธรรมที่เกิกรวมกัน มีสหชาตธรรมเป็นบริวารของอินทรียนั้น.

ตถเว อณฺณํ อณฺณสุสํ อณฺณํ อณฺณสุสํ สํสํ อณฺณมณฺณปริวารรา โหนติ. ตถเว อณฺณมณฺณํ นิสํสยปริวารรา สํมปยุตฺต- ปริวารรา จ โหนติ. สหคตฺตาคิ เตน อนณฺณาทณฺณสุสํมีตินฺทริเยน สห เอกุปฺปาทาทาทีภาวํ คตา. สหชาตาคิ เตเนว สหชาตา.

อนึ่ง เป็นธรรมซึ่งเป็นบริวารแห่งกันและกัน อย่างนี้คือ อินทรียอื่นเป็นบริวารของอินทรียอื่น ๆ. อนึ่ง เป็นธรรมที่มีธรรมที่อาศัยซึ่งกันและกันเป็นบริวาร และเป็นธรรมที่มีธรรมที่ประกอบกันและกันเป็นบริวาร อย่างนั้นเหมือนกัน. คำว่า เป็นธรรมที่สหคต คือเป็นธรรมที่ถึงภาวะ มีการเกิดพร้อมกันเป็นต้น กับอนันฺญาตณฺณสุสํมีตินฺทริยานั้น. คำว่า เป็นธรรมที่เกิกรวมกัน คือเป็นที่เกิดร่วมกับอนันฺญาตณฺณสุสํมีตินฺทริยานั้นนั้นแหละ.

สํสํจฺจาคิ เตเนว สห มิสํสิตา. สํมปยุตฺตาคิ เตเนว สมนํ เอกุปฺปาทาทา- ปกาเรหิ ยุตฺตาคิ. เตวาทิ เต เอว อญฺจ อินฺทริยธมฺมา. ตสํสํสํ อณณฺณาทณณฺณสุสํมีตินฺทริยสุสํ. อาการาคิ ปริวารโกญฺจาสา.

คำว่า เป็นธรรมที่ระคนกัน คือ เป็นธรรมที่เจือกับอนันฺญาตณฺณสุสํมีตินฺทริยานั้นนั้นแหละ. คำว่า เป็นธรรมที่สัมปยุต คือ เป็นธรรมที่ประกอบด้วยประการ มีการเกิดพร้อมกันเป็นต้น เสมอกันกับอนันฺญาตณฺณสุสํมีตินฺทริยานั้นนั้นแหละ. บทว่า เตว คัถบทเป็น เต

เอว แปลว่า ธรรมคืออินทรีย์ ๘ เหล่านั้น
นั้นแหละ. บทว่า ตัสส โยค อนุญา-
ตณฺสํสามิตินฺทฺริยสฺส. คำว่า อาการ ไตฺแก
เป็นส่วนแห่งบริวาร.

ผลกฺขณ ชาตา ธมฺมา สพฺเพว
อพฺยากตา โหนตฺตี รูปสฺสปี อพฺยากตฺตฺตา
จิตฺตสมฺภูจฺานรฺูปเณ สห วุตฺตา.
มคฺคสฺเสว กุสลตฺตฺตา นียฺยานิกตฺตฺตา
อปจยคามิตฺตฺตา จ ผลกฺขณ "กุสลา"ติ
จ "นียฺยานิกา"ติ จ "อปจยคามิโน"ติ
จ น วุตฺตํ. อิตฺตีอาทิ วุตฺตปฺปการนิคมนํ.
ตตฺถ อญฺญสฺสกานิตฺตี อญฺญสฺส มคฺคผลเสสฺ
เอเกกสฺส อญฺญกสฺส วเสน อญฺญ
อินฺทฺริยอญฺญสฺสกาณี. จตุสฺส โหนตฺตี
จตุสฺส อาการา โหนติ.

คำว่า ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในขณะ
แห่งผลทั้งหมดนั้นแหละเป็นอภัยกฤต ไตฺแก
ธรรมที่ท่านกล่าวพร้อมกับรูปที่มีจิตเป็นสมุฏ-
ฐาน เพราะแม้รูปก็เป็นอภัยกฤต. ในขณะ
แห่งผลท่านไม่กล่าววว่า "เป็นกุศล" เพราะ
มรรคเท่านั้นเป็นกุศล ว่า "เป็นนียยานิกะ"
เพราะมรรคเท่านั้นเป็นนียยานิกะ และว่า
"เป็นอปจยคามิ" เพราะมรรคเท่านั้นเป็น
อปจยคามิ. คำว่า อิตฺตี เป็นต้น เป็นคำย่อ
ประการที่ใดกล่าวไว้แล้ว. ในบรรดาคำ
เหล่านั้น คำว่า อญฺญสฺส ๘ หมวด ไตฺแก
หมวด ๘ แห่งอินทรีย์ ๘ หมวด ด้วยอำนาจ
หมวด ๘ แต่ละหมวด ๆ ในมรรคและผล
ทั้ง ๘. คำว่า รวมเป็น ๖๔ คือ รวมเป็น
๖๔ อาการ.

คณะกรรณ เทพมหานคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อาสวาตถิอาท เหฏฐา วุตฺตคฺคฺตเมว.
 อิตฺ อรหฺตฺตมคฺคฺวชฺฌเยว อาสเว
 อวตฺวา เสสฺมคฺคฺตยวชฺฌมานมฺปี วจัน
 อาสวภฺกษวจนสามณฺณมคฺเตน วุตฺตนฺต
 เวทิตพฺพํ. อรหฺตฺตมคฺคฺกณฺณเมว หิ เกจ
 อาสเว อเสสฺตฺวา อาสวานํ เขปนโต
 "ขเย ญาณนฺ"ติ วุจฺจติ. ตสฺมาเยว จ
 อรหาเยว ชีณาสวโติ วุจฺจตีติ.

คำว่า อาสวะ เป็นต้น มีอรรถไค
 กล่าวแล้วในทนนลั้งนั้นเอง. ในที่นี้การ
 ที่ท่านมิไคกล่าวอาสวะทงหลายที่อรหฺตมรรค
 จะพียงมาอย่างเดี้ยว แล้วกล่าวแมอาสวะที่
 มรรคทง ๓ ที่เหลือจะพียงมา พียงทราบว
 ท่านกล่าวโดยพียงเป็นคำสามัญแห่งคำว่า
 อาสวชฺช. จริงอยู่ อรหฺตมรรคญาณเทานัน
 เรียกวา "ขยญาณ" เพราะยังอาสวะ
 ทงหลายให้ลนไป ไมเหลืออาสวะบางพวก
 ไว. ก็เพราะเหตุนี้ทนนทะเลพระอรหฺต
 เทานันท่านจิงเรียกวา ชีณาสพ ดังน้แล.

อาสวภฺกษณญาณนเทศวณฺณา นญฺจิตา.

พรรณนานเทศแห่งอาสวัภกษณญาณ จบ.

คุณมารินทร์ คชพลายุกต์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๕๖-๖๓. สัจจญาณจตุกกทวยนิตุเทศ-
วณฺณนา

๕๖-๖๓. พรรณนานิเทศแห่งหมวด ๔
แห่งสังญาณ ๒ หมวด

๑๐๘-๑๐๙. สัจจญาณจตุกกทวย-
นิตุเทศ ทุกขสฺส ปีฬนฺนุ โจติอาทีน
วุตตตถาเนว. มคคสมงคิสฺส ณานิ
ทุกฺเขเปตฺติ ณานนฺติอาที อนนฺตรจตุกเก
วีย เอกาภิสฺมยวเสน วุตฺตํ. ทฺวิธํ หิ
สัจจณานิ โลกียํ โลกุตฺตรญจ. โลกิกํ
ทฺวิธํ อนุโพธณานิ ปัจจเวกฺขณญาณญจ.
อนุโพธณานิ อาทิกมฺมิกสฺส อนุสฺสวาที-
วเสน นิโรเธ มคฺเค จ ปวตฺตติ,
ทุกฺเข สมฺพเย จ อารมฺมณกรณวเสน.
ปัจจเวกฺขณณานิ ปฏิวินฺนุสจฺจสฺส จตุสฺสปี
สจฺจเจสุ อารมฺมณกรณวเสน.

๑๐๘-๑๐๙. วินิจฉัยในนิเทศแห่งหมวด ๔
แห่งสังญาณ ๒ หมวดสืบต่อไป คำว่า ทุกข
มีสภาวะบีบคั้น เป็นต้น มีอรรถไคกล่าวไว้
แล้วที่เดียว. คำว่า ญาณของท่านผู้มีความ
พร้อมเพรียงด้วยมรรค นี้ เป็นทุกขญาณ
เป็นต้น ท่านกล่าวด้วยอำนาจการตรัสรู้
พร้อมกัน เหมือนอย่างในจตุกกะถัดไป. ก็
สังญาณมี ๒ อย่าง คือ เป็นโลกียะ ๑ เป็น
โลกุตระ ๑. สังญาณที่เป็นโลกียะก็มี ๒ อย่าง
คืออนุโพธญาณ ๑ ปัจจเวกขณญาณ ๑. อนุ-
โพธญาณ ย่อมเป็นไปในนิโรธและในมรรค
ด้วยอำนาจการไต่สัจจรับฟังมา เป็นต้น
ของกุสบุตรผู้เริ่มบำเพ็ญเพียร, ย่อมเป็นไป
ด้วยอำนาจกระทำให้เป็นอารมณ์ในทุกข์และ
ในสมุทัย. ปัจจเวกขณญาณ ย่อมเป็นไปด้วย
อำนาจการกระทำให้เป็นอารมณ์ ในสังจจะ
ทั้ง ๔ ของท่านผู้มีสังจจะอันใดแห่งตลอดแล้ว.

คุณมารินทร์ คชพลาญกต์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วรรค) ๑. ญาณกถา ๕๖-๖๓. พรรณานานิเทศแห่งหมวด ๔ แห่งสังญาณ ๒ หมวด ๒๘๗

โลกุตตร^๑ ปฏิเวธฌาน^๒ นิโรธมารมม^๓ ปฏิเวธญาณอันเป็นโลกุตระ กระทำนิโรธให้
กตวา กิจจโต จตุตตาริ สัจจานิ เป็นอารมณ์ยอมแห่งตลอดสังจะทั้ง ๔ โดย
ปฏิวิษณติ. ยถาห "โย ภิกขเว ทุกข^๔ กิจ. ดังที่ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปัสสตี, ทุกขสมุทย^๕ปิ โส ปัสสตี, บุคคลโดยยอมเห็นทุกข์, บุคคลนั้นยอมเห็นแม่^๖
ทุกขนิโรธ^๗ปิ ปัสสตี, ทุกขนิโรธคามินี^๘ ทุกขสมุทัย, ยอมเห็นแม่ทุกขนิโรธ, ยอม
ปฏิบัติ^๙ปิ ปัสสตี"ติ สัพพ^{๑๐} วุตตพพ^{๑๑}. เห็นแม่ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ" ฟังกล่าว
อิธปิ อิมินา วาเรน อิทเมว วุตต^{๑๒}. ทั้งหมด. แม่ในอธิการนี้สังญาณนั้นแหละ
คัมปน โลกุตตรม^{๑๓}ปิ "ทุก^{๑๔}เช ฌานน^{๑๕}"ติ- ท่านกล่าวไว้โดยวาระนี้. ก็สังญาณนั้น
อาทีน^{๑๖} นามานิ ลภตีติ ทสฺสสตถ^{๑๗} วุตต^{๑๘}. แม่เป็นโลกุตระ ท่านกล่าวไว้เพื่อจะแสดง
อิธ ปน โลกิกฌานเมว อธิปเปต^{๑๙}. ว่า ยอมได้ชื่อ มีชื่อว่า "ทุกขญาณ" เป็นต้น.
ตสฺมาเขว จ ตตถ กตม^{๒๐}ี ทุก^{๒๑}เช ฌานน^{๒๒}ติ- แต่ในที่นี้ ประสงค์เอาญาณที่เป็นโลกิยะเท่า
อาทีมาห. นั้น. ก็เพราะเหตุนั้นนั่นแหละ ท่านพระ-
ธรรมเสนาบดีจึงกล่าวคำว่า ในญาณเหล่านี้
นั้นทุกขญาณเป็นไฉน ดังนี้ เป็นต้น.

ตตถ ทุก^{๒๓}ชี อารพภาติ^{๒๔} ทุก^{๒๕}ขสจ^{๒๖}จ^{๒๗} ในคำนั้น คำว่า ที่ปรารภทุกข์ ได้แก่
อาลมพิตวา, อารมม^{๒๘}ณ^{๒๙} กตวาติ อตโต. หน่วงเหนี่ยวทุกข์สัง, อธิบายว่า กระทำให้
ปญญาติอาทีสุ ตสฺส^{๓๐} ตสฺส^{๓๑} อตตสฺส^{๓๒} เป็นต้น. ในคำว่า ปญญา เป็นต้น

^๑ ส. มหา. ๑๘/๕๔๗.

^๒ คัมภีร์บท สังญาณนั้นนั่นแหละ.

ปากฎกรรมสงฺขาเตน ปญฺญา ปญฺญาปนฺนุ เจน
ปญฺญา, เตน เตน วา อนิจฺจาทีนา
 ปกาเรณ ฌมฺเม ชานาตีติปิ ปญฺญา.
 อิทมสฺสา สภาวปทํ.

มือธบายตั้งต่อไปนี้ ชื่อว่า ปญฺญา ด้วย
 อรรถว่า ทำให้รู้ทั่ว กล่าวคือกระทำอรรถ
 นั้น ๆ ให้ปรากฏ, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่าปญฺญา
 ด้วยอรรถว่า รูธรรมทั้งหลายโดยประการ
 มีความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้นนั้น ๆ ดังนี้
 ก็มี. คำว่า ปญฺญา นี้ เป็นบทแสดงสภาวะ
 ของปญฺญานั้น.

ปชานนากาโร ปชานนา. อนิจฺจาทีนํ
 วิจินาตีติ วิจโย. ปวิจโยติ อุปสฺสฺสฺสฺสฺส
 ปทํ วทฺธิตํ, ปกาเรณ วิจโยติ อตฺตโณ.
 จตฺตสฺสจฺจมฺมํ วิจินาตีติ ฌมฺมวิจโย.

อาการที่รู้ชัดชื่อว่า ปชานนา. ชื่อว่า วิจโย
 ด้วยอรรถว่า เลือกเพ้นธรรมชาติทั้งหลาย
 มีความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น. ท่านเพิ่ม
 บทด้วยอุปสรรคว่า ปวิจโย, ความว่า
 เลือกเพ้นโดยประการ. ชื่อว่า ฌมฺมวิจโย
 ด้วยอรรถว่า สอดส่องธรรมคือสังขะทั้ง ๕.

อนิจฺจาทีนํ สมฺมา ลกฺขณว เสน
สฺสฺสฺสฺส. สํ เหว อุปสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อุปสฺสฺส ปจฺจอุปสฺสฺส วุตฺตา. ภูสํ
 ลกฺขณา เต เต อนิจฺจาทีมฺเม ปฏิจฺจ
อุปสฺสฺส อตฺตโณ.

ชื่อว่า สฺสฺสฺส ด้วยอำนาจความกำหนด
 โดยชอบซึ่งความเป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น.
 สฺสฺสฺสฺส นั้นนั่นแหละ ท่านกล่าวว่า อุป-
สฺสฺส ปจฺจสฺส โดยความต่างกันแห่ง
 อุปสรรค. อธิบายว่า แปลว่าความกำหนด
 อย่างแรงกล้าคือความกำหนดอย่างแรงกล้า

คุณมารินทร คชพลาญกต์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วรรค) ๑. ญาณกถา ๕๖-๖๓. พรรณานิทเทศแห่งหมวด ๔ แห่งสังญาณ ๒ หมวด ๒๘๘

อาศัยธรรมี่ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น
นั้น ๆ.

ปณฺธิตภาโว ปณฺธิจํ. กุสลภาโว
โกสลลํ. นิปฺภภาโว เนปฺภญฺ. อนิจฺจาทีนํ
วิภาวนวเสน^๑ เวภฺยา. อนิจฺจาทีนํ
จินฺตนกวเสน จินฺตา, ยสฺส อฺปฺปชฺชติ,
ตํ อนิจฺจาทีนํ จินฺตาเปตฺตีปิ จินฺตา.

ภาวะแห่งบัณฑิตชื่อว่า ปณฺธิจํ. ภาวะแห่ง
คนผู้ฉลาด ชื่อว่า โกสลลํ. ภาวะแห่งคนผู้
ละเอียดชื่อว่า เนปฺภญฺ. ชื่อว่า เวภฺยา
ด้วยอำนาจยังธรรมทั้งหลายมีความเป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นต้น ให้แจ่มแจ้ง. ชื่อว่า จินฺตา
ด้วยอำนาจของบุคคลผู้มีความคิด ซึ่งธรรม-
ชาติทั้งหลายมีความเป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น,
ชื่อว่า จินฺตา. ด้วยอรรถว่า ความคิดนั้น
เกิดขึ้นแก่ผู้ใด, ย่อมยังผู้นั้นให้คิดถึงความ
เป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น ดังนี้ก็มี.

อนิจฺจาทีนํ อฺปฺปริกฺขตฺตี อฺปฺปริกฺขา.
ภฺรึตี ปจฺวี. อยมฺปิ สณฺหญฺเสน จ
วิตุตฺตญฺเสน จ ภฺรึ วิยาตี ภฺรึ. อถวา
ปณฺญาเยว ภฺรึเต อตุเถ รมตฺตีติ ภฺรึตี
วฺจฺจติ.

ชื่อว่า อฺปฺปริกฺขา ด้วยอรรถว่า เข้าไปเห็น
โดยรอบ ซึ่งความเป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น.
บทว่า ภฺรึ แปลว่า แฝนคิน. แม่ปณฺญานี้
ก็ชื่อว่า ภฺรึ ด้วยอรรถว่า เหมือนกับแฝนคิน
โดยความหมายว่า ละเอียต และโดย

^๑ คณฺฐิปทํ. วิภาวนภาวนวเสน.

^๑ คณฺฐิปท เป็นใน-

อสฺนิ วย ลีลฺลุจฺเจ เกลเส เมตฺติ หีสฺสฺตีติ
เมธา, ขิปฺปิ คฬธารณฺฏฺ เณ วา
 เมธา. ยสฺสุปฺปชฺชตี, ตํ สตฺตฺหิตฺตปฏิปตฺตีติ^๑
 สมฺปยุตฺตธมฺเม จ ยถาวลฺกฺขณฺปปฺปฏิเวเช
 ปรีเนตฺตีติ^๒ ปริณายิกา.

ธมฺเม อนิจฺจาทิวเสเน วิวิธา ปสฺสฺสฺตีติ
วิปัสสนา. สมฺมา ปกาเรหิ อนิจฺจาทินิ
 ชานาตฺตีติ สมฺปชานโน, ตสฺส ภาโว
สมฺปชณฺณ. อฺปปฺลปฺปฏิปฺนฺเน ลินฺธเว วิตฺถิ

ความหมายว่ากว้างขวาง. อีกประการหนึ่ง
 ปัญญาอันแหละท่านเรียกว่า ภูรี เพราะยินดี
 ซึ่งความจริง คือสภาวะทั้งหลาย.

ชื่อว่า เมธา ควฺยอรรถวา ทำลาย คือ
 เบียดเบียนกิเลสทั้งหลาย ุจสายฟ้าฟาด
 ภูเขาศิลาถวนฉะนั้น, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า
 เมธา ควฺยอรรถวา ถือเอาและทรงจำไว้
 ได้อย่างฉับพลัน. ปัญญาชื่อว่า ปริณายิกา
 ควฺยอรรถวา กำหนดคนำไปซึ่งบุคคลผู้เกิด
 ปัญญาอัน ในการปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก
 สัตว์ และในการแทงตลอดลักษณะตามเป็น
 จริงในสัมปยุตธรรมทั้งหลาย.

ชื่อว่า วิปัสสนา ควฺยอรรถวา เห็นต่าง ๆ ซึ่ง
 ธรรมทั้งหลาย ควฺยอำนาจความเป็นของ
 ไม่เที่ยงเป็นต้น. บุคคลชื่อว่า สมฺปชานโน
 ควฺยอรรถวารูความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น

^๑ ฉ. อตฺตฺหิตฺตปฏิปตฺตีติ.

^๒ สฬฺพตฺถ "ปริณาเมตี"ติ ทิสฺสตี,
 อภฺจฺจสาณินิยมฺปน (๒๔๘)
 "ปรีเนตฺตี"ติ เยว.

วรรค) ๑. ญาณกถา ๕๖-๖๓. พรรณานานิเทศแห่งหมวด ๔ แห่งสังญาย ๒ หมวด ๒๕๑

อาโรปนตุล^๑ ปโตโท วีย อุปปเถ โดยประการทั้งหลายโดยชอบ, ภาวะแห่ง
ธาวนกกุญจิตตุ^๑ วิถี อาโรปนตุล^๑ วิชฌตีติ บุคคลผู้^{๖๖}โดยประการ โดยชอบนั้น ชื่อว่า
ปโตโท วีย ปโตโท. สัมปชัญญัง. ปัญญาเหมือนปฏัก ชื่อว่า ปโตโท
ควยอรรถว่าแห่งจิตที่คิดโง่งซึ่งกำลังแล่นไป
นอกทาง เพื่อให้ขึ้นสู่วิถีเหมือนกับปฏักที่แห่ง
มาสินธพอันเดินผิดทางเพื่อให้ขึ้นสู่ทางฉะนั้น.

ทสฺสณลกฺขณเ อินฺทริยํ กโรตีติ
อินฺทริยํ, ปญฺญาสงฺขาคํ อินฺทริยํ
ปญฺณินฺทริยํ. ก็ วุตฺตํ โหตี ? นยิทํ
"ปุริสสฺส อินฺทริยํ ปุริสอินฺทริยนุ"ติอาทิ
วีย ปญฺญา อินฺทริยํ ปญฺณินฺทริยํ, อถ โข
ปญฺญา เอว อินฺทริยํ ปญฺณินฺทริยนฺติ วุตฺตํ
โหตี. อวิชฺชา ย น กมฺปตีติ ปญฺญาพลํ.
กิลลสฺส เจตทญฺ เจน ปญฺญาว สตุลํ
ปญฺญาสตุลํ. อจฺจุคฺคตญฺ เจน ปญฺญาว
ปาสาโท ปญฺญาปาสาโท.

ชื่อว่า อินฺทริยํ ควยอรรถว่า กระทำ
สภาวะเป็นใหญ่ในลักษณะ คือ การเห็น,
อินฺทริยํกล่าวคือปัญญา ชื่อว่า ปญฺณินฺทริยํ.
ท่านกล่าวอรรถาธิบายไว้อย่างไร ? ท่าน
กล่าวอรรถาธิบายไว้ว่า อินฺทริยํนี้ เป็น
อินฺทริยํแห่งปัญญา ชื่อว่าปญฺณินฺทริยํ เหมือน
อย่างคำว่า "อินฺทริยํแห่งบุรุษ ชื่อว่า
ปุริสอินฺทริยํ"เป็นต้นหามีได้, โดยที่แท้อินฺทริยํ
คือปัญญา ชื่อว่าปญฺณินฺทริยํ. ชื่อว่า ปญฺญา-
พลํ ควยอรรถว่าไม่หวั่นไหวในวิชชา.
ศาสตราคือปัญญา ควยอรรถว่า ตัดเสียซึ่ง
กิลล ชื่อว่าปญฺญาสตุลํ. ปราสาทคือปัญญา
ควยอรรถว่าขึ้นไปสูงจึงชื่อว่าปญฺญาปาสาโท.

^๑ ฉ. วิถีอาโรปนตุล.

คุณไชยสิทธิ์ - คุณศิริประภารัตน์ (สัมภาษณ์)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อาโลกนฏฺเฐน ปญฺญา อาโลโก
ปญฺญาอาโลโก. โภภาสนฏฺเฐน ปญฺญา
 โภภาโส ปญฺญาโภภาโส. ปชฺโชตนฏฺเฐน
ปญฺญา ปชฺโชโต ปญฺญาปชฺโชโต.
 ปญฺญาโต หิ เอกปฺลลฺงฺเกน นิสินฺนสฺส
 ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺถุ เอกาโลกา เอก-
 ภาสา เอกปชฺโชตา โหตี.

แสงสว่างคือปัญญา ควยอรรถว่าเป็นเครื่อง
 ทำให้สว่าง ชื่อว่าปัญญาอาโลโก. โภภาส
 คือปัญญา ควยอรรถว่าเป็นเครื่องส่องแสง
 ชื่อว่าปัญญาโภภาโส. ความรุ่งเรือง คือ
 ปัญญา ควยอรรถว่า เป็นเครื่องรุ่งเรือง
 ชื่อว่าปัญญาปชฺโชโต. จริงอยู่ เมื่อบุคคลผู้มี
 ปัญญานั่งขัดสมาธิอยู่ท่าเดียว เหมือนโลกธาตุ
 ย่อมมีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน ย่อมมี
 โภภาสเป็นอันเดียวกัน ย่อมมีความรุ่งเรือง
 เป็นอันเดียวกัน.

เตเนตฺตํ วุตฺตํ. อิมสฺส ปน ตีสุ ปเทสุ
 เอกปเทนาปี เอกสฺมิมิ^๑ อตุเถ สิทฺเธ
 ยาเนตานิ^๒ ภควตา "จตุตาโรเม ภิกฺขเว
 อาโลกา. กตเม จตุตาโร, จนฺทาโลโก
 สุริยาโลโก อคฺคาโลโก ปญฺญาโลโก.
 อิม โข ภิกฺขเว จตุตาโร อาโลกา.
 เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมตฺสํ จตฺนุนํ

ควยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวคำนี้ไว้. ก็เมื่อ
 อรรถนี้สำเร็จแล้ว แมควยบทเดียว ใน
 บรรดาบททั้ง ๓ นี้ พระสูตรทั้งหลายเหล่านี้
 ใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วควย
 อำนาจอัยยาศัยแห่งสัตว์ทั้งหลายว่า "ดูกร-
 ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ เหล่านี้,
 ๔ อะไรบ้าง ? คือแสงสว่างแห่งพระจันทร์

^๑ ฉ. เอตสฺมิมิ.
^๒ ฉ. ยานิ ปเนตานิ.

วรรค) ๑. ญาณภคณา ๕๖-๖๓. พรรณานานิเทศแห่งหมวด ๔ แห่งสังญายาน ๒ หมวด ๒๔๓

อาโลกานัน ยทิทํ ปญญาโลโก". ตถา แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ แสงสว่างแห่งไฟ
"จตุตทาโรเม ภิกขเว โภภาสา. แสงสว่างคือปัญญา. กุกรภิกษุทั้งหลาย
จตุตทาโรเม ภิกขเว ปชุโชตา"^๑ แสงสว่าง ๔ เหล่านี้แล. กุกรภิกษุทั้งหลาย
สตฺตานํ อชฺฌาสยวเสน สตฺตานิ บรรดาแสงสว่าง ๔ เหล่านี้ แสงสว่างคือ
เทสิตานิ. ปัญญาเป็นเลิศ". อนึ่งที่ทรงแสดงไว้ว่า
"กุกรภิกษุทั้งหลาย โภภาส ๔ เหล่านี้,
๔ อะไรบ้าง? คือแสงโอภาสแห่งพระจันทร์
....แสงโอภาสคือปัญญา กุกรภิกษุทั้งหลาย
แสงโอภาส ๔ เหล่านี้แล. กุกรภิกษุทั้งหลาย
บรรดาแสงโอภาส ๔ เหล่านี้ แสงโอภาส
คือปัญญาเป็นเลิศ". "กุกรภิกษุทั้งหลาย
ความรุ่งเรือง ๔ เหล่านี้ ๔ อะไรบ้าง?
คือความรุ่งเรืองแห่งพระจันทร์.... ความ
รุ่งเรืองคือปัญญา กุกรภิกษุทั้งหลายความ
รุ่งเรือง ๔ เหล่านี้แล กุกรภิกษุทั้งหลาย
บรรดาความรุ่งเรือง ๔ เหล่านี้ ความ
รุ่งเรืองคือปัญญาเป็นเลิศ".

^๑ องฺ. จตฺกถ. ๒๑/๑๔๘.

ตพฺบุรุษเปเนว อธิธาปิ เถเรน เทสนา
 กตา. อตุโถ หิ อนเนเกหิ อากาเรหิ
 วิภชฺชมาโน สุวิภคฺโต โหติ, อญฺญถา จ
 อญฺโถ พุชฺฌติ, อญฺญถา อญฺโถติ.
 รติกรณฺญ เจน ปน รติทายกฺก เจน
 รติชนกฺก เจน จิตฺตีกตฺก เจน ทูลลภ-
 ปาตุภาวฺก เจน อตุลฺก เจน อโนมสฺตต-
 ปริโภกฺก เจน จ ปญฺญาว รตนํ
ปญฺญารตนํ.

พระเถระใดกระทำเทศนาไว้แม่นในที่นี้ โดย
 อนุรูปแก่พระสูตรเหล่านั้นนั่นแหละ. เพราะ
 อรรถะ เมื่อได้จำแนกไว้โดยอาการเป็น
 อันมาก ย่อมเป็นอันจำแนกดีแล้ว, คนหนึ่ง
 ก็รู้อย่างหนึ่ง, อีกคนหนึ่งก็รู้อีกอย่างหนึ่ง
 ฉะนั้นแล. ก็รัตนะคือปัญญา ทวยอรรถว่า
 กระทำคามยินดี ทวยอรรถว่า ให้ความ
 ยินดี ทวยอรรถว่า ยังความยินดีให้เกิด
 ทวยอรรถว่า กระทำให้เป็นที่เคารพ ทวย
 อรรถว่า เป็นภาวะปรากฏที่จะพึงได้โดยยาก
 ทวยอรรถว่า เทียบไม่ได้ และทวยอรรถว่า
 เป็นเครื่องใช้สอยของสัตว์ผู้ไม่ต่ำทราม จึง
 ชื่อว่า ปัญญารัตนะ.

น เตน สตุตา มุยฺหฺนฺติ, สยํ
 วา อารมฺมเณ น มุยฺหฺตีติ อโมโห.
ธมฺมวิจยปทํ วุตฺตตฺถเมว. กสฺมา ปเนตฺติ
 ปุน วุตฺตนฺติ ? อโมหสฺส โมหปฏฺิปกฺข-
 ภาวทีปนตฺถํ. เตนเนตฺติ ทีเปติ "ยวฺวายํ
 อโมโห, โส น เกวลํ โมหโต อญฺโถ

ปัญญา ชื่อว่า อโมหะ ทวยอรรถว่า
 เป็นเหตุไม่หลงของสัตว์ทั้งหลาย, หรือทวย
 อรรถว่า ตนเองก็ไม่หลงอยู่ในอารมณ์.
 คำว่า ธัมมวิจยะ มีอรรถใดกล่าวไว้แล้ว
 ที่เดียว. หากจะมีคำถามว่า กับนี้เพราะ
 เหตุไร ท่านจึงกล่าวไว้อีก ? ตอบว่า เพื่อ

คุณไชยสิทธิ์ - คุณศิริประภารัตน์ (สั้ม)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วรรค) ๑. ญาณกถา ๕๖-๖๓. พรรณานิเทศแห่งหมวด ๔ แห่งสังญาย ๒ หมวด ๒๔๕

ธมฺโม, โมหสฺส ปน ปฏิปกฺโข ธมฺมวิจย- จะแสดงภาวะที่โมหะเป็นปฏิปักษ์ต่อโมหะ.
สงฺขาโต อโมโห นาม อธิ อธิปุเปโต"ติ. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงแสดงความข้อนีไวว่า
สมฺมาทิฏฺฐี ยถาวนินฺยยานิกกุสลทิฏฺฐี. "อโมหะนี้ใด, อโมหะนั้นมิใช่เป็นธรรมอื่น
"ตตฺถ กตมํ ทุกฺขสมฺมุทเย ฌาณํ, ตตฺถ จากโมหะอย่างเดียวกัน, แต่ธรรมที่เป็น
กตมํ ทุกฺขนิโรธเย ฌาณํ, ตตฺถ กตมํ ปฏิปักษ์ต่อโมหะ ชื่อว่า อโมหะ กล่าวคือ
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณนฺ"ติ ธมฺมวิจยเย ท่านประสงค์เอาในที่นี้" ดังนี้.
ปุจฺฉาวจฺฉานานิ สงฺเขปวเสน วุตฺตทานีติ. บทว่าสมฺมาทิฏฺฐี ไต่แก่ความเห็นอันเป็นกุศล
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏะ ตามความเป็น
จริง. ท่านกล่าวคำปุจฺฉาไวด้วยอำนาจ
ความย่อว่า "ในญาณนั้นทุกขสมุทฺถญาณเป็น
ใจน, ในญาณนั้นทุกฺขนิโรธญาณเป็นใจน,
ในญาณนั้น ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติญาณเป็น
ใจน" ดังนี้แล.

สจฺจญาณจตุกกทวณินิเทศวณฺณา

นิฏฺฐิตา.

พรรณานิเทศแห่งหมวด ๔ แห่ง

สังญาย ๒ หมวด จบ.

คุณไชยสิทธิ์ - คุณศิริประภารัตน์ (สั้ม)
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๖๔-๖๗. สุตติกปฏิสัมภิทาญาณนิตฺเทศ
วณฺณนา

๖๔-๖๗. พรรณนานนิตฺเทศแห่งปฏิสัมภิ-
ทาญาณล้วน ๆ

๑๑๐. สุตติกปฏิสัมภิทาญาณนิตฺเทศ
อิมสํ ญาณํ ปภททาภาวโตเยว
เหตุจฺญ วิช ปภทํ อทสฺเสตฺวาเยว
อตุตฺเตสฺส ญาณํ อตุตฺตปฏิสัมภิทาตฺถิอาทฺธิ วุตฺตํ.
ปญฺญาปภททาภาเวปิ อตุตฺตนา ปฏฺวิวิธ-
จตุสฺสจฺจรมมตฺตวเสน นานตฺตสฺสพภาวโต
อตุตฺตนาตฺเต ปญฺญา อตุตฺตปฏิสัมภิเท
ญาณนฺตฺถิอาทฺธิ วุตฺตํ.

๑๑๐. จะวินิจฉัยในนิตเทศแห่ง
ปฏิสัมภิทาญาณล้วน ๆ สืบต่อไป ท่าน
กล่าวคำว่า ญาณในอรรถ ชื่อว่า อรรถ-
ปฏิสัมภิทา ทั้งนี้เป็นต้น มิได้แสดงประเภท
ไว้มื่อนอย่างในหนหลังที่เดียว เพราะ
ญาณเหล่านี้ไม่มีประเภทนั่นเอง. แม้เมื่อ
ไม่มีประเภทแห่งปัญญา ท่านกล่าวคำว่า
ปัญญาในความต่างแห่งอรรถ เป็นอรรถ
ปฏิสัมภิทาญาณ ทั้งนี้เป็นต้น เพราะมีความ
แตกต่าง ด้วยอำนาจเพียงสังขธรรมทั้ง ๔
ที่ตนได้แทงตลอดแล้ว.

ตตุต นานตฺเตติ อตุตฺตาทีนํ อเนกภาเว.
ววตฺตนาเนติ อตุตฺตาทีนํ นิจฺจยเน.
สฺสลลภฺชเณติ อตุตฺตาทีนํ สมฺมาทสฺสเน.
อฺปฺปลภฺชเณติ อตุตฺตาทีนํ ภูสํ ทสฺสเน.
ปภทเทติ อตุตฺตาทีนํ นานาภทเท.
ปภทเวเนติ อตุตฺตาทีนํ ปากฏิกฺกรเณน

ในคำนั้น คำว่า ในความต่าง คือ ในความ
เป็นอันมากแห่งอรรถเป็นต้น. คำว่า ใน
ความกำหนด คือ ในการวินิจฉัยอรรถ
เป็นต้น. คำว่า ในการกำหนดเป็นอย่างดี
คือ ในการเห็นโดยชอบซึ่งอรรถเป็นต้น.
คำว่า ในการกำหนดอย่างยิ่ง คือในการเห็น

คุณไชยสิทธิ์ - คุณศิริประภารัตน์ (สัมิ)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุปปาทเน. โชตเนติ อตุถาทินี ทีปเน. อย่างยิ่งซึ่งอรรดเป็นต้น. คำว่า ในประเภท คือในประเภทต่าง ๆ แห่งอรรดเป็นต้น. คำว่า ในความปรากฏ คือในการทำอรรด เป็นต้นให้เกิดขึ้นด้วยการกระทำไห้ปรากฏ. คำว่า ในความกระจ่าง คือในการแสดง ซึ่งอรรดเป็นต้น.

วิโรจเนติ อตุถาทินี วิวิธา ทีปเน. คำว่า ในความรุ่งเรือง คือ ในความ
ปกาสเนติ อตุถาทินี ปกาสเน. แสดงโดยประการต่าง ๆ ซึ่งอรรดเป็นต้น.
 "นानตเต"ติ มุลปท กตุวา สพพ- คำว่า ในความประกาศ คือในความส่องซึ่ง
 สาธารณวเสน วุตต. "ววตุถาเน"ติ อรรดเป็นต้น. ท่านกระทำมุลปทไว้ว่า "ใน
 โสตาปนุนสุส วเสน, "สลลกุขเณ ความต่าง" แล้วกล่าวด้วยอำนาจทั่วไปแก่
 อุปลกุขเณ"ติ สกทาคามิสุส วเสน, บททั้งปวง. ท่านกล่าวคำว่า "ในการกำหนด"
 "ปภเท ปภาวเน"ติ อนาคามิสุส ด้วยอำนาจแห่งพระโสตาบัน, ท่านกล่าว
 วเสน, "โชตเน วิโรจเน ปกาสเน"ติ คำว่า "ในการกำหนดอย่างดี ในการกำหนด
 อรหโต วเสน วุตตนติ เอวเมตถ^๑ อย่างยิ่ง" ด้วยอำนาจแห่งพระสกทาคามี,
 โยชนา กาทพพาคี. ท่านกล่าวคำว่า "ในประเภท ในความ
 ปรากฏ" ด้วยอำนาจแห่งพระอนาคามี,

^๑ ฉ. เอวมุเปตถ.

ท่านกล่าวคำว่า "ในความกระจำง ใน
ความรุ่งเรือง ในการประกาศ" ด้วยอำนาจ
แห่งพระอรหันต์. บัณฑิตพึงกระทำคำประ-
กอบในอธิการนี้แม้ด้วยประการ คังพรรณา
มาฉะนี้แล.

สุตฺตปิฎกปฏิสัมภิทาญาณนิตฺตํ เทสวณฺณนา
นิกฺขิตฺตา.

พรรณานิเทศแห่งปฏิสัมภิทาญาณล้วน ๆ
จบ.

๖๘. อินทริยปโรปริยัตถญาณนิตุเทศ-
วณณนา

๖๘. พรรณานานิเทศแห่งอินทริยปโร-
ปริยัตถญาณ

๑๑๑. อินทริยปโรปริยัตถญาณ-
นิตุเทศ ตถาคตสัสส วจเน อุตุเทศ
สรูปโต อวิชชมาเนปิ "ฉ ญาณานิ
อสาธารณานิ สาวเกหิ"^๑ วุตตตตทา
"ตถาคตสัสส"^๑ติ วุตตเมว โหติ. ตสฺมา
อุตุเทศ อตุถโต สิทธิสฺส ตถาคตวจนสฺส
นิตุเทศ กหมิ กตฺ. สตุเต ปสฺสตีติ
รูปาทีสุ ฉนฺทราเคน สตุตตาย ลคฺคตตาย
สตุตา, เต สตุเต อินทริยปโรปริยัตถ-
ญาณเณน จกฺขุณา ปสฺสตี โอลิเกติ.

๑๑๑. จะวินิจฉัยในนิตุเทศแห่ง
อินทริยปโรปริยัตถญาณสืบต่อไป แม้คำว่า
ตถาคตสฺส จะไม่มีอยู่ในอุเทศ โดยสรูป
เพราะท่านกล่าวไว้ว่า "ฉ ญาณานิ
อสาธารณานิ สาวเกหิ" (ญาณทั้ง ๖
ไม่ทั่วไปด้วยพระสาวกทั้งหลาย) ก็ย่อม
เท่ากับกล่าวบทว่า "ตถาคตสฺส" เหมือนกัน.
เพราะฉะนั้น ในนิตุเทศ ท่านเพิ่มคำว่า
"ตถาคต" ซึ่งสำเร็จโดยใจความในอุเทศ.
คำว่า พระตถาคตยอมทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย
ชื่อว่า สัตว์ เพราะเป็นผู้ของแล้ว คือเป็นผู้
ผู้คิดแล้ว ด้วยฉันทราคะในอารมณ์ทั้งหลาย
มีรูปเป็นต้น, พระตถาคตยอมทรงเห็น คือ
ยอมทรงตรวจกุศลสัตว์เหล่านั้น ด้วยอินทริย-
ปโรปริยัตถญาณ.

^๑ ขุ. ป. ๓๑/๔. (ภูมิพโลภิกขุ ๑/๗)

อปฺปรชกฺ เขตฺติ ปญฺญามเย อกฺขิมฺหิ อปฺปํ
ราคาทิรฺโซ เอเตสฺนฺติ อปฺปรชกฺ ชา,
อปฺปํ ราคาทิรฺโซ เอเตสฺนฺติ วา
อปฺปรชกฺ ชา. เต อปฺปรชกฺ เช.

คำว่า มีกิเลสธุลีน้อยในปัญญาจักขุ ได้แก
สัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่ามีกิเลสธุลีน้อยในปัญญา-
จักขุ เพราะกิเลสธุลีมีรากะเป็นต้นของสัตว์
เหล่านั้นมีอยู่น้อยในจักขุอันสำเร็จด้วยปัญญา,
หรือชื่อว่ามีกิเลสธุลีน้อยในปัญญาจักขุ ด้วย
อรรถว่า กิเลสธุลีมีรากะเป็นต้น ของสัตว์
เหล่านั้นมีอยู่น้อย. พระตถาคตย่อมทรงเห็น
สัตว์เหล่านั้นผู้มีกิเลสธุลีน้อยในปัญญาจักขุ.

มหารชกฺ เขตฺติ ปญฺญามเย อกฺขิมฺหิ มหนฺตํ
ราคาทิรฺโซ เอเตสฺนฺติ มหารชกฺ ชา,
มหนฺตํ ราคาทิรฺโซ เอเตสฺนฺติ วา
มหารชกฺ ชา.

คำว่า มีกิเลสธุลีมากในปัญญาจักขุ ความว่า
สัตว์ทั้งหลายชื่อว่า มีกิเลสธุลีมากในปัญญา-
จักขุ ด้วยอรรถว่า กิเลสธุลีมีรากะเป็นต้น
ของสัตว์เหล่านั้น มีอยู่มากในจักขุคือปัญญา,
หรือชื่อว่า มีกิเลสธุลีมากในปัญญาจักขุ ด้วย
อรรถว่า กิเลสธุลีมีรากะเป็นต้นของสัตว์
เหล่านั้นมีอยู่มาก.

ติกฺขินฺทฺริเย มฺุทินฺทฺริเย ติกฺขานิ
สทฺธาทีนิ อินฺทฺริยานิ เอเตสฺนฺติ
ติกฺขินฺทฺริยา, มฺุทฺุณิ สทฺธาทีนิ อินฺทฺริยานิ
เอเตสฺนฺติ มฺุทินฺทฺริยา.

คำว่า มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน อธิบาย
ว่า สัตว์ทั้งหลายชื่อว่า มีอินทรีย์แก่กล้าด้วย
อรรถว่า อินทรีย์ทั้งหลายมีศรัทธาเป็นต้น
ของสัตว์เหล่านั้นแก่กล้า, สัตว์ทั้งหลายชื่อว่า

คุณวรศักดิ์ . หงษ์ศรีสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

มีอินทริย็อนทวยอรรถวา อินทริย็ทงหลาย
มีศรัทธาเป็นตนของสัตว์เหล่านี้ออน.

สุวากาเร ทวากาเรติ สุนุทธา คำว่า มีอาการดี มีอาการชั่ว มีความว่า
สทุธาทโย อาการา โกฎจาสา สัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่ามีอาการดี ทวยอรรถวา
เอเตสนุติ สุวาการา, กัจฉิตา ครหิตา อาการคือส่วนมีศรัทธาเป็นตนของสัตว์เหล่า
สทุธาทโย อาการา โกฎจาสา นี้ดี, สัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่ามีอาการชั่ว ทวย
เอเตสนุติ ทวาการา. อรรถวา อาการคือส่วนมีศรัทธาเป็นตนของ
สัตว์เหล่านี้ อันบัณฑิตเกลียด คืออันบัณฑิต
ติเตียนแล้ว.

สุวิญญาปเย ทวิญญาปเยติ เย กถิตการณ คำว่า ฟังให้รู้ได้โดยง่าย ฟังให้รู้ได้โดย
สลลลขณติ สุเชน สกุภา โหนติ ยาก อธิบายว่า สัตว์เหล่าใดโดยยอมกำหนด
วิญญาเปตุ, เต สุวิญญาปยา, ตพพิปริตา เหตุทั้งที่ใดกล่าวไว้แล้ว เป็นผู้ที่อาจจะให้
ทวิญญาปยา. สุวิญญาปยา. รู้โดยง่าย, สัตว์เหล่านั้น ชื่อว่าฟังให้รู้
โดยง่าย, สัตว์ที่ตรงกันข้ามกับสัตว์เหล่านั้น
ชื่อว่าฟังให้รู้ได้โดยยาก.

อปเปกจเจ ปรโลกวชชภยทสสาวิโนติ คำว่า บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและโทษ
อปี เอเก ปรโลกญเจว ราคาทิวชชณจ โดยความเป็นภัย มีความว่า สัตว์บางพวก
ภยโต ปสุสนุเต, อิมสุส ปน ปทสุส เห็นอยู่ซึ่งปรโลก และโทษมีราคาจะเป็นตนโดย

คุณวรสักดิ์ หงษ์ศรีสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

นิตฺเตเส ปรโลกสุเสว น^๑ วุตฺตตฺตา
 ขนฺธาทีโลเก จ ราคาทิวชฺเช จ ปร
 พาฬฺหํ ภัยํ ปสฺสนสีลาติ ปรโลกวชฺชภย-
 ทสฺสาวิโน. เต ปรโลกวชฺชภย-
 ทสฺสาวิเนติ^๒ เอวมตฺโต คเหตุพฺโพ.
อปฺเปกฺจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเนติ
 ตพฺพิปริเต. โลโกติ จ ปลุชฺชนฺนุ เจน^๓
วชฺชนฺติ วชฺชนียฺนุ เจน. เอตฺตาวตา
 อุตฺเทสฺส นิตฺเตโส กโต โหติ.

ความเป็นภัย, เพราะในนิเทศแห่งบทนี้
 ท่านมีใ้กล่าววปรโลกไว้ทีเดียว ฉะนั้นสัตว์
 ึ่งหลายจึงชื่อว่ามีปกติ เห็นปรโลกและโทษ
 โดยความเป็นภัย ด้วยอรรถว่า มีปกติเห็น
 โลกมีขันธเป็นต้น และโทษมีราคะเป็นต้น
 อย่างอื่นเป็นภัยอย่างหนัก. ฟังถ้อเอา
 เนื้อความอย่างนี้ว่า เห็นสัตว์เหล่านั้นผู้มี
 ปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย .
 ความว่า บางพวกก็มีใ้เห็นปรโลกและโทษ
โดยความเป็นภัย ใ้แก่ สัตว์ที่ตรงกันข้าม
 จากสัตว์เหล่านั้น. ก็คำว่า โลก ด้วยอรรถ
 ว่าพินาศย่อยยับ. ส่วนคำว่า โทษ ด้วย
 อรรถว่าควรเวร. การแสดงอุเทศ ย่อม
 เป็นอันทานกระทำไว้ด้วยคำเพียงเท่านั้น.

ปุณ นิตฺเตสฺส ปฏินิตฺเตสฺ กโรนฺโต
อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเขติอาทิมาห. ตตฺถ

ท่านพระธรรมเสนาบดีเมื่อจะกระทำ
 ปฏินิเทศแห่งนิเทศอีก จึงกล่าวคำว่า ผู้มี

๑ สัพพโปกฺกเก น-สทฺโท นตฺถิ.

๒ ส. ...ทสฺสาวิเนติ.

๓ ฉ. ลุชฺชนปลุชฺชนฺนุ เจน.

คีสู รตเนสฺ โอกปฺปนสงฺขาทา สทฺธา
 อสฺส อตฺถิติ สทฺโธ. โส สทฺธาสมฺปนฺโน
 ปุคฺคโล อสฺสทฺธิยรชฺสฺส เจว อสฺสทฺธิย-
 มฺลภสฺส เสสาภุสฺสรชฺสฺส จ อปฺปกตฺตา
 อปฺปรชฺกโข. นตฺถิ เอตฺสฺส สทฺธาติ
 อสฺสทฺโธ. โส วุตฺตปฺปการสฺส รชฺสฺส
 มหนตฺตฺตา มหารชฺกโข.

กิเลสเพียงตั้งฐึ้น้อยในจักขุ ผู้มีกิเลสเพียง
ตั้งฐึ้นมากในจักขุเป็นต้น. ในคํานั้นเมื่ออธิบาย
 ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า ผู้มีศรัทธา ด้วยอรรถว่า
 เขามีศรัทธา กล่าวคือ ความเชื่อถึ้อใน
 พระรัตนะทั้ง ๓. บุคคลผู้ตั้งพร้อมด้วยศรัทธา
 นั้น ชื่อว่า มีกิเลสเพียงตั้งฐึ้น้อยในปัญญา-
จักขุ เพราะกิเลสฐึ้นคือความไม่เชื่อ และ
 กิเลสฐึ้นคืออกุศลที่เหล็อ ซึ่งมีความไม่เชื่อ
 เป็นมูลมีอยู่น้อย. ชื่อว่า เป็นผู้ไม่มีศรัทธา
 ด้วยอรรถว่าศรัทธาของบุคคลนี้ไม่มี. บุคคล
 ผู้ไม่มีศรัทธานั้น ชื่อว่า มีกิเลสเพียงตั้งฐึ้น
มากในปัญญาจักขุ เพราะกิเลสฐึ้นมีประการ
 ดังที่ไต่กล่าวแล้วมีอยู่มาก.

อารทฺธํ วิริยมเนนาติ อารทฺธวิริโย. โส
 โภสชฺชรชฺสฺส เจว โภสชฺชมฺลภสฺส
 เสสาภุสฺสรชฺสฺส จ อปฺปกตฺตา
 อปฺปรชฺกโข. หีนวิริยตฺตา กุจฺฉิเตน
 อากาเรน สิทฺตี กุสีโท, กุสีโท เอว
 กุสีโต. โส วุตฺตปฺปการสฺส รชฺสฺส
 มหนตฺตฺตา มหารชฺกโข.

ชื่อว่า ผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว ด้วย
 อรรถว่า ความเพียรอันบุคคลนี้ปรารภแล้ว.
 บุคคลผู้มีความเพียรอันปรารภแล้วนั้น จึงชื่อ
 ว่ามีกิเลสฐึ้น้อยในปัญญาจักขุ เพราะกิเลส
 ฐึ้นคือความเก็ยจกราน และกิเลสฐึ้นคือ
 อกุศลที่เหล็อ ซึ่งมีความเก็ยจกรานเป็นมูลมี
 อยู่น้อย. บุคคลใ้โดยอมจมลงโดยอาการ

อันบัณฑิตเกลียด เพราะเป็นผู้มีความเพียร
 อันแล้ว เหตุนี้ บุคคลนั้นชื่อว่า กุสโล, กุสโล
 นั้นแหละ เป็นกุสโล แปลว่าคนเกียจคร้าน.
 คนเกียจคร้านนั้นชื่อว่า ผู้ที่มีกิเลสเพียงตั้ง
 ฐิติมากในปัญญากัมม เพราะกิเลสเพียงตั้ง
 ฐิติ มีประการตั้งที่ไต่กลางแล้วมีอยู่มาก.

อามมณั อูเปจจ จิตา สติ อสุสาติ
อุปฺภูจิตฺตสฺสตี. โส มุญฺจสฺสจฺจรชฺสสฺส เจว
 มุญฺจสฺสจฺจมูลกฺสฺส สเสสา กุสฺสรชฺสสฺส จ
 อปฺปกตฺตทา อปฺปรชฺกโข. มุญฺจา นฺนฺจา
 สติ อสุสาติ มุญฺจสฺสตี. โส วุตฺตป-
 ปการสฺส รชฺสสฺส มหนฺตตฺตทา มหารชฺกโข.

สติเข้าไปอาศัยอารมณ์ตั้งอยู่ ของบุคคลนั้น
 มีอยู่ เหตุนี้บุคคลนั้นชื่อว่า ผู้มีสติเข้าไป
ตั้งมั่นอยู่. บุคคลที่มีสติเข้าไปตั้งมั่นนั้นชื่อว่า
 มีกิเลสเพียงตั้ง ฐิติน้อยในปัญญากัมม เพราะ
 กิเลสเพียงตั้ง ฐิติ คือความเป็นผู้มีสติหลงลืม
 และกิเลสเพียงตั้ง ฐิติ คืออกุศลที่เหลือ ซึ่งมิ
 ความเป็นผู้มีสติหลงลืมเป็นมูลมีอยู่น้อย. สติ
 ของบุคคลนั้นหลงลืมแล้ว คือนิบหายไป
 เหตุนี้ บุคคลนั้นชื่อว่า มีสติอันหลงลืมแล้ว.
 บุคคลผู้มีสติอันหลงลืมแล้วนั้น ชื่อว่า มีกิเลส
 เพียงตั้ง ฐิติมากในปัญญากัมม เพราะกิเลส
 เพียงตั้ง ฐิติมีประการตั้งที่ไต่กลางแล้วมีอยู่มาก.

คุณวรสกคี่ หงษ์ศรีสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุปปนาสมาธินา อุปจารสมาธินา वा บุคคลชื่อว่า สมาหิโต ด้วยอรรถว่า มาตั้ง
 อารมมณเ สมี, สสมา वा อหิโต ใจ คือ ดำรงใจสมาเสมอหรือโดยชอบใน
 จิตตติ สมาหิโต, สมาหิตจิตตติ वा อารมณด้วยอุปปนาสมาธิ หรืออุปจารสมาธิ,
 สมาหิโต. โส อุตฺตจฺจรสฺส เจว อิกอย่างหนึ่ง บุคคลผู้มีจิตตั้งมั่น เหตุนั้น
 อุตฺตจฺจมูลกฺสฺส เสสากุสลรสฺส จ ชื่อว่า สมาหิโต. บุคคลผู้มีจิตตั้งมั่นนั้น
 อุปปกตฺตา อุปฺพรชกฺโข. ชื่อว่า มีกิเลสเพียงตั้งรู้ล้นอยู่ในปัญญาจักขุ
 เพราะกิเลสเพียงตั้งรู้ล้น คืออุทัจจะ และ
 กิเลสเพียงตั้งรู้ล้น คืออกุศลที่เหลือ ซึ่งมี
 อุทัจจะเป็นมูลมีอยู่น้อย.

น สมาหิโต อสมาหิโต. โส วุตฺตป- บุคคลไม่ใช่ผู้มีจิตตั้งมั่น ชื่อว่า อสมาหิโต
 ปการสฺส รชสฺส มหนตฺตฺตา มหารชกฺโข. (ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น). บุคคลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นนั้น
 อุตฺยตฺตคามินี ปญฺญา อสฺส อตฺถิติ ชื่อว่า ผู้มีกิเลสเพียงตั้งรู้ล้นมากในปัญญาจักขุ
ปญฺญา. โส โมหรชสฺส เจว เพราะกิเลสเพียงตั้งรู้ล้น มีประการตั้งที่ใด
 โมหมูลกฺสฺส เสสากุสลรสฺส จ กล่าวแล้วมีอยู่มาก. ปัญญาเป็นเหตุใหญ่ถึง
 อุปปกตฺตา อุปฺพรชกฺโข. โมหมุพฺพตฺตา ความเกิดขึ้น และความดับไปของบุคคลนั้นมี
 ทฺฐจา ปญฺญา อสฺสาติ ทฺุปฺปญฺโญ. โส อยู่ เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ผู้มีปัญญา
 วุตฺตปฺปการสฺส รชสฺส มหนตฺตฺตา บุคคลผู้มีปัญญานั้น ชื่อว่า มีกิเลสเพียงตั้งรู้ล้น
 มหารชกฺโข. ในจักขุน้อย เพราะกิเลสเพียงตั้งรู้ล้น คือ
 โมหะ และกิเลสรู้ล้น คืออกุศลที่เหลืออันมี
 โมหะเป็นมูลมีอยู่น้อย. ปัญญาของบุคคลนั้น

คุณวรสักดิ์ หงษ์ศรีสุวรรณ
 สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อันโทษประทุษร้ายแล้ว เพราะเป็นผู้หลง
 ควายนโหะ เหตุนี้บุคคลนั้นชื่อว่า มีปัญญาทราม.
 บุคคลผู้มีปัญญาทรามนั้น ชื่อว่า มีกิเลสเพียง
 ดังธูลีมากในปัญญาจักขุ เพราะกิเลสเพียง
 ดังธูลีมีประการดังที่ไต่กล่าวแล้วมีอยู่มาก.

สทโธ ปุคคโล ติกขินทริโยติ พหุล
 อูปฺปชฺชมานาย พลวติยา สทฺธาย สทฺโธ,
 เตเนว สทฺธินทฺริเยน ติกขินทฺริโย.
อสฺสทฺโธ ปุคคโล มุทฺธินทฺริโยติ พหุล
 อูปฺปชฺชมาเนน อสฺสทฺธิเยน อสฺสทฺโธ,
 อนฺตรนฺตรรา อูปฺปชฺชมาเนน ทุพฺพลเณ
 สทฺธินทฺริเยน มุทฺธินทฺริโย. เอส นโย
 เสเสสุปี.

คำว่า บุคคลผู้มีศรัทธามีอินทรีย์แก่กล้า
 ความว่า บุคคลผู้มีศรัทธาควดยศรัทธาอันมี
 กำลังซึ่งเกิดขึ้นอยู่มาก, เป็นคนมีอินทรีย์
 แก่กล้าควดยอินทรีย์ คือศรัทธาอันนั้นแหละ.
 คำว่า บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา เป็นบุคคลมีอินทรีย์
 อ่อน ความว่า บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาควดย
 ความไม่มีศรัทธาที่เกิดขึ้นอย่างมาก, เป็น
 บุคคลมีอินทรีย์อ่อน ควดยอินทรีย์คือศรัทธา
 ซึ่งมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว ซึ่งเกิดขึ้น
 อยู่ในระหว่าง ๆ. แม้ในบทที่เหลือก็มีดังนี้.

สทฺโธ ปุคคโล สุวากาโรติ ตาย เอว
 สทฺธาย โสภนากาโร. อสฺสทฺโธ ปุคคโล
ทฺวากาโรติ เตเนว อสฺสทฺธิเยน
 วิรูปากาโร. เอส นโย เสเสสุปี.

คำว่า บุคคลผู้มีศรัทธา เป็นบุคคลผู้มีอาการดี
 ความว่า บุคคลผู้มีอาการงามควดยศรัทธา
 นั้นแหละ. คำว่า บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเป็น
 บุคคลผู้มีอาการทราม ความว่า เป็นบุคคล

คุณวรสักดิ์ หงษ์ศรีสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สุวิธยาปโยติ สุ เชน วิธยา เปตุ
สกุณเวยโย. ทวิธยาปโยติ ทุก เชน
วิธยา เปตุ สกุณเวยโย. ปรโลกวชชภย-
ทสสาวิติ เอตถ ยสฺมา ปณฺญา-
สมฺปนฺนสฺเสว สทฺธา ทีนึ สุปริสุทฺธานิ
โหนติ, ตสฺมา สุปริสุทฺธสทฺธา ทีสมฺปนฺโน
ตํสมฺปยุตฺตาย, สุปริสุทฺธสทฺธา ทีสมฺปนฺโน ปิ
วา ตปฺปจฺจาย ปณฺญา ปรโลก-
วชชภยทสสาวิ โหติ. ตสฺมา เอว หิ
สทฺธา ทโย ปิ จตุตา โร "ปรโลกวชชภย-
ทสสาวิ" ติ วุตฺตา.

ผู้มีอาการน่าเกลียด ด้วยความเป็นผู้ไม่มี
 ศรัทธาเช่นนั้นแหละ. แม้ในบทที่เหลือก็มีดังนี้.
 คำว่า ฟังใหญ่แจงดไโดยง่าย ความว่าเป็น
 บุคคลอันพระตถาคตเจ้าอาจจะให้เข้าใจได้
 โดยง่าย. คำว่า ฟังใหญ่แจงดไโดยยาก
 ความว่า เป็นบุคคลอันพระตถาคตเจ้าอาจ
 จะให้เข้าใจได้โดยยาก. ในคำว่า ผู้มีปกติ
เห็นว่าเป็นภัยในปรโลก และในโทษนี้ มี
 อธิบายว่า เพราะเหตุที่คนชาติทั้งหลาย
 มีศรัทธาเป็นต้นของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
 นั้นแหละ เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ดี, ฉะนั้น
 บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาอันบริสุทธิ์ดีเป็น
 ต้น จึงเป็นผู้มีปกติเห็นว่าเป็นภัยในปรโลก
 และในโทษด้วยปัญญา อันสัมปยุตด้วยศรัทธา
 อันบริสุทธิ์ดีเป็นต้นนั้น, อีกอย่างหนึ่ง แม้
 บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา อันบริสุทธิ์ดี
 เป็นต้น ก็ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีปกติเห็นว่าเป็นภัย
 ในปรโลกและในโทษ ด้วยปัญญาอันมีศรัทธา
 อันบริสุทธิ์ดีเป็นต้นนั้นเป็นปัจจัย. ก็เพราะ
 เหตุเช่นนั้นแหละ บุคคลทั้ง ๔ มีบุคคลผู้มีศรัทธา

คุณอรุณ สงวน เขื่อ - คุณสำราญ ศรี
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เป็นต้น ท่านจึงกล่าวว่ "เป็นผู้มีปกติเห็น
ว่าเป็นภยันในปรโลกและในโทษ" ดังนี้.

๑๑๒. อิทานิ "ปรโลกวชฺชฌย-
ทสฺสาวิ"ติ เอตฺถ วุตฺตํ โลกญฺจ วชฺชญฺจ
ทสฺเสตํ โลกิโกอาทิมาห. ตตฺถ ขนฺธา
เอว ปลุชฺชนฺนุเจเน^๑ โลกิโก ขนฺธโลก.
เสสทฺวเขปิ เอเสว นโย. วิปตฺติภว-
โลกิโก อปายโลก. โส หิ อนิฏฺฐ-
ผลตฺตา วิรุโป โลกิโก^๒ วิปตฺติ, ภวตีติ
ภโว, วิปตฺติ เอว ภโว วิปตฺติภโว,
วิปตฺติภโว เอว โลกิโก วิปตฺติภวโลกิโก.

๑๑๒. บัดนี้ ท่านพระธรรมเสนาบดี
ประสงค์จะแสดงโลกและโทษที่ท่านใดกล่าว
ไว้ในคำว่า "มีปกติเห็นว่าเป็นภยันในปรโลก
และในโทษ" นี้ จึงกล่าวคำว่า โลก ดังนี้
เป็นต้น. ในคำนั้น ชื่อว่าโลก ด้วยอรรถว่า
สลายย่อยยับคือชั้นทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น
จึงชื่อว่าชั้นโลก (แปลว่า โลกคือชั้น).
ในบททั้งสองที่เหลือก็มีนัยดังนี้. คำว่า โลก
คือวิปตฺติภ ไต่แก่ โลกคืออบาย. จริงอยู่
โลกนั้นชื่อว่าวิบัติ ด้วยอรรถว่า โลกผิตรูป
ไป เพราะมีผลอันสัตว์ไม่ปรารถนาแล้ว,
ชื่อว่า ภพ ด้วยอรรถว่ามีอยู่, ภพคือวิบัติ
ชื่อว่า วิบัติภพ, โลกคือวิบัติภพ จึงชื่อว่า
วิปตฺติภวโลกิโก (แปลว่าวิบัติภพ).

วิปตฺติสมภวโลกิโก อปายูปคํ กมฺมํ. ตํ
หิ สมภวติ เอตฺสฺมา ผลนฺติ สมภโว,

คำว่า โลกคือวิบัติสมภพ ไต่แก่กรรมอันเข้า
ถึงอบาย. จริงอยู่ กรรมนั้นชื่อว่า สมภพ

^๑ ฉ. ลุชฺชนปลุชฺชนฺนุเจเน. ^๒ ฉ. ลาโกติ.

วิปตุติยา สมภโว วิปตุติสมภโว,
วิปตุติสมภโว เอว โลโก วิปตุติสมภว-
โลโก. สมปตุติภวโลโกติ สุกติโลโก.
โส หนี อัญผลตุตา สุนฺทโร โลโกติ^๑
สมปตุติ,

ด้วยธรรมดาว่า เป็นแดนเกิดแห่งผล, สมภพ
แห่งวิบัติชื่อว่าวิบัติสมภพ, โลกคือวิบัติสมภพ
จึงชื่อว่า วิปตุติสมภวโลโก แปลว่า โลกคือ
วิบัติสมภพ. คำว่า สมปติภวโลก ใดแก
โลกคือสุคติ. จริงอยู่ โลกคือสุคตินั้นชื่อว่า
สมปติ ด้วยธรรมดาว่า มีลาภอันดีเพราะมีผล
อันสัตว์ปรารถนาแล้ว,

ภวตีติ ภโว, สมปตุติ เอว ภโว
สมปตุติภโว, สมปตุติภโว เอว โลโก
สมปตุติภวโลโก. สมปตุติสมภวโลโกติ
สุคตูปคัมภิมม. ตัม หนี สมภวติ เอตสฺมา
ผลนฺติ สมภโว, สมปตุติยา สมภโว
สมปตุติสมภโว, สมปตุติสมภโว เอว
โลโก สมปตุติสมภวโลโก. เอโก
โลโกติอาทินิ เหมจฺจา วุตฺตตุถาเนว.

ชื่อว่าภพ ด้วยธรรมดาว่ามี, ภพคือสมปติ
ชื่อว่าสมปติภพ, โลกคือสมปติภพ จึงชื่อว่า
สมปตุติภวโลโก แปลว่า โลกคือสมปติภพ.
คำว่า สมปติสมภวโลก ใดแก่กรรมอัน
เข้าถึงสุคติ. จริงอยู่ กรรมนั้นชื่อว่าสมภพ
ด้วยธรรมดาว่า เป็นแดนเกิดแห่งผล, สมภพ
แห่งสมปติ ชื่อว่าสมปติสมภพ, โลกคือสมปติ
สมภพ จึงชื่อว่า สมปตุติสมภวโลโก แปลว่า
โลกคือสมปติสมภพ. คำว่า โลกหนึ่ง
เป็นต้น มีอรรถไต่กล่าวไว้แล้วในหนหลัง
นั่นเอง.

^๑ ฉ. ลวโกติ.

สหธรรม.ป-พ.๔-๒๐

วชชนฺติ นบุสฺสกวณฺโณ อสุโกติ
 อนิทฺธิภูจฺจตุตา กตฺ. กิเลสํ รากาทยโย.
ทุจฺจริตาติ ปาณาติปาตาทยโย.
อภิสงฺขาราติ ปุณฺณอภิสงฺขาราทยโย.
ภวคามิกมฺมาติ อุตฺตโน วิปากทานวเสณ
 ภวํ กจฺจนฺตีสึติ ภวคามิโน, อภิสงฺขาราเรสุปิ
 วิปากชนกาเนว กมฺมานิ วุตฺตานิ. อิตฺติ
 วุตฺตปฺปการนิตฺสสนฺ.

บทว่า วชฺช เป็นคำอุปสมถ์ ท่าน
 กระทำไว้เพราะมิได้แสดงไขว่ คำโน้น
 ดังนี้. คำว่า กิเลส ได้แก่ กิเลสทั้งหลาย
 มีรากะเป็นต้น. คำว่า ทุจฺจริต ได้แก่ บาป
 ธรรมทั้งหลายมีปาณาติบาตเป็นต้น. คำว่า
อภิสงฺขาร ได้แก่ อภิสงฺขารมีปุณฺณอภิสงฺขาร
 เป็นต้น. บทว่า ภวคามิกมฺมา แปลว่ากรรม
 อันไปสู่ภพ ครอบอรรถวาไปสู่ภพด้วยอำนาจ
 การให้วิบากของตน, แม้ในบรรดาอภิ-
 สงฺขารทั้งหลาย ท่านกล่าวถึงกรรมเฉพาะ
 ที่ยังวิบากให้เกิดเท่านั้น. คำว่า อิตฺติ เป็น
 คำชี้ถึงประการที่ใดกล่าวไว้แล้ว.

อิมสฺมิณจ โลก อิมสฺมิณจ วชฺเชติ
 วุตฺตปฺปกวเร โลก จ วชฺเช จ. ติพฺพา
ภยสฺสณฺนาติ พลวตี ภยสฺสณฺนา. ติพฺพาติ
 ปน สทฺทสฺส^๑ วุตฺโต, ภยสฺสณฺนาติ ภย-
 สทฺทสฺส. โลกวชฺชทฺวยมฺปิ หิ ภยวตฺตตุตฺตา

คำว่า ในโลกนี้และในโทษนี้ ความว่า
 ในโลกและในโทษซึ่งมีประการ ใดกล่าวไว้
 แล้ว. คำว่า ความสำคัญว่าเป็นภัยอย่าง
แรงกล้า ก็คือความสำคัญว่าเป็นภัยมีกำลัง.
 ท่านกล่าวอรรถแห่ง ปรคัพฺพว ติพฺพา.

^๑ ฉ. ติพฺพาติ ปรสทฺทสฺส.

สยญจ ภยตฺตา^๑ ภยํ, ภยมิติ สยญา
ภยสยญา.

ทานกล่าวอรรถแห่ง ภย ก็พบว่า ภยสยญา.
จริงอยู่แม่โลกและโทษทั้งสอง ชื่อว่าเป็นภย
เพราะเป็นที่ตั้งแห่งภย และเพราะตนเอง
ก็มีภย, ความสำคัญว่าเป็นภย ชื่อว่า
ภยสยญา.

ปจฺจุปฺภูจฺจิตา โหตีติ ตํ ตํ ปฏฺิจจ อุเปจฺจ
จิตา โหตี. เสยฺยถาปี อุกฺขิตฺตาสิเก
วธเกติ ยถา นาม ปหริตุ อุจฺจวริตฺตคฺเค
ปจฺจามิตฺเต ตีพฺพา ภยสยญา ปจฺจุปฺภูจฺจิตา
โหตี, เอวเมว โลเก จ วชฺเช จ
ตีพฺพา ภยสยญา ปจฺจุปฺภูจฺจิตา โหตี.

คำว่า ปรากฏแล้ว คือ เป็นธรรมชาติอาศัย
คือเข้าไปอาศัยเหตุนั้น ๆ ตั้งอยู่แล้ว. คำว่า
เหมือนความสำคัญในเพศฉมาตผู้เงือกดาบขึ้น
แล้ว ความว่า ความสำคัญว่าเป็นภยอย่าง
แรงกล้า ย่อมปรากฏในปัจจามิตรผู้เงือกดาบ
เพื่อจะประหารฉันใด, ความสำคัญว่าเป็น
ภยอย่างแรงกล้าในโลกและในโทษ ก็ย่อม
ปรากฏฉันนั้นเหมือนกัน.

อิเมหิ ปญฺญาสาย อากาศเรหิตี
อปฺปรชกฺขปญฺจกาทีสุ ทสฺสุ ปญฺจเกสฺสุ
เอเกกสฺมี ปญฺจนฺนํ ปญฺจนฺนํ อากาศารานํ

คำว่า อากาศยอมทรงรู้ ทรงเห็นทั่ว
ทรงแทงตลอด ซึ่งอินทรีย์ ๕ เหล่านี้
ด้วยอาการ ๕๐ นี้ ความว่า พระตถาคต

^๑ ฉ. สภยตฺตา.

วเสน ปณฺสาสาย อากาเรหิ. อิมานิ ชื่อว่า ทรงรู คือทรงรูชั้ด้วยปัญญา. ชื่อว่า ปณฺจินทรียานีติ สหฺธินฺทรียาทีนึ ทรงเห็น คือทรงกระทำให้เป็นเหมือน ปณฺจินทรียานี. ชานาตีติ ตถาคโต ทรงเห็นด้วยทิพจักขุ. ชื่อว่า ทรงรู ทั่วถึง ปณฺชายน ปชานาตี. ปสฺสตีติ ทิพฺพจกฺขุณา ไต่แกทรงรูโดยขอบเขตแห่งอาการทั้งปวง. ทิจฺจํ วีย กโรตี. อณฺญาตีติ สพฺพา- ชื่อว่า ทรงแทงตลอด ไต่แก ทรงทำลาย การมรียาทาหิ ชานาตี. ปฏฺวิชฺฌตีติ ด้วยปัญญาด้วยอำนาจ ทรงเห็นอย่างสิ้นเชิง เอกเทสํ อเสเสตฺวา นีรวเสสทสฺสน- มิให้เหลือแต่เพียงเอกเทศ ซึ่งอินทรีย์ทั้ง ๕ เหล่านี้ คือ อินทรีย์ทั้ง ๕ มีศรัทธาเป็นต้น. วเสน ปณฺชายน ปทาเลตีติ. ด้วยอาการ ๕๐ นี้ คือ ด้วยอำนาจแห่ง อาการอย่างละ ๑ ๕ ในปัญจกะหนึ่ง ๑ ในบรรดา ๑๐ ปัญจกะ มีปัญจกะอันกำหนด ด้วยสัตว์ผู้มีธูลี คือ กิเลสในจักขุน้อยเป็นต้น ฉะนั้นแล.

อินฺทรียปโรปริยตฺตญาณนิตฺ เทสวณฺณา
 นิฏฺฐิตา.

พฺรณฺณานิเทศฺแห่งอินฺทรียปโรปริยตฺตญาณ
 จป.

คุณวลัยพร รุจิณรงค์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ใบแจ้ง

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ขอเรียนให้ทราบว่า

1. ท่านที่ได้รับพระคัมภีร์ ฉบับ "ภูมิพลโลกิขุ" แล้วปรากฏว่า พบข้อบกพร่องในเนื้อหาพระคัมภีร์ เป็นต้นว่า

- หน้าหนังสือขาดหายไป
- เลขหน้าหนังสือไม่เรียงตามลำดับ
- ข้อความพิมพ์เลอะเลือน อ่านไม่ชัด

ฯลฯ

โปรดส่งพระคัมภีร์คืนไปยัง มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ในบริเวณวัดสระเกษ ฯ

ถนนจักรพรรดิพงษ์ กรุงเทพฯ 10100

โทร.223-0316, 221-8001

มูลนิธิ ฯ ยินดีส่งพระคัมภีร์เล่มใหม่ชดเชยให้ท่าน ทางไปรษณีย์ทันที และจะออกค่าใช้จ่ายในการส่งหนังสือคืนให้ท่านด้วย

2. ถ้าหากท่านพบคำผิด กรุณาแจ้งมาด้วย เพื่อแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

ด้วยความขอบพระคุณอย่างยิ่ง.

Bhumibalo Bhikkhu Foundation

Notice

1. In case of your "Bhumibalo Bhikkhu" CANON contains the following deficiencies :

- Page(s) missing
- Page number(s) not in order
- Printing(s) unclear/unreadable

Please return such defect CANON to

Bhumibalo Bhikkhu Foundation Wat Srakesa Compound

Chakrabardibong Road

BANGKOK 10100

Tel.2230316, 2218001

The Foundation will immediately replace you with a new copy and will also refund you the return postage.

2. If you found any error(s) in your CANON copy, please let us know so that the correction(s) can be done accordingly.

Thank you very much for your kind cooperation.